

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔
สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
**BUDDHIST PROPAGATION STRATEGY BASED ON
PATISAMBHIDA FOR THAI OVERSEAS
DHAMMADUTA BHIKKHUS IN EUROPE**

พระมหาบุญทิน บุญธโช (เทศิรี)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔
สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

พระมหาบุญทิน ปุณณธโช (เทศาภิกร)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhist Propagation Strategy based on Patisambhida for Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe

Phramaha Boonthin Puññadhajo (Taosiri)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษณินิพนธ์
เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทย
ในทวีปยุโรป” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

(พระมหาสมบุนนอร์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษณินิพนธ์

(ดร.เสนห์ เดชะวงศ์)

ประธานกรรมการ

(พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ

(ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข)

กรรมการ

(ดร.บุญเชิด ขำนิศาสตร์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุษณินิพนธ์

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.
ดร.บุญเชิด ขำนิศาสตร์

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาบุญทิน ปุณณธโช)

ชื่อคุณนิพนธ์ : กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔
สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ผู้วิจัย : พระมหาบุญทิน ปุณณธโช (เทาศิริ)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์
: พระมหาญาณวัฒน์ จิตตวฑฒโน, ดร. ป.ธ. ๙, ศศ.ม. (นโยบาย และ
การจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม), พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
: ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์, กศ.บ. (สุขศึกษา), ค.ม. (การศึกษาปฐมวัย),
ปร.ด. (การบริหารการศึกษา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ๒) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป และ ๓) เพื่อเสนอกกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๕ รูป เพื่อพัฒนากลยุทธ์ และการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน เพื่อตรวจสอบกลยุทธ์ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

๑. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีจุดแข็งคือ มีประธานสมาคมรับผิดชอบในการดำเนินงาน มีโครงสร้างในการทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีความมั่นคงภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น มีจุดอ่อน คือ ไม่สามารถทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีการบริหารงานซ้ำซ้อนกับการบริหารงานวัดที่มีพระเป็นเจ้าอาวาส ไม่มีการวางแผนการเผยแผ่ที่ชัดเจน ขาดกิจกรรมแผนการเผยแผ่ในระยะยาว ไม่มีแผนรองรับวัดที่ขาดพระธรรมทูต มีโอกาส คือ ชาวไทยและชาวท้องถิ่นมีความรู้ความสนใจพระพุทธศาสนา และพระธรรมทูตมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และมีอุปสรรค คือ การเดินทางเข้าประเทศของพระธรรมทูต การสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่มีความหนาวเย็นมาก

๒. ผลการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีกลไกของกลยุทธ์ ๓ ประการ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ ๔ ประการ คือ ๑) กลยุทธ์ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์ (ชัดเจนในการรับ) ๒) กลยุทธ์ด้านธัมมปฏิสัมพันธ์ (จับประเด็นได้) ๓) กลยุทธ์ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์ (สื่อสารเป็น) และ ๔) กลยุทธ์ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้)

๓. กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ (Vision) คือ เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดทันการ” ๒) พันธกิจ (Mission) คือ (๑) เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป (๒) พัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดทันการ ๓) วัตถุประสงค์ (Objective) (๑) พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๒) พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ๔) กลยุทธ์ (Strategy) คือ กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์) กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปฏิสัมพันธ์) กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิรุติปฏิสัมพันธ์) และกลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ (ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์)

Dissertation Title : Buddhist Propagation Strategy based on Patisambhida for Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe

Researcher : Phramaha Boonthin Puññadhajo (Taosiri)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Educational Administration)

Dissertation Supervisory Committee

: Phramaha Yannawat Thitavaḍḍhano, Dr., Pali IX,
M.A. (Resources & Environment Policy & Mgt.),
Ph.D. (Buddhist Educational Administration)

: Dr. Booncherd Chumnisart, B.Ed. (Health Administration),
M.Ed. (Early Childhood Education), Ph.D. (Educational Administration)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

The aims of this research were; 1) to study the state of Buddhist propagation of the Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe, 2) to develop the Buddhist propagation strategy based on Patisambhida for Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe, and 3) to propose the Buddhist propagation strategy based on Patisambhida for Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe. The data of this qualitative were collected from documents, in-depth interviews with 15 key informants and focus group discussions with 9, and then analyzed content analysis.

The results of the study found that:

1. The states of Buddhist propagation of the Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe were as follows: Strengths; the president of the association is responsible for the operation, there is a working structure according to the regulations of the association, and there is stability under the protection of local governments, Weaknesses; work operation cannot be run according to the regulations of the association, the work management is repetitive with the temple administration, there is no specific propagation plan, lack of long-term mission plan activities, and no plan to support temples lacking of missionary monks. Opportunities; Thai and local people have knowledge and interest in Buddhism and the missionary monks are ready to improve themselves, and Threats; there are some difficulties for missionary monks in applying for

visa, communicating with local people in English of their languages, and adjusting to the cold climate

2. The result of the development of the Buddhist propagation strategy based on Patisambhida for Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe consists of three strategic mechanisms: vision, mission, and objective and 4 strategies; 1) the strategy of discrimination of meanings (clarity in information reception), 2) The strategy of discrimination of ideas (clarity in main point), 3) The strategy of language (ability in communication), and 4) The strategy of sagacity (creative ideas and innovation).

3. The Buddhist propagation strategy based on Patisambhida for Thai Overseas Dhammaduta Bhikkhus in Europe consists of: 1) Vision; propagating Buddhism accomplished with content, knowledge, practice, language, critical thinking and problem solving, 2) Mission; (1) to propagate Buddhism in Europe sustainably, (2) to develop the overseas missionary monks to accomplish with Dhamma contents, languages and problem solution skills, 3) Objective; (1) overseas missionary monks have ability in Buddhist propagation, (2) overseas missionary monks have creative communication skills, and 4) Strategy; strategies for overseas missionary monks to create intelligence in meanings, ideas, language, and creative and applicative insight.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณ และขอเจริญพรขอบคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง คณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป และพระธรรมทูตยุโรปทุกรูปที่ได้เมตตาให้สัมภาษณ์ โดยมีพระเดชพระคุณ พระธรรมพุทธิวงศ์ วัดพุทธาราม เนเธอร์แลนด์ ประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป พระเทพกิตติโมลี วัดศรีนครินทร์ฯ สวิสเซอร์แลนด์ และพระวิมลศาสนวิเทศ วัดไทยนอเวย์ และขอบพระคุณคณะพระธรรมทูตวัดพุทธาราม สวีเดนทุกสาขา

ขอบพระคุณ พระมหาญาณวัฒน์ วิฑูรธมโน, ดร. ประธานกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ และ อนุโมทนาขอบคุณ ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์ กรรมการที่ปรึกษาดุชฎินิพนธ์ ที่คอยดูแล คอยให้คำปรึกษา และคอยให้คำแนะนำ ในการทำดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ ด้วยความเสียสละ และมีน้ำใจต่อผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง จนทำให้ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ประสบความสำเร็จ

ขอบพระคุณ และขออนุโมทนาขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มที่ได้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ และให้ข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยทำให้ดุชฎินิพนธ์มีความถูกต้อง และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ และขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบพิจารณา และสอบป้องกันทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำให้แก่ข้อบกพร่อง ทำให้ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ มีความถูกต้อง และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบพระคุณ และขออนุโมทนาขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่หลักสูตรพุทธศาสตรดุชฎินิพนธ์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือทุกประการจนทำให้ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ประสบความสำเร็จด้วยดี

อนุโมทนาอุทิศบุญกุศลโยมพ่อที่ไม่มีโอกาสได้เห็นความสำเร็จ โยมแม่ผู้มีบุญ ๘๔ ปี อ่านหนังสือไม่ออก สู้เป็นกำลังใจให้ลูกจนถึงวันนี้ และพี่น้องทุกคนที่เมตตาได้เลี้ยงดูด้วยความยากลำบาก จนได้มาพึ่งใบบุญพระศาสนา โดยมีพระเดชพระคุณหลวงพ่ोज้าประคุณสมเด็จฯ และเจ้าอาวาสวัดสระเกษในอดีต และจนถึงปัจจุบันที่เมตตาโดยตลอด และมีอีกหลายท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม

ผู้วิจัย ขออุทิศผลบุญกุศลความดีความงามจากงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อตอบแทนพระคุณของมารดาบิดา และน้อมถวายแด่พระอุปัชฌายาจารย์ และอุทิศบุญกุศลครั้งนี้เพื่อให้พระพุทธศาสนาได้ดำรงคงอยู่ยั่งยืนในประเทศไทยตลอดไป

พระมหาบุญทิน บุญธโช (เทาศิริ)
กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๐
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๔
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๒๔
บทที่ ๒ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๒๕
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๒๕
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป	๓๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในทวีปยุโรป	๔๖
๒.๔ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๖๗
๒.๕ สรุป	๗๐
บทที่ ๓ การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๗๑
๓.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกลยุทธ์	๗๑
๓.๒ แนวคิดหลักปฏิสัมพันธ์ ๔	๘๒
๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต	๘๔
๓.๔ การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๘๘
๓.๕ สรุปผล	๑๐๓

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๑๐๔
๔.๑ ยกร่างกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๑๐๔
๔.๒ ผลการเสนอกกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๑๐๘
๔.๓ ผลการปรับปรุงกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๑๑๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๑๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๖
บรรณานุกรม	๑๒๘
ภาคผนวก	๑๓๔
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๓๕
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือเชิญ	๑๔๖
ภาคผนวก ค ภาพกระบวนการวิจัย	๑๕๗
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑.๑ ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย	๒๑
๓.๒ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๘
๔.๑ สรุปผลการสนทนากลุ่ม	๑๐๘

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๒.๑ คณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	๖๖
๔.๑ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง)	๑๐๕
๔.๒ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับสมบูรณ์)	๑๑๓
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย MILS	๑๑๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๗/๑๔๖. หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ภาษาไทย เล่ม ๒๐ ข้อ ๔๕๗ หน้า ๑๔๖ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก ภิกขุวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตตก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อัมมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามวรรค	(ภาษาไทย)

(๒) การระบุหมายเลขย่อภาษาไทย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุ เล่ม/ข้อ/ หน้าตามลำดับ เช่น อง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๙๐-๙๑/๓๑๘-๓๒๐. หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๙๐-๙๑ หน้า ๓๑๘-๓๒๐, อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๙๑/๓๒๐. หมายถึง คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๙๑ หน้า ๓๒๐ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรกเริ่มต้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกรุ่นแรกออกไปประกาศศาสนาทรงมีพระดำรัสว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธูสคือกิเลส ในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีคุณวิเศษทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^๑ ในครั้งนั้นมีพระสมณทูตจำนวน ๖๐ องค์เกิดขึ้นครั้งแรก การเผยแผ่ธรรมในครั้งนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มาก อะไรคือประโยชน์ ในพระพุทธศาสนาแสดงประโยชน์ไว้ ๓ ประการ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในสังยุตตนิกายนิทานวรรคว่า “คุณวิเศษทั้งหลายอันบุคคลผู้เล็งเห็นประโยชน์ตน สมควรแท้เพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือบุคคลผู้เล็งเห็นประโยชน์ผู้อื่น สมควรแท้เพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ก็หรือว่าบุคคลผู้มองเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่ายสมควรแท้จริงเพื่อยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท”^๒

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรกเริ่มต้นด้วยภิกษุที่เป็นพระอรหันต์เพียง ๖๐ องค์ ต่อมาเมื่อจำนวนภิกษุมีจำนวนมากขึ้น พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองจนกระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานได้แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ธรรม และวินัยอันใดเราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรม และวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา”^๓ ภายหลังพุทธปรินิพพานคณะสงฆ์บริหารด้วยธรรมวินัย

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยนั้นเอกสาร และตำราทางวิชาการส่วนมากต่างก็ลงความเห็นว่าเป็นมาหลังการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ พระโสณะ และพระอุตตระได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่อาณาจักรสุวรรณภูมิศูนย์กลางคือนครปฐมซึ่งมีมอญ และละว้าเป็นคนพื้นเมือง^๔

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๗.

^๒ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๗/๒๙.

^๓ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๔๗.

^๔สุชีพ ปุณฺณภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, (พระนคร: เพ็ญอักษร, ๒๕๐๖), หน้า ๓๑๒.

สังคายนาคั้งที่สามกระทำขึ้นประมาณปี พุทธศักราช ๒๓๖ โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้า
อโศกมหาราช ในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง
มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้ไม่น้อยกว่า ๗ ประเทศ ได้แก่ ไทย พม่า ศรีลังกา ญวน กัมพูชา
ลาว มาเลเซียซึ่งสันนิษฐานว่า มีใจกลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐมของไทย^๕

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยอาจสรุปได้อย่างกว้าง ๆ ได้ ๔ ช่วงคือช่วงที่
๑ ประมาณพุทธศักราช ๓๐๐ เป็นพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการนำของพระโสณะและพระอุตตระ
ช่วงที่ ๒ ประมาณพุทธศักราช ๖๐๐ เป็นพระพุทธศาสนานิกายอักษริยวาท โดยเผยแผ่มาจากจีนตอน
ใต้ในรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดิเม่งตี้ ช่วงที่ ๓ ประมาณพุทธศักราช ๑๓๐๐ - ๑๕๕๐ นิกายอักษ
ริยวาท เผยแผ่มาทางภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคเหนือของไทย โดยกษัตริย์แห่งอาณาจักร
ศรีวิชัยในเกาะสุมาตราได้ทรงขยายอาณาเขตเข้ามายังแหลมมลายูจนถึงอาณาจักรตามพรลิงค์ และ
เมืองไชยา ช่วงที่ ๔ ประมาณพุทธศักราช ๑๖๐๐ พระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างพุกาม โดยพระเจ้า
อนรุทรมหาราช ทรงขยายอาณาเขตมาถึงอาณาจักรล้านนา ช่วงที่ ๕ ประมาณพุทธศักราช ๑๗๖๒-
พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พ่อขุนผาเมือง และพ่อขุนบางกลางหาว ได้สถาปนาเมืองสุโขทัยเป็นราชธานี และ
ได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาเป็นสังฆมณฑลที่กรุงสุโขทัย เรียกว่า พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท
อย่างลังกาวงศ์^๖ ในสมัยสุโขทัยได้เลิกลัทธิลัทธิมหายานอย่างขอม ซึ่งลัทธินี้รุ่งเรืองมากในสมัย
พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ไทยในสมัยนี้รับเอาลัทธิเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามา^๗

กษัตริย์ในสมัยสุโขทัยพระองค์หนึ่ง คือ พระมหาธรรมราชาลิไท มีบทบาทในฐานะที่เป็น
องค์พุทธศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่พระองค์ทรงผนวช จนมีความรู้แตกฉานในพระธรรมวินัยในสมัย
ของพระองค์มีพระภิกษุชาวสุโขทัยสองรูป คือ พระสุมนะ และพระอโนมทัสสี ได้เดินทางไปนครพัน
ในประเทศพม่า เพื่อบวชเรียนพระไตรปิฎกกับพระมหาเถรผู้มีชื่อเสียง เมื่อกลับมาสุโขทัยแล้วก็ยังนำ
พระภิกษุอีกหลายรูปเดินทางกลับไปเล่าเรียนเพิ่มขึ้น และส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่างแคว้น^๘
การที่พระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาที่สำคัญของไทยในปัจจุบันก็เพราะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระภิกษุในอดีต การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นงานที่สำคัญของพระสงฆ์ซึ่งได้ถือปฏิบัติ
สืบต่อกันเรื่อยมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่๙ ตั้งแต่พุทธศักราช
๒๔๘๙ เป็นต้นมา ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังทั้งในประเทศ และต่างประเทศ
ในประเทศไทยได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัดโดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้น ส่วน
พระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้สื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น

^๕ อาทร์ จันทวิมล, ประวัติของแผ่นดินไทย, (กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕.

^๖ ดนัย ไชโยธธา, พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียน
สโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๔.

^๗ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบปิตาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๐๑.

^๘ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ศาสนา และการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย-อยุธยา, (กรุงเทพมหานคร:
พิมพ์เนศ พรินต์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๒.

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเอาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ ม. ๑ ถึง ม. ๖ พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่างๆ มีการประยุกต์การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การบรรยาย ปาฐกถา และเขียนหนังสือ อธิบายพุทธธรรมมากขึ้น ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เช่น มีพระเถระนักปราชญ์ชาวไทยในยุคนี้ได้แก่ ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ปยุตโต) เป็นต้น ในต่างประเทศได้มีการสร้างวัดไทยในต่างประเทศหลายวัด เช่น วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย, วัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ, วัดไทยลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย นครลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา, วัดพุทธาราม กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก^๙ พระสงฆ์ไทยอยู่ภายใต้การบริหารของมหาเถรสมาคม ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตริมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครอง และกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

ดังนั้น งานที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ระบุไว้ จึงสรุปได้ ๔ ประการ คือ งานด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ และด้านสาธารณูปการ แม้แต่งานของพระสังฆาธิการก็ต้องครอบคลุมงานทั้งสี่ด้านนี้ด้วย ในอดีตกับปัจจุบันเมื่อโลกมีแนวโน้มเปลี่ยนไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เคยใช้ได้ผลในอดีต เช่น การแต่งคัมภีร์ภาษาบาลีอาจจะต้องปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งในอดีตก็ได้พัฒนาการมาตามลำดับ นักวิเคราะห์หมหายานบอกว่า คัมภีร์พระพุทธศาสนามีพัฒนาการ ๓ ยุค คือ (๑) ยุคมุขปาฐะ ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยระบบปากต่อปาก (๒) ยุคพระสูตรระยะการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยการรวบรวมร้อยเรียงเป็นพระสูตร (๓) ยุควิชาการ ระยะการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยการแต่งคัมภีร์พระพุทธศาสนา^{๑๐}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นหน้าที่พระสงฆ์ที่จะช่วยกันสืบสานต่อซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้การเทศน์ การบรรยายตามหลักพุทธธรรมไม่มีสื่อ และใช้อุปกรณ์มาก หากจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อก็เพียงแต่ใช้สื่อบุคคล และสื่อที่มีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้นเป็นหลัก แต่สังคมปัจจุบันเจริญทางวัตถุมากขึ้น และสามารถส่งข้อมูลข่าวสาร ไปได้ทั้งใน และต่างประเทศอย่างรวดเร็วเรียกว่ายุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดนการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญทั้งมีความละเอียดอ่อนซึ่งพระสงฆ์ผู้มีศรัทธาอย่างแรงกล้า ควรพิจารณาเอาใจใส่เป็นพิเศษพระสงฆ์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ผู้ทำหน้าที่ในการสอนศีลธรรมชาดหลักวิธีการ

^๙สุชาติ หงษา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔๗.

^{๑๐}พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ , วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

และรูปแบบที่เหมาะสมตามหลักของการสื่อสารยุคใหม่ ขาดความรู้ทักษะ และประสบการณ์ในด้านการสื่อสารกับประชาชนไม่มีเทคนิคที่ทันสมัยในการพูด ยังยึดถือหลักประเพณีดั้งเดิมอยู่ไม่มีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสังคมปัจจุบันจึงเป็นเหตุให้คนรุ่นใหม่ไม่รับความสนใจฟังธรรมเข้าวัด

สถานการณ์การเผยแผ่ของพระธรรมทูตในทวีปยุโรปในปัจจุบัน ทวีปยุโรปนับว่าเป็นทวีปที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นถ้าเปรียบเทียบกับทวีปอื่นๆ ประชากรที่อาศัยในทวีปยุโรปมีความหลากหลายทางเชื้อชาติค่อนข้างมาก เช่น ชาวยุโรป ชาวอเมริกัน ชาวเอเชีย เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปนั้น ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจมาก จึงทำให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวเหมาะแก่การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และสวัสดิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้มีความหลากหลาย ทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม ด้วยศาสนาพุทธนับว่าเป็นศาสนาแห่งวิทยาศาสตร์ ซึ่งเหมาะกับจิตของชาวตะวันตกอยู่แล้ว ดังนั้นจึงทำให้ชาวยุโรปมีความสนใจที่จะศึกษา และปฏิบัติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนามากขึ้น ประกอบกับทวีปยุโรปมีชาวไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีจำนวนวัดไทยเพิ่มขึ้นมาเช่นเดียวกัน การเผยแผ่ของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปเป็นการดำเนินการเผยแผ่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเผยแพร่ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น ทวีปยุโรปมีวัดไทยจำนวน ๘๐ วัด มีพระธรรมทูตไทยปฏิบัติหน้าที่ประมาณ ๒๐๐ รูป การเผยแผ่ของพระธรรมทูตในทวีปยุโรปแต่ละรูป แต่ละสำนักมีความแตกต่างกัน ทำให้รูปแบบการเผยแผ่ แตกต่างกันไป บางสำนักประสบความสำเร็จอย่างมาก มีชาวต่างชาติเข้ามาศึกษาปฏิบัติ บางสำนักก็พระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จน้อยในการเผยแผ่ ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพระธรรมทูตไทยในยุโรป และเป็นเจ้าอาวาสวัดไทยในประเทศสวีเดน มีประสบการณ์ที่ผู้วิจัยทำงานเป็นพระธรรมทูตมากกว่า ๑๐ ปี และได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไทยมาเป็นเวลา ๕ ปี ผู้วิจัยได้ตั้งปณิธานตนในการเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามุ่งมั่นในการทำงาน โดยเฉพาะเมื่อมีโอกาสเป็นเจ้าอาวาสก็ได้รับผิดชอบงานโดยยึดหลักแนวคิดทฤษฎีพุทธปัญญา เพราะเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีจิตสำนึก การจะฝึกฝนอบรมสั่งสอนใคร มาจากการพัฒนาความฉลาดที่หลากหลายภายในตนเอง และในบรรดาความฉลาดที่มีอยู่หลายด้านนั้น ก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอยู่ การยึดแนวคิดนี้เพราะผู้วิจัยเชื่อว่า การจัดกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลายเพื่อที่จะพัฒนาพระธรรมทูตสามารถมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้อย่างเต็มศักยภาพ และเป็นประโยชน์ต่อกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามด้วยหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

จากความเป็นมา และความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปเพื่อให้พระธรรมทูตมีการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

๑.๒ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๒.๑ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นอย่างไร
- ๑.๒.๒ การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ควรเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
- ๑.๓.๒ เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
- ๑.๓.๓ เพื่อเสนอกกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัย ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยทำการศึกษาเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องกลยุทธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูต หลักปฏิสัมพันธ์ ๔ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป และเพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๒. การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลยุทธ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๙ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อเสนอกกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ วัดไทยในประเทศในทวีปยุโรป

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ – กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กลยุทธ์ หมายถึง วิธีทางหรือข้อกำหนดที่เป็นหน้าที่ในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ (Vision) ๒) พันธกิจ (Mission) ๓) วัตถุประสงค์ (Objective) และ ๔) กลยุทธ์ (Strategy)

กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ หมายถึง กระบวนการจัดการกลยุทธ์ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental Scanning) เป็นการตรวจสอบสภาพแวดล้อมหรือการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) เป็นการกำหนดกลยุทธ์ทางเลือก และเลือกจากทางเลือก โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และยุทธวิธี และ ๓) การประเมินกลยุทธ์ (Strategy Evaluation) เป็นกระบวนการพิจารณาว่ากลยุทธ์มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และยุทธวิธี สอดคล้องต่อการดำเนินงานหรือไม่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปให้บุคคล กลุ่มบุคคล และมวลชนได้รับรู้ด้วยช่องทางการสื่อสารทั้งที่เป็นสื่อบุคคล และสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ทั้งในโลกนี้ และในโลกหน้า

ปฏิสัมพันธ์ ๔ หมายถึง ความรู้แตกฉาน ๔ ประการ ได้แก่ ๑) อรรถปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในอรรถคือผล ๒) ธัมมปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในธรรมคือเหตุ ๓) นิรุตติปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในทั้งอรรถทั้งธรรมคือทั้งเหตุทั้งผล รวมทั้งแตกฉานในภาษา ๔) ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในปฏิภาณไหวพริบ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ หมายถึง การนำหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดค้นการประกอบด้วย

๑. กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอรรถปฏิสัมพันธ์)
๒. กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปฏิสัมพันธ์)
๓. กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์)
๔. กลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ (ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์)

พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป หมายถึง พระสงฆ์ไทยที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจในทวีปยุโรป เป็นผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้นำในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชน ด้วยการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการพัฒนา

๑.๖ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วีรชัย อนันต์เจียร ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๑} ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการกระทำผิดประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยตัวเยาวชนเอง ส่วนวิธีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ได้ใน ๒ ทิศทาง ได้แก่ การสอนธรรม เช่น กิจกรรมนอกห้องเรียน เป็นต้น และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การสร้างสำนึกที่ดี สำหรับกลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรม พบว่า คือ แผนกลยุทธ์ด้านการร่วมกันกับเพื่อนๆ และบุคคลอื่นๆ แผนกลยุทธ์การสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้อง แผนด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม และกติกาสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี

สุพิตรา เศลวัฒนะกุล ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานกิจการนิสิตนักศึกษา ตามแนวทศพิธราชธรรม” ผลการวิจัย พบว่า^{๑๒} สภาพการบริหารงานกิจการนิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาตามแนวทศพิธราชธรรมประกอบด้วยหลักธรรม ๑๐ ประการ ดังนี้ ทาน ศีล บริจาค อาษวะ มัทวะ ตะบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ มาใช้ในงานกิจการของนิสิตนักศึกษาในระดับไม่สูงสุด หรือไม่เต็มเปี่ยม กลยุทธ์การบริหารงานกิจการนิสิตนักศึกษาตามแนวทศพิธราชธรรมที่จะพัฒนาขึ้นประกอบด้วย ๕ กลยุทธ์ มีกลยุทธ์ระดับองค์กรหรือกลยุทธ์หลัก ๑ กลยุทธ์ คือกลยุทธ์การน้อมนำหลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษา และมีกลยุทธ์รองหรือกลยุทธ์ระดับแผนงาน ๔ กลยุทธ์ ได้แก่ ๑) กลยุทธ์การพัฒนานิสิตนักศึกษา ๒) กลยุทธ์ส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษา ๓) กลยุทธ์เสริมสร้างความพร้อมของนิสิตนักศึกษา ๔) กลยุทธ์การดำเนินงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนากลยุทธ์ความร่วมมือด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๓}

๑. งบประมาณสนับสนุนการพัฒนางานวิจัยของภาครัฐค่อนข้างจำกัด และกระจัดกระจาย ขาดความเชื่อมโยงในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์การวิจัยของประเทศ หน่วยงานด้านการวิจัยต่างๆ มีลักษณะต่างคนต่างทำตามพันธกิจของหน่วยงาน ระบบราชการไม่เอื้อต่อการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการความร่วมมือวิจัย และการทำงานวิจัยของบุคคลระหว่างเครือข่าย การพิจารณาผลงานความร่วมมือวิจัย เกณฑ์การประเมินผลงานวิจัยของอาจารย์ไม่เอื้อต่อการพัฒนาความร่วมมือวิจัย บุคลากรขาดทักษะการบริหารจัดการความร่วมมือวิจัย และการเข้าถึงแหล่งทุนวิจัย การประสานงานกับเครือข่ายการวิจัย และเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานยังไม่เป็นระบบ

^{๑๑}วีรชัย อนันต์เจียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๒}สุพิตรา เศลวัฒนะกุล, “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานกิจการนิสิตนักศึกษา ตามแนวทศพิธราชธรรม”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๓}ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ, “การพัฒนากลยุทธ์ความร่วมมือด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ”, ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๒. ความร่วมมือด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีค่อนข้างน้อย ไม่เข้มแข็ง ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการแบบเครือข่าย และการจัดกลุ่มวิจัย ของคณะ/หน่วยงานที่มีสาขาเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ดำเนินงานวิชาการ และวิจัยควบคู่กัน ประเภทความร่วมมือด้านการวิจัยสรุปได้ ๕ รูปแบบคือ ความร่วมมือวิจัยเชิงนโยบาย ความร่วมมือเพื่อผลิต และพัฒนานักวิจัย ความร่วมมือวิจัยแบบกลุ่มเรื่อง ความร่วมมือวิจัยเชิงพื้นที่ และความร่วมมือแบบประชานิยม ด้านประเภทการดำเนินโครงการความร่วมมือด้านการวิจัยระดับองค์กรพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินงานแบบหุ้นส่วนวิจัย มีความร่วมมือวิจัยกับองค์กรภาครัฐมากที่สุด ส่วนเอกชน มีค่อนข้างน้อย และส่วนใหญ่ได้รับการอุดหนุนงบประมาณวิจัยจากแหล่งทุนภายนอก

๓. กลยุทธ์ความร่วมมือด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ได้แก่ ๕ กลยุทธ์ระดับนโยบาย ๑๒ กลยุทธ์ระดับแนวทาง และ ๓๓ กลยุทธ์ระดับกิจกรรม โดยกลยุทธ์ระดับนโยบาย มีดังนี้ กลยุทธ์พัฒนานโยบายส่งเสริมความร่วมมือวิจัยทางสังคมศาสตร์ กลยุทธ์ส่งเสริม และพัฒนาบุคลากรเพื่อความร่วมมือวิจัย กลยุทธ์พัฒนาระบบการบริหารจัดการความร่วมมือวิจัย กลยุทธ์พัฒนาระบบจัดสรรทรัพยากรเพื่อความร่วมมือวิจัย และกลยุทธ์ส่งเสริมความร่วมมือในการเผยแพร่ และนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ชัยยุทธ์ ชินกุล ได้วิจัยเรื่อง “ กลยุทธ์การฝึกอบรม และพัฒนาพระภิกษุสามเณร ในจังหวัดชายแดนใต้” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔} กลุ่มนักเผยแผ่มีความจำเป็นในการฝึกอบรม ส่วนผู้บริหารไม่สามารถนำมาใช้ในการกำหนดนโยบาย และวางวัตถุประสงค์ของหลักสูตร แต่พระธรรมทูตมีความสนใจอย่างมากต่อการสร้างหลักสูตร ๑๘ ชั่วโมงโดยเน้นไปที่ทฤษฎีทางการจัดการ การสร้างทีมงาน จิตวิทยาการบริหาร และปฏิบัติทางภาษา ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวใช้วันละ ๓ ชั่วโมง รวม ๓ วัน โดยเน้นไปที่ภาคการบรรยาย และการสัมมนา ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมมีความพอใจ ทั้งก่อนฝึกอบรม ขณะฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม ส่วนการดำเนินการฝึกอบรมต้องทำงานร่วมกับนักวิชาการเฉพาะเนื่องจากต้องใช้ความรู้ และประสบการณ์มาก และควรทำลักษณะ ๓๖๐ องศา

มณฑริกา วิฑูรชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของสถานศึกษาเอกชนชั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕} การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัด การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนชั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒ ในเขต กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ๕ กลยุทธ์หลัก คือ ๑) กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำ ซึ่งมีกลยุทธ์รอง ๑๖ กลยุทธ์ ๒) กลยุทธ์การพัฒนาครู ซึ่งมีกลยุทธ์รอง ๗ กลยุทธ์ ๓) กลยุทธ์การพัฒนาวิชาการ ซึ่งมี กลยุทธ์รอง ๕๒ กลยุทธ์ ๔) กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารจัดการทั่วไป ซึ่งมีกลยุทธ์รอง ๑๓ กลยุทธ์ ๕) กลยุทธ์การพัฒนาความร่วมมือกับชุมชน และเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งมีกลยุทธ์รอง ๘

^{๑๔}ชัยยุทธ์ ชินกุล, “ กลยุทธ์การฝึกอบรม และพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนใต้”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๕}มณฑริกา วิฑูรชาติ, “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของสถานศึกษาเอกชนชั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๕๑).

กลยุทธ์ ผลการประเมินการทดลองใช้กลยุทธ์ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชน พบว่า กลยุทธ์ ทั้ง ๕ กลยุทธ์ ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมทุกกลยุทธ์อยู่ในระดับมากที่สุด ๔ มาตรฐาน คือ ด้านอรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง

พระมหาไกรวรรณ ปุณฺณขันธ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม” ผลการศึกษาพบว่า^{๑๖} องค์ประกอบผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์ ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ คุณธรรม และจริยธรรม และการบริหารองค์กร รูปแบบผู้นำเชิงกลยุทธ์ เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๕ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเป็นไปได้ ถูกต้อง เหมาะสม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีการวิจัย

พระมหาฐานันดร เขมปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบัณฑิตอาสาบที่ราบสูง” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๗} สภาพปัญหาของพระบัณฑิตอาสา คือ ขาดบุคลากร เพราะมีจำนวนลดลง ขาดงบประมาณดำเนินงาน ขาดวิธีการบริหารจัดการ เข้าถึงเจ้าบ้านได้ลำบาก ไม่สามารถสื่อสารกับชาวบ้านได้ในบางพื้นที่ ส่วนแนวทางการนำกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบัณฑิตอาสาบที่ราบสูงไปใช้ พบว่า ต้องเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการโครงการพระบัณฑิตอาสา อำนวยความสะดวก สร้างศักยภาพตามทฤษฎีการสื่อสารการนำองค์ความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ สร้างศักยภาพในการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ และการบูรณาการเพื่อการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๘} กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี คือ การใช้กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณค่าเพื่อเป็นการรักษาบุคลากรที่มีค่าให้คณะสงฆ์รู้จักคุณค่าของกลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์นำไปประพจน์ปฏิบัติในชีวิตประจำวันเป็นกลยุทธ์การวางแผนงานต่างๆที่เกี่ยวกับงานด้านทรัพยากรมนุษย์ทั้งหมด ถือว่าเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นแม่แบบที่มีคุณภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์ เพื่อเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงาน และเวลา รวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายยังสามารถประเมินกลยุทธ์ทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบัน และความต้องการในอนาคต พร้อมวิธีการเพื่อให้เกิดความสมดุลกันระหว่างทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันกับทรัพยากรมนุษย์

^{๑๖}พระมหาไกรวรรณ ปุณฺณขันธ, “ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒).

^{๑๗}พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบัณฑิตอาสาบที่ราบสูง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๘}พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก), “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ในอนาคตการพยากรณ์ความต้องการเพื่อให้สอดคล้องกับตำแหน่งที่ว่างในอนาคต ซึ่งจำเป็นต้องให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีด้วยจึงนำเสนอกลยุทธ์ ดังนี้

๑. กลยุทธ์ด้านการวางแผน มีวินัย ตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมมีภาวะความเป็นผู้นำ และผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีม และสามารถแก้ไขข้อขัดแย้ง และลำดับความสำคัญมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างให้ทรัพยากรมีความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์เพิ่มขึ้นจนสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขณะเดียวกันพร้อมที่จะรับผิดชอบงานตำแหน่งสูงขึ้นเพื่อให้องค์การสัมฤทธิ์ผล

๒. กลยุทธ์ด้านการสรรหา การคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานหรือรับตำแหน่งในหน้าที่ต่างๆ มีสรรหาจากคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงาน การกำหนดการสรรหาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ยึดหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายบ้านเมือง เพื่อจะได้นำไปสู่ขั้นตอนที่มีคุณภาพ

๓. กลยุทธ์ด้านการพัฒนา มีความเชื่อมั่นว่าจะต้องเปลี่ยนจากการพัฒนาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ไปสู่การพัฒนาทัศนคติ แรงจูงใจ และอุปนิสัยเพื่อให้คนหาความรู้เอง พัฒนาทักษะด้วยตัวเอง รวมถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามทัศนคติที่เปลี่ยนไป

๔. กลยุทธ์ด้านการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของคณะสงฆ์ จะทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความนับถือ การร่วมมือร่วมใจ ความจงรักภักดี และความสำเร็จในงานของคณะสงฆ์ การปรับเปลี่ยนตำแหน่งที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์

พระมหาปริยณัฏฐ์ รุจิธมโม (ทองมา) ได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารจัดการ การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการ การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ๓) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย โดยมีระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ๑) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ (๑) การสัมภาษณ์ จำนวน ๑๕ รูป/คน (๒) การสนทนากลุ่ม จำนวน ๖ รูป/คน (๓) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๘ รูป/คน และ ๓) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษามีดังนี้^{๑๔}

๑. การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า ๑) จุดแข็ง คือ มีกิจกรรมสนับสนุนวิชาการ ได้รับการอุปถัมภ์งบประมาณจากภาครัฐ และเอกชน ครูอาจารย์มีความรู้ความสามารถ และสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ๒) จุดอ่อน คือ ขาดการวางแผนการเรียนการสอน งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรไม่ตรงกับสายงาน และขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี และทักษะในการปฏิบัติงาน ๓) โอกาส คือ ส่งเสริมการจัดกิจกรรม และแหล่งการเรียนรู้ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน บุคลากรได้กำลังใจจากชุมชน และภาครัฐ และ

^{๑๔}พระมหาปริยณัฏฐ์ รุจิธมโม (ทองมา). กลยุทธ์การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๖๘-๑๐๐.

เอกชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ๔) อุปสรรค คือ หลักสูตรไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ขาดการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ครูอาจารย์ขาดขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน และสื่อการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอ

๒. การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นการนำผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ข้อมูลของการศึกษาการบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคคล และด้านงานทั่วไป ด้วยการกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) โดยการกำหนดองค์ประกอบของกลยุทธ์ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และยุทธวิธี สรุปผลการพัฒนาเป็น กลยุทธ์การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ (Vision) ๒) พันธกิจ (Mission) ๓) วัตถุประสงค์ (Objective) และยุทธวิธี ๔ ด้าน

๓. กลยุทธ์การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ประกอบด้วย ๑) วิสัยทัศน์ (Vision) คือ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจิตใจเยาวชนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ๒) พันธกิจ (Mission) คือ มุ่งจัดการศึกษาศาสนสงเคราะห์ มุ่งพัฒนาเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้านกาย สังคม จิตใจ และปัญญา และมุ่งผลิตเยาวชนให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ๓) วัตถุประสงค์ (Objective) คือ เยาวชนเป็นคนดี มีคุณธรรมนำความรู้ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการบริหารงบประมาณด้วยสุจริตธรรม และสนับสนุนสวัสดิการอย่างทั่วถึง บุคลากรมีศักยภาพ และมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และระบบการบริหารงานทั่วไปมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และ ๔) ยุทธวิธี ๔ ด้าน ได้แก่ ยุทธวิธีที่ ๑ ด้านวิชาการ คือ พัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ยุทธวิธีที่ ๒ ด้านงบประมาณ คือ พัฒนาระบบความสุจริตธรรม และดูแลสวัสดิการอย่างทั่วถึง ยุทธวิธีที่ ๓ ด้านบุคคล คือ พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ และมีความสุข และยุทธวิธีที่ ๔ ด้านงานทั่วไป คือ พัฒนาระบบการบริหารงานทั่วไปให้ได้มาตรฐานสากล

พระมหาศุภกิจ สุกกิจใจ (ภักดีแสน) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๐} กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร มีการวางแผนงาน ที่ปฏิบัติ กำหนดเป้าหมายด้วยกัน การให้ศึกษาต่อสำรวจความต้องการก่อนแล้วจัดพัฒนาให้ตรงกับความต้องการ ส่งบุคลากรไปอบรม ฝึกร่างกายให้เข้มแข็งกับการทำงาน การยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ การพัฒนาจิตเพื่อให้มีคุณภาพที่ดี มองโลกในแง่ดี คิดเป็นบวกต่อองค์กร มีจิตสาธารณะ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงนำไปสู่การประยุกต์งานต่อยอดความรู้ใหม่ ส่วนกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร และการประยุกต์หลักภavana ๔ ในการกำหนดกลยุทธ์ อยู่ในระดับมาก จะเห็นได้ว่า

^{๒๐}พระมหาศุภกิจ สุกกิจใจ (ภักดีแสน), “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๑. กลยุทธ์ที่ ๑ การพัฒนากาย ต้องรู้อยู่ รู้กิน รู้ปฏิบัติ แต่งกายให้เหมาะสม อยู่ร่วมกันเรียนรู้ด้วยกัน อยู่แบบพอเพียง ตรวจสอบสภาพร่างกาย การทำให้ร่างกายเติบโตแข็งแรง ออกกำลังกาย เล่นกีฬา มีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวของกายทุกๆ ขณะ ฝึกความอดทน เป็นคนตรงต่อเวลา บุคลากรในองค์กรมีการพัฒนาปรับปรุงการเรียนรู้อยู่เสมอ จากการทำงาน จากประสบการณ์ และจากปัญหา

๒. กลยุทธ์ที่ ๒ การพัฒนาศีล พัฒนาให้มีระเบียบวินัย ทำให้คนมีศีล ให้รู้ว่า “อะไรเหมาะ อะไรควร” มีเป้าหมายเดินไปสู่ทิศทางเดียวกัน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ และเต็มความสามารถทำงานด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละต่อประโยชน์ส่วนรวม รับฟังแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้อง

๓. กลยุทธ์ที่ ๓ การพัฒนาจิต บุคลากรมีจิตบริการ มีจิตสาธารณะ และมีมนุษยสัมพันธ์ พอใจในอาชีพของตน ตั้งใจทำงานตามแผนที่กำหนดไว้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ และอดทนต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีสมาธิในการปฏิบัติงานเป็นประจำ มีการบูรณาการหลักธรรมไปใช้ในการติดตามงาน

๔. กลยุทธ์ที่ ๔ การพัฒนาปัญญาต้อง “คิดเป็น ทำเป็น” เรียนรู้โดยการปฏิบัติงาน สร้างความเข้าใจว่ามีทิศทางในการดำเนินงานอย่างไร แล้วมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ขององค์กรเป็นปรัชญาที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ มีการเพิ่มศักยภาพการทำงานคิดเป็นขบวนการปฏิบัติหน้าที่โดยความละเอียดรอบคอบสามารถแก้ไขโดยใช้หลักการให้เหตุผล มีการฝึกทักษะมาใช้ในการพัฒนาสติปัญญา ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้

นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริก ผลการวิจัยพบว่า^{๒๑} ๑) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อนั้นเป็นไปด้วยความแข็งแกร่ง มีความยากลำบาก ๒) คติความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสางเทวดา ๓) ภาษาที่ใช้สื่อสารยังไม่สันทัดในการพูดอ่านเขียนภาษาไทย และโดยเฉพาะ”ภาษาลื้อ”เอง ก็เป็นปัญหาสำหรับพระธรรมจาริก ๔) การขาดแคลนพระธรรมจาริก แนวทางที่เหมาะสมในผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ๑) ควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่ ๒) การให้ศึกษาพระปริยัติธรรม และนักธรรม ๓) การให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลื้อ ๔) ควรกำหนดเป้าหมายการอบรมแกนนำชาวลื้อ ส่วนข้อเสนอแนะพระธรรมจาริกควรเน้นหลักพุทธธรรมที่สำคัญ และจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น ศีล ๕ สังคหวัตถุ ๔ ฆราวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ และวิสัยทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อให้ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลยิ่งขึ้น

^{๒๑} นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระมหานงค์ อับไพ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของมหาเถรสมาคม” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๒}

๑. มหาเถรสมาคมมีการใช้พระสงฆ์สูงอายุในการบริหารมากขึ้นไป ทำให้การบริหารจัดการต่างๆ ของมหาเถรสมาคมเป็นไปได้ช้า การดำเนินการต่างๆ ไม่ทันเหตุการณ์ไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในเรื่องของการเผยแผ่พุทธศาสนา ซึ่งในปัจจุบันเป็นยุคของการสื่อสารแบบไร้พรมแดน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการในการเผยแผ่ที่สอดคล้องกับยุคสมัย และเข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด และตรงตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สุด ไม่ให้ประชาชนไปยึดติดกับสิ่งที่เป็นเปลือกของพุทธศาสนา

๒. เจ้าอาวาสหรือผู้นำในวัดไม่ได้ใส่ใจในเรื่องการเผยแผ่ พระนักปกครองขาดวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาที่ชัดเจน ไม่กล้าคิดนอกกรอบ ไม่กล้าคิดสิ่งใหม่ๆ วิธีการใหม่ๆ ในการเผยแผ่พุทธศาสนา

๓. การขาดสื่อสำหรับการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยตรงของมหาเถรสมาคม ทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนา มีข้อจำกัด และขาดความคล่องตัว

๔. พระสงฆ์นักเผยแผ่ที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพมีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของสังคมที่ต้องการพระสงฆ์ที่มีศัลาจารวัตรงดงาม สามารถถ่ายทอดธรรมะเข้าใจได้ง่าย

๕. การเผยแผ่กระทำในลักษณะอนุรักษนิยมมากกว่า พระสงฆ์มักเทศน์ในรูปแบบเดิม ทำให้ธรรมะไม่น่าสนใจ คนรุ่นใหม่ไม่สนใจฟังธรรม

๖. สังคมสมัยใหม่ให้ความสนใจในเรื่องการปฏิบัติธรรม ความมีเหตุผล และปัญญา แต่พระวิปัสสนาจารย์ที่สอนกรรมฐานนำปฏิบัติธรรมกลับมีน้อย

๗. การขาดงบประมาณสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทศาสนา

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๓}

๑. พระสงฆ์ไม่ทันโลก ไม่เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคม และปัญหาอันสลับซับซ้อนของสังคมแล้ว เมื่อไปเทศน์หรือบรรยายให้นักเรียน นักศึกษาหรือประชาชนฟัง จะทำให้เขาเหล่านั้นมองพระสงฆ์ว่า ไม่มีการพัฒนา ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ และเป็นเหตุให้เขาหันไปพึ่งผู้อื่น ทั้งที่บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านในเมื่อเขามีปัญหาชีวิต

๒. ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ที่เคยเรียบง่ายได้เปลี่ยนไป เครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นผลผลิตทางเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มากขึ้น เช่น ไฟฟ้า วิทยุ โทรศัพท์ โทรศัพท์

^{๒๒}พระมหานงค์ อับไพ. “การบริหารการเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของมหาเถรสมาคม”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๖๐ – ๑๖๒.

^{๒๓}พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๑๓ – ๑๒๐.

รถยนต์ เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ได้เข้ามาเกี่ยวพันกับพระสงฆ์ พระสงฆ์ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพของสังคมมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่ไม่เข้าใจถึงความจำเป็นของพระสงฆ์ที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ พลอยเสื่อมศรัทธาไป

๓. ความสับสนกับหลักธรรม ผู้เผยแผ่ไม่แม่นยำให้หลักธรรม และเข้าใจไม่ลึกซึ้งพอ ทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความสับสน และไขว้เขว กลายเป็นการลดทอนศรัทธาที่มีแต่เดิม และเกิดความสับสนไขว้เขวในหลักธรรมว่า แท้จริงนั้น หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องคืออะไร

๔. สถาบันสงฆ์ ไม่มีบุคลากรพอเพียง ที่จะเผยแผ่ได้อย่างถูกต้อง และถ่องแท้ โดยเนื้อแท้ก็หมายความว่า ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้ เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิด และเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๔}

๑. ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นองค์กรที่บูรณาการกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินการ

๒. โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีลักษณะเด่นชัด มีผู้บริหาร กรรมการเลขานุการ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์ อีกทั้งมีส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลืออีกหลายฝ่าย ทั้งทางตรง และทางอ้อม

๓. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ได้นำเอาแนวคิด และทฤษฎีการบริหารองค์กรในสมัยของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกับทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๔. หน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีทั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และทางคณะสงฆ์ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และทางฝ่ายคณะสงฆ์ ก็มีมหาเถรสมาคม วัด ศาสนสถาน และพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญได้รับการพัฒนาให้การสนับสนุนในรูปแบบที่หลากหลาย

๕. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายของทางภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาถึงประชาชนอย่างชัดเจน

^{๒๔}บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖), หน้า ๓๙ – ๔๗.

๖. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีระเบียบ กฎหมายรองรับส่งเสริมสนับสนุนโดยได้กำหนดไว้ในนโยบายรัฐ และกำหนดให้มีหน่วยงานทางราชการให้การสนองงาน และงบประมาณอุดหนุนชัดเจน

สุธานศ เพชรโปรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๕} ๑) สภาพการใช้งานบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทยพบว่า มีการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนสังคมออนไลน์ มีตัวเชื่อมกับผู้รับสารหรือพุทธศาสนิกชน (the connecting link) มีลักษณะเป็นสื่อผสม (media mix / multi - media) ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด ตลอดจนเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ต่างๆ เป็นการเผยแผ่ธรรมะและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมขององค์กร มีการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่ธรรมะผ่าน twitter, facebook, website, youtube และในอนาคตมีการขยายช่องทางตามความนิยมของสังคม มีการสร้างพื้นที่เผยแผ่งานที่เกี่ยวข้องกับธรรมะ เพื่อให้บริการข้อมูลแก่สังคม ปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กร สถาบัน โดยเฉพาะสื่อสารมวลชน เน้นการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ข้อมูล และเชื้อเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะให้กับบุคคลทุกระดับ ๒) รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้นำเสนอโดยยึดถือตามหลักการเผยแผ่ตามแนวนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต อธิการบดี ได้วางนโยบายธรรมประกาศมี ๕ ข้อ ประกอบด้วย ๑) ตกปลานอกบ้าน ๒) ประสานสิบทิศ ๓) ผูกมิตรทั่วหล้า ๔) บริหารปัญญา และ ๕) สาลิกাপ้อนยื้อ โดยวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎี ๗Cs ทฤษฎีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยยึดหลัก ๓ สิ่งคือ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง ๓) ผู้วิจัย สรุปเป็นผลการศึกษาที่เกิดจากการวิเคราะห์ผลการวิจัย และการบูรณาการระหว่างนโยบายประกาศธรรม ๕ ข้อ และทฤษฎี ๗Cs สรุปสังเคราะห์เป็นรูปแบบดังนี้ คือ Leadership - ภาวะผู้นำ, Coordinate - การประสานงาน, Buddhist Knowledge - การจัดการความรู้เชิงพุทธ, Friendly - กัลยาณมิตร, Target Group - กลุ่มเป้าหมาย

พระครูภัทรธรรมคุณ (อำนาจ อติภโท) ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๖}

๑. สภาพปัญหาด้านรูปแบบเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑูกระจายเสียงด้านบุคคลผู้เผยแผ่ที่เด่นชัด ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาขาดการฝึกอบรม ๑) ด้านวาทีศิลป์ และศาสตร์แห่งความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ขาดปฏิภาณไหวพริบ ประสบการณ์น้อยในการจัดรายการ ๒) ด้านสื่อ

^{๒๕} สุธานศ เพชรโปรี “รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๒๖} พระครูภัทรธรรมคุณ (อำนาจ อติภโท) “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๓๙

ที่เผยแพร่ สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ ไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายของผู้ฟัง ขีดจำกัดระยะทาง และกำลังสื่อ รวมทั้งการบวมนของคลื่นวิทยุ การนำเสนอสื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนายังใช้รูปแบบการสื่อสารทางเดียว ๓) ด้านเนื้อหาที่เผยแพร่ หลักธรรมในการเผยแพร่ไม่ให้ลึกซึ้งมาก ยังเน้นการทำบุญให้ทาน การก่อสร้างถาวรวัตถุ ๔) ด้านกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ขาดความสนใจจากชาวพุทธ เพราะ TV มีคนเข้าถึงมากขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานีวิทยุในด้านการเผยแพร่ยังไม่มีกระบวนการจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และขาดงบประมาณที่จะนำมาสนับสนุนรายการ

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) ด้านบุคคลผู้เผยแพร่ ควรยึดหลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖ ที่พระพุทธเจ้าแสดงในวันมาฆบูชา และต้องพัฒนาบุคลากรที่เผยแพร่ให้มีมากขึ้น ๒) ด้านเนื้อหา ควรใช้หลักธรรม ยกนิทานประกอบ อุปมา และอุปมา ๓) ด้านเทคนิคการพูดแสดงธรรม ควรใช้สำนวนภาษา, คำคม คำกลอน สุภาษิต และเพลงธรรมประกอบ ๔) รูปแบบการจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ควรใช้การบรรยาย, การสนทนา การถาม และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาสนทนาธรรมะตามสถานีวิทยุด้วย ๕) ด้านการพัฒนา มีการวางแผนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ต้องศึกษาวิจัยตามต้องการมีแผนงาน (ผังรายการ) รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี เพื่อเป็นข้อมูล การบริหารจัดการรายการ ๖) การพัฒนามีการกำหนดขั้นตอนในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดผังรายการ วัด บุคลากรประชาสัมพันธ์รายการ และดำเนินการจัดรายการ และมีการวางแผนงานมอบหมายงานผู้รับผิดชอบในงาน และติดตามงาน ๗) ด้านการพัฒนา มีการติดตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ควรมีกิจกรรมการตอบปัญหาธรรมะ การสำรวจความเห็นของผู้ฟังเพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานให้สนองความต้องการ ความสนใจของผู้ฟัง ๘) ด้านการพัฒนาการพัฒนาด้านผู้ฟังการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้เผยแพร่คำนึงอยู่เสมอว่าผู้ฟังเปรียบเหมือนบัวสี่เหล่า และให้ความรู้พื้นฐานด้านธรรมะ ฟังแล้วเข้าใจง่าย น่าสนใจ อยากศึกษา เพื่อสร้างศรัทธาแก่ผู้ฟัง

๓. กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่า ๑) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพัฒนาผู้เผยแพร่ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต้องพัฒนาผู้เผยแพร่ให้มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะ และประสบการณ์ในการเผยแพร่เพื่อให้สามารถสื่อสาร เผยแพร่ธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้ ๒) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้านสื่อ สื่อมีความสำคัญเป็นตัวเชื่อมโยงการเผยแพร่ของผู้เผยแพร่ไปสู่ผู้ฟังทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการฟังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสถานีวิทยุ ๓) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้านกระบวนการเผยแพร่เป็นการบริหารจัดการเผยแพร่ด้านเครือข่ายโดยการสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ และสร้างเครือข่ายผู้ฟังโดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบ้าน และโรงเรียนร่วมมือกัน

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล ได้วิจัยเรื่อง “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย” พบว่า^{๒๗} ผู้ที่เป็นสาธุศิษย์ขบวนการพุทธแนวใหม่มีความเชื่อ และเลื่อมใสโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ตนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ การหลุดพ้นจากความทุกข์ความยากจน และมีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข สาธุศิษย์มีความหลากหลาย นอกจากนี้มีหลักการเผยแพร่แนวคิด และความคิดเป็นเครือข่ายทั้ง ชุมชนเมือง และชนบทอย่างไรก็ตามผลการวิจัยพบว่า แต่ละขบวนการมีหลักการ-แนวคิด พิธีกรรม ตลอดจนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะตัว และแปลก แตกต่างไปจากสำนักอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะวิหารธรรมบ้านหนองโดน คือประกอบด้วยคติพุทธ คติพราหมณ์ คติการนับถือวิญญาณ วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันผิดไปจากขบวนการอื่นๆ เช่น เลื่อมใสในองค์พระ ศรีอาริยมฤตไทยที่ลงมาบำเพ็ญบารมีเป็นอาจารย์ทองพูน เสาวโรฬารพันธ์ ที่บรรดาลูกศิษย์เรียกว่า พ่อตัน หรือองค์ตัน นั้นเอง ความเข้มข้นของการผสมผสานความเชื่อท้องถิ่น ความเชื่อด้านศาสนาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ทำให้เกิดเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดปรากฏการณ์ ทำให้หันเข้าสู่ความเชื่อเหนือธรรมชาติมากขึ้น มีความเชื่อหลากหลายมารวมกัน โดยมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้ง ทางตรง และทางอ้อมเข้ามาสนับสนุน และปัจจัยด้านผลประโยชน์ซึ่งเป็นของแต่ละขบวนการ เช่น เรื่องของเงินรายได้ หรือการได้รับการยกย่องจากสังคม จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อนั้น ชุมชนมีการรับความเชื่อใหม่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกระทั่งได้รูปแบบของความเชื่อใหม่ ซึ่งในทั้งสามกรณีในรายการวิจัยครั้งนี้ ชุมชนได้นำแนวปฏิบัติของแต่ละแห่งผสมผสานอย่างกลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตของตน ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดมานาน และมีตลอดเรื่อยมาในสังคมไทยเพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างซึ่งจะเห็นได้จากการนำเสนอมานี้

พระมหาไสว สุวณฺณภาโส(ทองคำ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์(Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ ท่าน การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) จำนวน ๙ ท่าน การสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Seminar) จำนวน ๕ ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบศึกษาเอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง แบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ยืนยันการพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัย พบว่า^{๒๘}

^{๒๗} พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย”, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๒.

^{๒๘} พระมหาไสว สุวณฺณภาโส(ทองคำ) “การพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๖๘-๑๐๐.

๑. สภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย มีองค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ยุทธศาสตร์ แผนงาน ที่ชัดเจน โดยมีหน่วยงานหลัก และหน่วยงานรองทำหน้าที่สนับสนุนให้การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบรรลุผล

๒. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่ามีองค์ประกอบหลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ๖ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) การจัดการด้านศาสนทายาท ๒) การจัดการด้านศาสนธรรม ๓) การจัดการด้านศาสนบุคคล ๔) การจัดการด้านศาสนพิธี ๕) การจัดการด้านศาสนสถาน ๖) การจัดการด้านศาสนวัตถุ ขั้นตอนการจัดการมี ๔ ขั้นตอนหลักดังนี้ ขั้นตอน A วิเคราะห์ (Analyze by Research) ขั้นตอน B กำหนดแผน (Being Plan) ขั้นตอน C ประสานงานอำนวยความสะดวก (Coordinat to do) ขั้นตอน D ประเมิน ปรับแก้ ปฏิบัติใหม่ (Develop for better)

๓. รูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย เป็นผลจากศึกษาวิเคราะห์ระหว่างองค์ประกอบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ๖ ศ. คือ ศาสนทายาท ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ มาบูรณาการกับขั้นตอนการจัดการ ABCD ได้แก่ Analyze by Research, Being Plan, Coordinate to do, Develop for better

CK Prahalad ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาองค์กรเพื่อการวัดเชิงกลยุทธ์ เพื่อการจัดการยุคใหม่ ผลการวิจัยพบว่า^{๒๙} กลยุทธ์การบริหารองค์กรจะต้องมีจินตนาการต่ออนาคต และจะต้องสร้างพิมพ์เขียวขององค์กรเพื่ออนาคต และต้องมีความสามารถในการบริหาร เพื่อพัฒนา รูปแบบ การบริหารการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ การแข่งขันในอนาคต จะเป็นการแข่งขันเพื่อส่วนแบ่งของโอกาส (Opportunity share) มากกว่าจะเป็นการแข่งขันเพื่อส่วนแบ่งตลาด เราจะพูดถึงส่วนแบ่งตลาดได้อย่างไร ในเมื่อตลาดนั้นยังไม่เกิด ตลาดยังไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเลย เราต้องพูดเกี่ยวกับปริณิณของโอกาส สิ่งที่เราต้องทำเพื่อการแข่งขันในอนาคต หรือเพื่อการแข่งขันเพื่อส่วนแบ่งของโอกาสนั้นคือ การจัดทำสถาปัตยกรรมเชิงยุทธ์ (Strategie Architecture) เหตุผลที่ต้องมีสถาปัตยกรรมเชิงยุทธ์ เพราะการสร้างจินตนาการถึงธุรกิจในอนาคตโดยไม่มีแผนงานรอบรับเพื่อทำให้จินตนาการเกิดเป็นจริงขึ้นมา ย่อมมีความเสี่ยงของโอกาส ดังนั้น จำเป็นต้องมีพิมพ์เขียวหรือแผนงานกว้างๆ เพื่อสร้างโอกาสในอนาคตให้เป็นไปตามที่จินตนาการเอาไว้

Kaplan ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนกลยุทธ์ ผลการศึกษาพบว่า^{๓๐} องค์กรจะต้องเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันให้ทันการ องค์กรจะอยู่รอดได้ และมีความเป็นเลิศจะต้องเน้นการเปลี่ยนแปลง และมีกลยุทธ์ในการเปลี่ยนแปลง โดยยกตัวอย่างบริษัทยักษ์ใหญ่หลายบริษัทที่อยู่ในระดับโลก (Word Class) ส่วนใหญ่จะมีกลยุทธ์เพียงอย่างเดียวหาพอเพียงไม่ แต่จะหาอะไรที่จะให้กลยุทธ์นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญอันหนึ่งก็คือ Balance scorecard (BSC) ที่เป็น

^{๒๙}CK Prahalad อังใน บุญอนันต์ พินัยทรัพย์, แนวทางการพัฒนาองค์กรเพื่อการวัดเชิงกลยุทธ์ เพื่อการจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์,๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๓๐}Daft, R.L. & Mareie D., The Cost understanding Management. 5th ed., (London: Thomas Learning, 2007), p.100.

เครื่องมือทางด้านการจัดการที่จะช่วยในการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่อาศัยการวัดหรือการประเมิน อันจะทำให้องค์กร เกิดความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมุ่งเน้นในสิ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร การที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จขององค์กรตามแผนกลยุทธ์ได้นั้น จำเป็นต้องทำกลยุทธ์ให้เป็นเชิงปฏิบัติการ ได้โดยการสร้างแผนที่กลยุทธ์ และ Scorecard เพื่อพิจารณาช่องว่างที่เป็นทางบวกหรือลบ อันจะแสดงให้เห็นว่าขณะนี้องค์กรยืนอยู่จุดใด และกำลังจะเดินไปทางไหน^{๓๑}

Daft, R.L. & Mareie D. ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการความเข้าใจต้นทุน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเข้าใจการจัดการต้นทุน และการสร้างกลยุทธ์แรงจูงใจการจัดการต้นทุนให้เกิดประสิทธิภาพโดยได้ใช้ตัวแปรด้านรางวัลในการจูงใจ ผลการวิจัยพบว่า บุคคลจะมีแรงจูงใจในการทำงานให้สำเร็จก็ต่อเมื่อรู้สึกว่าได้ รับความเป็นธรรม และความเสมอภาค โดยการเปรียบเทียบสิ่งที่เราให้กับองค์กร (Input) เช่น ความรู้ ความสามารถ ความพยายาม ฯลฯ กับสิ่งที่ได้รับจากองค์กร (Outcomes) เช่น รางวัล หรือ สิ่งตอบแทนต่างๆ ฯลฯ

Thomas J. Peters & Robert H. Waterman, Jr. ได้ทำการศึกษา เกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนางานองค์กรที่มีประสิทธิภาพในอนาคต วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การพัฒนาการจัดการองค์กร ๒) การจัดองค์กรในอนาคต ๓) กลยุทธ์การจัดองค์กรที่ดี สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ โครงสร้างการจัดองค์กร ลักษณะการจัดองค์กร และเทคนิคการจัดองค์กร ผลการวิจัยพบว่า องค์กรในอนาคตที่บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเทคนิคการจัดองค์กร ได้แก่ ๑) มุ่งเน้นการปฏิบัติ (a bias for action) การทำองค์กรให้คล่องตัว การทดลองปฏิบัติ และการทำระบบให้ง่าย ๒) มีความใกล้ชิดกับลูกค้า (Close to the Customer) บริการ คุณภาพ และความเชื่อมั่น รวมทั้งความเป็นนักหาช่องว่าง และการฟังความเห็นของลูกค้า ๓) มีความอิสระในการทำงาน และความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการ (Autonomy and Entrepreneurship) ๔) เพิ่มผลผลิตโดยอาศัยพนักงาน (Productivity Throught People) ๕) สัมผัสกับงานอย่างใกล้ชิด และความเชื่อมั่นในคุณค่าเป็นแรงผลักดัน (Hand on and Value driven) ๖) ทำแต่ธุรกิจที่มีความเชี่ยวชาญ และเกี่ยวเนื่อง (Stick to Knitting) ๗) รูปแบบเรียบง่ายธรรมดา พนักงานอำนวยการหรือส่วนกลางมีจำกัด (Simple form and Lean staff) สายงานที่จัดตามประเภทของสินค้าพร้อมกับได้กระจายอำนาจให้กับแต่ละสายงานอย่างเต็มที่ ๘) เข้มงวด และผ่อนปรนในเวลาเดียวกัน (Simultaneous loose tight properties) การทำให้พนักงานเกิดความศรัทธา และเชื่อมั่นร่วมกันในคุณค่าของลูกค้า คุณภาพของสินค้า และบริการ การสื่อความแบบไม่มีพิธีรีตอง และการต้องคิดค้นสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ เป็นต้นขณะเดียวกันก็ได้เปิดโอกาสให้พนักงานมีความอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ และได้ใช้สิ่งที่ผ่อนปรนไปให้กลับมาควบคุมการทำงานของพนักงานด้วยการมีวินัยในการทำงานด้วยตนเองแทน^{๓๒}

^{๓๑}Kaplan อังโน อะห์มัด ยี่สุนทร, “การนำเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาค่านิยมสำหรับนิสิตนักศึกษา ไทยมุสลิมสถาบันอุดมศึกษาสมบูรณ์แบบ ” , *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๓.

^{๓๒}Thomas J. Peters & Robert H. Waterman, Jr., *Management*. ^{5th} ed. (USA: John Wiley & Sons,1982), p.76.

Dudas, Andrew M. ได้ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจความคิดเห็นของชุมชนในกลยุทธ์การตัดสินใจของรัฐบาลท้องถิ่น พบว่า^{๓๓} บ่อยครั้งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่นแสดงบทบาทนโยบายคู่ ซึ่งจำนวนสองบทบาทที่เจ้าหน้าที่แสดงก็คือเป็นทั้งนักวิเคราะห์นโยบาย และผลิตนโยบาย การกำหนดนโยบายซึ่งทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่นนั้นเป็นกลยุทธ์ปกติ – การวางแผนสำหรับการเติบโตในอนาคตด้านการพัฒนา และความต้องการของประชาชน กลยุทธ์วางแผนสำหรับอนาคต และการตัดสินใจภายในกรอบนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่น ต้องมีข้อมูลในการกำจัดอคติส่วนตัวของพวกเขาเพื่อช่วยในการตัดสินใจ การกิจหลักซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่นจะต้องทำหน้าที่แล้วยังต้องเป็นนักวิเคราะห์นโยบาย – การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล และในที่สุดก็คือการแปลข้อมูลที่เป็นความหมายของการตัดสินใจเชิงนโยบาย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาอีกวิธีหนึ่งในการที่จะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่นซึ่งมีข้อมูลที่จะช่วยให้ทราบถึงการตัดสินใจของพวกเขา-การสำรวจประชาชน รัฐบาลท้องถิ่นมักจะดำเนินการสำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าบ้านของปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนของพวกเขา งานวิจัยนี้มุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์อย่างกว้างๆ ของการสำรวจชุมชนข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวม และการแปลข้อมูลที่เป็นผลจากการนำเอามาเสนอผ่านภาพประกอบกรณีที่มีการสำรวจแบบระบบการแบ่งประเภท ซึ่งจะสามารถนำเสนอสำหรับการใช้ในการจำแนกการสำรวจบุคคลตามระบบข้อมูลทั้งกลยุทธ์การตัดสินใจหรือสัญลักษณ์ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สามารถระบุตัวได้ในการสำรวจแต่ละแบบ และในท้ายที่สุดวิธีการที่จะถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลท้องถิ่น

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยมุ่งศึกษากลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา ข้อมูล สถิติ รายงานการวิจัย รายงานของหน่วยงานต่างๆ บทความทางวิชาการ คุชชินนิพนธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งใน และต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้าง และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยมี ๑) การวิเคราะห์เอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในสวีเดน จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

^{๓๓}Dudas, Andrew M., “The Use of Community Opinion Surveys in Local Government Strategic Decision Making”, **Doctor of Philosophy**, (Miami University, 2005).

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยมี ๑) การวิเคราะห์เอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปด้วยการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลยุทธ์ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๙ รูป/คน ด้วยวิธีการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) ดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๑.๑ ขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอน	วิธีการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการวิจัย
ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตไทยใน ทวีปยุโรป	๑. การวิเคราะห์ เอกสาร ๒. การสัมภาษณ์ ๑๕ รูป/คน	๑. การวิเคราะห์ เนื้อหา ๒. การวิเคราะห์ เนื้อหา	สภาพการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของ พระธรรมทูตไทยใน ทวีปยุโรป
ขั้นตอนที่ ๒ เพื่อพัฒนากลยุทธ์การ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูต ไทยในทวีปยุโรป	๑. การวิเคราะห์ เอกสาร ๒. การสัมภาษณ์ ๑๕ รูป/คน	๑. การวิเคราะห์ เนื้อหา ๒. การวิเคราะห์ เนื้อหา	กลยุทธ์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาตาม หลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูต ไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง)
ขั้นตอนที่ ๓ เสนอกลยุทธ์การเผย แผ่พระพุทธศาสนา ตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูต ไทยในทวีปยุโรป	๑. สนทนากลุ่ม ๙ รูป/คน	๑. การวิเคราะห์ เนื้อหา	กลยุทธ์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาตาม หลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูต ไทยในทวีปยุโรป (ฉบับสมบูรณ์)

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป และเพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๒. การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักในการการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๔ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อเสนอหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือวิจัย ดังนี้

๑. **แบบสัมภาษณ์** เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป และเพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๒. **แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม** เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อเสนอหลักสูตรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบในการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. **แบบสัมภาษณ์** เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง มีขั้นตอน ดังนี้

๑) สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างแล้วมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญนิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์เบื้องต้น

๓) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสัมภาษณ์

๒. **แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม** มีขั้นตอนดังนี้

๑) สร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มโดยสังเคราะห์ข้อมูลของขั้นตอนที่ ๑

๒) นำแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญนิพนธ์

๓) นำแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญนิพนธ์มาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสนทนากลุ่ม

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๑. **การสัมภาษณ์** มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒) นำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ และเอกสารที่จำเป็นเกี่ยวกับการวิจัยนำไปมอบให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง โดยให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

๓) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึก ภาพนิ่ง และเครื่องบันทึกเสียง

๒. การสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ขั้นตอนการเตรียมการ ซึ่งประกอบด้วย การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ในการจัดสนทนากลุ่ม และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒) ขั้นตอนสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบด้วย นำเสนอข้อมูลนิพนธ์ดำเนินการอภิปราย และจดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหว และภาพนิ่ง

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

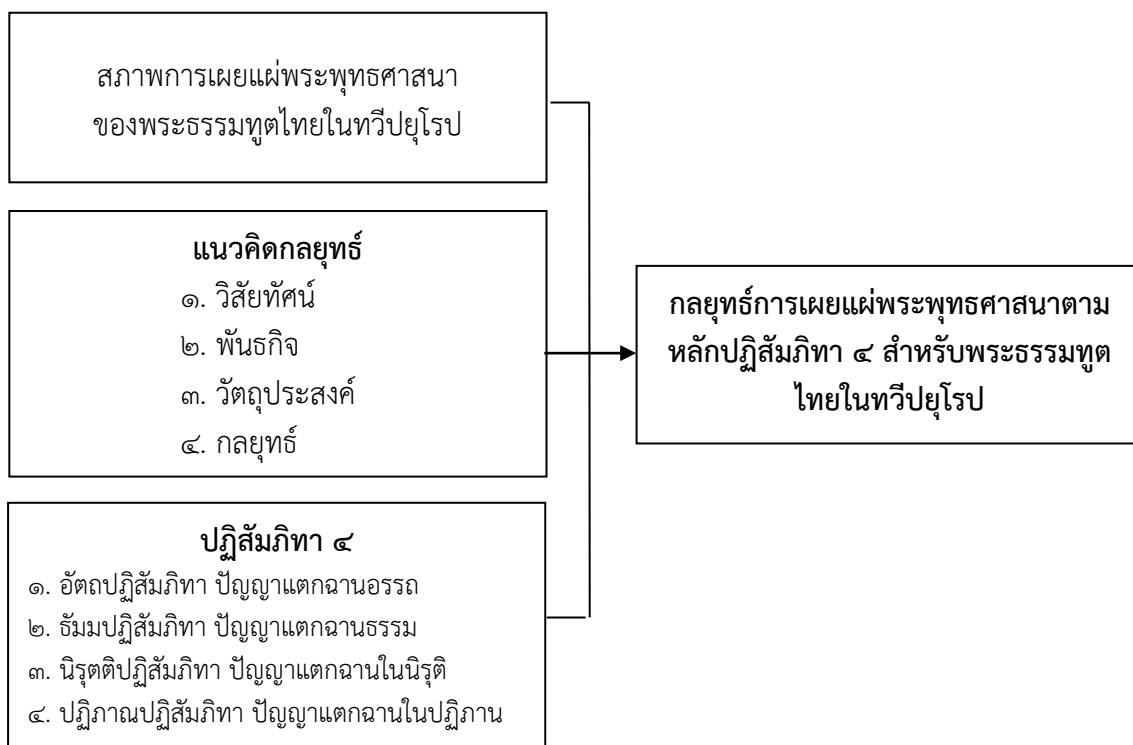
๑. การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๒. การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลตามแบบสัมภาษณ์

๓. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการสนทนากลุ่ม

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากการเอกสาร บทความ สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป อันเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระธรรมทูตไทย

๑.๙.๒ การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑.๙.๓ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นประโยชน์ต่อภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระธรรมทูต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำไปกำหนดเป็นกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศได้

บทที่ ๒

สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

การวิจัยในบทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยมี ๑) การวิเคราะห์เอกสารเอกสาร วาสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๒) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในสวีเดน จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)) มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยมีลำดับการนำเสนอ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในทวีปยุโรป

๒.๔ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๒.๕ สรุปผล

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระภิกษุสงฆ์พุทธสาวกผู้ฝึกฝนตนเองจนเป็นที่น่าเลื่อมใส ออกทำหน้าที่แสดงธรรม สอนนาธรรม แนะนำธรรมและตอบปัญหาข้อข้องใจไปตามลำดับตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ โดยยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น^๑ ตลอดจนยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น^๒

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^๓ ตั้งใจศึกษาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร จนเป็นผู้ควรแก่การค่านับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่

^๑สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^๒ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐ - ๕๑.

^๓เสถียร พันธรัชนี, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: ผดุงวิทยาการพิมพ์. ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

การกราบไหว้ เป็นนื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^๕ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีปณิธาน
ออกทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน ออกประกาศพระพุทธานุชาตนา^๖ โดยยึด
หลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือให้เกิด
ประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ^๗ (๑) ทิฐฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาตินี้
(๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติหน้า และ (๓) ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์
อย่างยิ่งประโยชน์ ทำให้พระพุทธานุชาตนาขยายแผ่กว้างไปจนเป็นที่พึงแก่มวลมนุษยชาติและสรรพสัตว์
ทั้งหลายได้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (เจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทหน้าที่ของเจ้า
คณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ประชาชนได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็น
ประโยชน์

๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนาพิธีและการปฏิบัติ

๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับ
พระพุทธานุชาตนาโดยถูกต้อง^๘

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า การเผยแผ่ หมายถึง “ขยายออกไป, การ
ทำให้ขยายออกไป, หมายถึง สิ่งที่ยิ่งใหญ่อยู่แล้วทำให้ขยายออกไป เช่น การแผ่กษดาภิหารของ
พระเจ้าจักรพรรดิ เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงแผ่กษดาภิหารด้วยการส่ง พระมหินทะไปยัง
ประเทศศรีลังกา”^๙

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่ คือการสื่อสารเพื่อ
การพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอา
หลักธรรมในพระพุทธานุชาตนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การ
ปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธานุชาตนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยชาติ เป็นศาสนาแห่ง
สันติภาพของโลก^{๑๐}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายการเผยแผ่พระพุทธานุชาตนาไว้ว่า หมายถึง การประกาศ
พระพุทธานุชาตนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกวิธีๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดย
มุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่
การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการ

^๕ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๐.

^๗เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

^๘สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (เจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ), การเผยแผ่พระพุทธานุชาตนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่า
ด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘ - ๑๕๕.

^๙พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร: สานลดา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^{๑๐}พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียง
เชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

เผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ถือว่าเป็นภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๑๐}

วศิน อินทสระ กล่าวว่า การเผยแผ่ฯ หมายถึง “การพูดการสั่งสอน การแนะนำ, การเขียนหนังสือ, การเป็นตัวอย่าง การทำให้ดู การอยู่ให้เห็น”^{๑๑}

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีการดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการอยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรมการสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่อง ไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจน ในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์ต่อมหาชนผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่านและไม่เสียดสีข่มผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้นทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนสอนด้วยเหตุผล เป็นศาสนาที่มีในโลก ที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนอยู่เสมอว่าให้คิดถี่ถ้วนตรองเสียให้ดีกว่าก่อน แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุ ก็ไม่มีผล ด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบมีลักษณะ อะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีน้ำใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร^{๑๒}

สรุปว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระสงฆ์ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ออกทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอนให้แก่พุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง จนมีผู้เคารพเลื่อมใสในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๒.๑.๒ องค์ประกอบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล) กล่าวว่า การเผยแผ่ต้องมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญรองรับการจัดการเผยแผ่ได้แก่

๑. ศาสนธรรม ก็คือพระสัทธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัยอันพระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ซึ่งนับเป็นธรรมนุญการปกครอง

^{๑๐} กรมการศาสนา, **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดบวร**, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๑๑} วศิน อินทสระ, **การเผยแผ่ศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: กิตติวรรณการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗.

^{๑๒} ปิ่น มุทุกันต์, **มมสวาง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๕.

ของพระภิกษุ คณะภิกษุ หมู่พระภิกษุคือสงฆ์ และคณะสงฆ์ จะพึงต้องปฏิบัติตาม เพื่อยังประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน (ผู้อื่น) ให้สำเร็จด้วยดี กล่าวคือ

ก) การบริหารตน เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวง และเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งเฉพาะตนตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้ และดำรงตนอยู่ในฐานของพระผู้ประเสริฐ และสมณะผู้สงบเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

ข) การบริหารหมู่คณะ ทั้งภายในสังฆมณฑลย่อย คือ วัด และกว้างใหญ่ขึ้นไปเป็นลำดับ ตามพระธรรมวินัย และตามกฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคม

ค) การเผยแผ่พระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่ประชาชนโดยทั่วไปตามภูมิธรรมภูมิปัญญาของแต่ละท่านจะพึงทำได้ เพื่อประโยชน์สุขของสาธุชนหมู่ใหญ่ ผู้สนใจในการศึกษาสัมมาปฏิบัติ

๒. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ผู้อยู่วัดหรือชุมชนเดียวกัน แต่เฉพาะพระภิกษุ ๒ - ๓ รูป ชื่อว่า “คณะภิกษุ” พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ชื่อว่า “หมู่ภิกษุ” เมื่ออยู่ร่วมกันหรือทำสังฆกรรมร่วมกัน ชื่อว่า “สงฆ์” หมู่ภิกษุสงฆ์หลายหมู่รวมกันทั้งตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และ / หรือ ทั้งทั้งประเทศ ชื่อว่า “คณะสงฆ์”

๓. ศาสนสถาน ได้แก่ วัด และสถานที่ต่างๆ ภายในวัด

๔. ศาสนวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สินต่างๆ อันเป็นของวัดหรือเป็นของหมู่พระภิกษุสามเณร โดยส่วนรวม

๕. ศาสนพิธี ได้แก่ กุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธีต่างๆ เป็นต้น อันเป็นส่วนช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ดุจเดียวกันกับเปลือกและกระดูกแก่นไม้ฉะนั้น^{๑๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึงองค์ประกอบของพุทธวิธีการสอน ซึ่งสามารถสรุปวิเคราะห์ห่อนุโลมเป็นองค์ประกอบของการเผยแผ่ได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะประสบผลควรมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้ ๑. ศาสนาธรรม คุณค่าสำคัญที่ควรแก่การสั่งสอนเผยแผ่ ๒. ศาสนบุคคล ผู้มีคุณสมบัติควรแก่การเป็นผู้สอน มีบุคลิกภาพดี อาจารย์งดงาม ทรงคุณธรรมที่ได้อบรมตนดีแล้ว ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา และอื่นๆ ๓. ศาสนพิธี มีหลักและแนวทางวิธีที่ดีเหมาะสมในการสอน ๔. ศาสนนโยบาย อุบายประกอบการสอน ยกอุทาหรณ์ อุปมา ๕. ศาสนวัตถุ การใช้อุปกรณ์ประกอบทั้งจากธรรมชาติ และสิ่งประดิษฐ์ สื่อประกอบเพื่อให้เข้าถึง ๖. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เรียน ที่เป็นศาสนทายาท^{๑๔}

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำคัญ มี ๕ ข้อได้แก่

๑. การตกปลานอกบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุกเพื่อถึงกลุ่มเป้าหมาย

๒. ประสานสิบทิศ หมายถึง การสร้างเครือข่าย

^{๑๓} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), *การบริหารวัด*, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓ - ๔.

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธวิธีการสอน*, คำบรรยายสรุป ณ วิทยาลัยครูธนบุรี ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ครั้งดำรงศัสมณศักดิ์พระศรีวิสุทธิโมลี.

๓. ผู้กมิตร์ทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคีองค์กรต่างๆ
๔. บริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ
๕. สาลิกาบ่อนเหยื่อ หมายถึง การนำธรรม ให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน๑๕

แก้ว ขิตตะขบ กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนาทรงประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่งในการประกาศเผยแผ่ศาสนาธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งทรงใช้เวลาเพียง ๔ เดือน ก็สามารถประกาศศาสนาธรรมก่อตั้งและประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคงดำรงประโยชน์สุขแก่ประชาชนในดินแดนชมพูทวีป คือ ครบองค์ประกอบ ๕ ประการของการก่อตั้งศาสนา ซึ่งได้แก่

๑. มีองค์พระศาสดาผู้ก่อตั้งคือพระองค์เอง
๒. มีศาสนาธรรม คือ หลักพุทธธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง
๓. มีศาสนบุคคล คือ พระพุทธสาวกเป็นประจักษ์พยานในการปฏิบัติตามศาสนาธรรมและเป็นกำลังสำคัญช่วยประกาศเผยแผ่
๔. มีศาสนสถาน คือพุทธศาสนสถานหรือวัด
๕. มีศาสนพิธี คือ ธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป็นแบบแผนให้ประพฤติปฏิบัติ^{๑๖}

๒.๑.๓ ลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แนวทางในการเผยแผ่ขยายพระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะทรงสั่งสอน ดังนั้นการพิจารณาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงเริ่มตั้งแต่ คุณสมบัติของผู้สอน วิธีการสอนและหลักการสอน

สิริพิชญ์ เตชະไกรศรี ได้ศึกษาพบว่า รูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล โดยสรุปเป็นภาพรวมได้ ๑๐ วิธี^{๑๗} คือ

๑. วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ
๒. วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาดั้งเดิม พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติทางสังคมชนชั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมา ทรงแนะนำให้ดำเนินในทางสายกลาง อันได้แก่มรรคมงคล ๘ หรือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางปฏิบัติที่ไม่เข้มงวดและไม่หละหลวมเกินไปทรงถือว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด
๓. วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนา ด้วยมี

^{๑๕} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ธรรมประกาศโนยาย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^{๑๖} แก้ว ขิตตะขบ, **ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

^{๑๗} สิริพิชญ์ เตชະไกรศรี, **การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

ความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที แต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัว

๔. วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาวิธีการนี้เป็นวิธีที่สืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น กล่าวคือ เมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาล้วนๆ ขึ้นแทนที่และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์และสรรพสิ่ง หลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ คือความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และหลักอริยสัจ ๔ ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรจุธรรมก็ด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด

๕. วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดการเผยแผ่ธรรมะ ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูเวไนยสัตว์ที่มีอุปนิสัยแก่กล้าพอที่จะบรรจุธรรมแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้าน อันเป็นพระกรณียกิจประจำวันของพระองค์อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดเช่นนี้มักจะได้นำธรรมอยู่เสมอ เรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาค่ำประทานโอวาท กลางคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาจวนสว่างตรวดดูสรรพสัตว์ผู้ที่สมควรและยังไม่สมควรตรัสรู้

๖. วิธีการบริการชุมชน วิธีการนี้เป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยสังคมอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระสงฆ์ เช่นการเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิตนตบุตร พระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหาโดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

๗. วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ เป็นวิธีการเผยแผ่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับนับถือหรืออยากลองดีให้สิ้นพยุศ การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้นักเพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมีทั้งดีและไม่ดีในตัวเอง คือผู้ที่มิศรัทธาเลื่อมใสก็ยิ่งยกย่องส่งเสริมมากขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่เลื่อมใสอาจจะดูหมิ่นว่าการแสดงปาฏิหาริย์แบบนี้ไม่เห็นแปลกอะไรเพราะคนที่เรียนวิชา “คันธาริ” ก็ สามารถทำได้เช่นเดียวกัน และตรัสว่า “เราเล็งเห็นโทษในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงอึดอัดระอาเกลียดการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์” ๒๐ แต่วิธีการที่ทรงโปรดและใช้อยู่เสมอคือ อนุสาสนีปาฏิหาริย์คือการสอนอย่างธรรมดา อธิบายชี้แจงโต้ตอบกันไปมาโดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วย เป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้ตามพุทธประสงค์และมีความมั่นคงยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

๘. วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแผ่ให้ง่ายมากขึ้นทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนาแต่พระพุทธรูปเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต ทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ เช่นวรรณะศุทรในการสั่งสอนอีกด้วย

๙. วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างาม น่ามอง น่าเลื่อมใสย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างาม ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ดังมีจังกิพราหมณ์ชมว่า “พระสมณโคดมมีพระรูปร่างมั่งคั่ง น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรม มีพระวรกายดุจพรม โอกาสที่จะพบเห็นยากนัก” การเผยแผ่พระพุทธศาสนานอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักเผยแผ่ที่ดีนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดีงามก็ยิ่งความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

๑๐. วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา (๑)แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา (๒)แบบบรรยาย วิธีสนทนาแบบนี้ ใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว (๓)แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆแล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมา ถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ไว้ ดังนี้

๑. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

๒. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช

๓. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

๔. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วยมิใช่รอให้มีผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕. กิจกรรมการศึกษาธรรมของพระและประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖. ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดีเมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธาถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

๗. พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการ ดังนี้

- ๑) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล
- ๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล
- ๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
- ๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ
- ๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตาปรารถนาดี
- ๖) บอกทางสวรรค์คือทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้องให้ประชาชน

๘. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ต้น ประमाण กาลเวลา ชุมชน และบุคคลเป็นสำคัญ

๙. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ เณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัดผู้อาศัยในวัด หรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

๑๐. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มรื่น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

๑๑. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาช่องทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่เชื่อโชคลางของขลังวัตถุมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งพาตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิ การกระทำเหล่านั้นแต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝนพัฒนาและการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยใช้เครื่องรางของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคลเป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดมีครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งด้านจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อำมิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔. การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์กรบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจพุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานงานการดำเนินงานให้เกิดพลังการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่นร่วมจัดโครงการป่าชุมชนโครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมต่อด้วย

๑๗. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษาส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรมและพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมพัฒนายิ่งขึ้น

๑๘. หลักการบริหาร การดำเนินงานต่างๆ ควรมีการวางแผนระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้ พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดการเรียนรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙. สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่ง่ายๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่แก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่างๆ ดำเนินการอยู่ขณะนี้ จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมากยิ่งฤดูพรรษายังมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระที่บวชใหม่เป็นกลุ่มๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้นทำให้เกิดการพัฒนา สงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่พระสงฆ์ จนเกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง^{๑๘}

^{๑๘} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดปานานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี**, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑ - ๒๕.

สรุปว่า การเผยแผ่ที่มีลักษณะดังนี้

๑. ยึดหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาตามหลักอริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ มุ่งเน้นการปฏิบัติธรรมเพื่อการเผยแผ่ต่อไป ใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา

๒. มุ่งพัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระสงฆ์ ควรมีการคัดสรรบุคคล ผู้จะมาบวช มีการศึกษาอบรมธรรมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช มุ่งจัดกิจกรรมให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง

๓. ส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้น จัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ด้วยบุคลิกภาพที่ดี

๔. ศึกษากลุ่มคน หรือกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมวิธีการเผยแผ่เชิงรุก เข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ เยี่ยมเยียนตามบ้าน

๕. ดำเนินการเผยแผ่ธรรม ยึดหลักการเผยแผ่ธรรม ๖ ประการดังนี้ (๑) ห้ามปราม การทำความชั่วทั้งมวล (๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล (๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ (๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตาปรารถนาดี (๖) บอกทางสวรรค์คือทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้องให้ประชาชน

๒.๑.๔ ขั้นตอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาจากพระไตรปิฎก สามารถสรุปขั้นตอนการเผยแผ่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงปฏิบัติอยู่เป็นประจำ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแบ่งกลุ่มเป้าหมายชัดเจน ทรงจำแนกประเภทบุคคลไว้ ๔ จำพวกคือ ๑) อุกคฆัตถุญญ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน ๒) วิปจิตถุญญ ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ ๓) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ ๔) ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ^{๑๙} ถือได้ว่า พระองค์ได้มีการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่จะเผยแผ่ไว้ก่อนแล้ว โดยทรงตรวจดูสัตว์โลกที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะได้ไปโปรดหรือไม่ และโปรดในระดับใด

๒. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนด้วย อนุพุทธานุภาพ^{๒๐} ที่กล่าวธรรมไปตามลำดับ ทาน ศีล สักคกถา กามาทีนพ เนกขัมมานิสงส์ จนถึงอริยสัจ ๔ แสดงให้เห็นว่า ทรงมีการกำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะพอสมกับผู้ที่จะไปอบรมแนะนำสั่งสอน ลำดับหัวข้อธรรมจัดลำดับจากรูปธรรม ไปหานามธรรม หรือจากหายาไปหาละเอียด จัดลำดับจากง่ายไปหายาก

๓. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงคุณประโยชน์ของคำสอนของพระองค์ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ^{๒๑} หมายถึง ประโยชน์ที่พึงเกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่บุคคลธรรมดาสามัญทั่วๆ

^{๑๙} อิง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕/๓๒ - ๓๓.

^{๒๑} อิง.อภุฎก. ๒๓/๕๔/๓๒๑

๒. สัมปรายิกัตถะ^{๒๒} หมายถึง ประโยชน์เบื้องหน้าเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคต และภพหน้า ซึ่งเป็นประโยชน์ที่สูงกว่าประโยชน์ในปัจจุบันเป็นคุณค่าของชีวิตและยังเป็น ประโยชน์ที่พึงได้ในโลกนี้เช่นเดียวกัน

๓. ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด อันหมายถึงนิพพาน คือ ดับกิเลสและทุกข์ได้ โดยสิ้นเชิง รู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมของสังขารธรรมทั้งหลาย ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจความยึดถือ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ผ่องใส สงบ มีความสุขใจ รู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งปวง หลุดพ้นจากความทุกข์ ดับอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน

๔. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักการการเผยแผ่ออกเป็นอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ โดยทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระภิกษุ จำนวน ๑,๒๕๐ ก่อนส่งไปเผยแผ่

๕. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดำเนินการเผยแผ่ผ่านช่องทางการเผยแผ่โดยทางมุขปาฐะ รูปแบบที่ใช้ในยุคนี้คือ การท่องจำด้วยวาจาและการสาธยายทั้งโดยบุคคลคนเดียวหรือสาธยายเป็นหมู่คณะ เช่น การสาธยายพระวินัยโดยการสวดปาฏิโมกข์ กระบวนการในยุคนี้เป็นการเผยแผ่ปากต่อปาก โดยอาจารย์จะสอนศิษย์ด้วยวาจา จากนั้นศิษย์ก็จะจดจำจนขึ้นใจและสาธยายต่อ เมื่ออาจารย์เสียชีวิตลง ลูกศิษย์ก็จะเป็นอาจารย์ต่อไป ส่วนในการเผยแผ่ต่อคนทั่วไปก็จะใช้การเทศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การอภิปรายธรรม เป็นต้น^{๒๓}

๖. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ ทั้งจากโดยพระองค์เองกรณีพระปัญจวัคคีย์ ทรงดำริว่า “ภิกษุปัญจวัคคีย์ มีอุปการะแก่เรามากที่ได้เฝ้าปรนนิบัติเรา ผู้มุ่งหน้าบำเพ็ญเพียรมา ถ้ากระไร เราจะพึงแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อน”^{๒๔} นี่เป็นเครื่องยืนยันถึงความสัมพันธ์เป็นปัจจัยจำเป็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและกรณีทรงกำหนดความสัมพันธ์ให้สงฆ์พุทธสาวก ทรงกำหนดความสัมพันธ์ไว้ชัดเจน ได้แก่

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระอุปัชฌาย์ กับสัทธวิहारิก ทรงอนุญาตอุปัชฌาย์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนธิทสนมในสัทธวิहारิกฉันทบุตร สัทธวิहारิกจักเข้าไปตั้งจิตสนธิทสนมในอุปัชฌาย์ฉันทบิดาเมื่อเป็นเช่นนี้ อุปัชฌาย์และสัทธวิहारิกจักมีความเคารพ ยำเกรงประพฤติกเลิกละกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพศาลในธรรมวินัยนี้”^{๒๕}

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอันเตวาสิก เริ่มขึ้นมีพระภิกษุเข้าบรรพชาอุปสมบทมากขึ้นจนกระทั่งพระอุปัชฌาย์ดูแลไม่ทั่วถึง จึงทรงอนุญาตอาจารย์ ด้วยพระดำรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาจารย์ อาจารย์จักตั้งจิตสนธิทสนมในอันเตวาสิกฉันทบุตร อันเตวาสิกจักตั้งจิตสนธิทสนมในอาจารย์ฉันทบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจารย์และอันเตวาสิกนั้นต่างจักมีความเคารพ ยำเกรง ประพฤติกเลิกละกันอยู่ จักถึงความเจริญงอกงามไพศาลในธรรมวินัยนี้”^{๒๖}

^{๒๒} อกุฏฐก. ๒๓/๕๔/๓๒๔

^{๒๓} อ้างแล้ว

^{๒๔} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕ - ๑๖

^{๒๕} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๖๕/๘๑

^{๒๖} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๙๒/๖๕

๗. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจัดวางภารกิจ กิจวัตร กิจกรรมหลักของพระองค์ในการทำหน้าที่เผยแผ่ในแต่ละวันอย่างชัดเจน เป็น โลกัตถจริยา การที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้น แสดงออกในพุทธกิจประจำวันนั่นเอง พุทธกิจ ๕ ประการ คือ

- ๑) ปุเรกัตตกิจ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาตถือโอกาสแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ด้วย
- ๒) ปัจฉากัตตกิจ เวลาบ่ายทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน
- ๓) ปุริมยามกิจ เวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์
- ๔) มัชฌิมยามกิจ เวลากลางคืนทรงตอบปัญหาเทวดา
- ๕) ปัจฉิมยามกิจ เวลาจวนสว่างทรงตรวจดูบุคคลที่พึงโปรดด้วยพระญาณ

๘. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการสร้างพันธมิตรกับทุกชนชาติ เผ่าพันธุ์ ทุกหมู่เหล่า ทุกชนชั้นวรรณะของสังคม สังเกตจากการที่พระองค์เสด็จไปหา ครูทั้ง ๖ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิใหญ่ในสมัยนั้นเป็นประจำ ในส่วนของการสร้างพันธมิตรเพื่อให้กิจการงานต่างๆ เจริญก้าวหน้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องการสร้างพันธมิตรไว้ในห้วงข้อธรรมที่ว่าด้วย ปริสัณญ ในหมวดธรรมสัปปริสธรรม ๗ ไว้ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ๑. ธัมมัญญ เป็นผู้รู้จักเหตุ ๒. อัตตัญญ เป็นผู้รู้จักผล ๓. อัตตัญญ เป็นผู้รู้จักตน ๔. มัตตัญญ เป็นผู้รู้จักประมาณ ๕. กาลัญญ เป็นผู้รู้จักกาลเวลา ๖. ปริสัณญ เป็นผู้รู้จักบริษัท ๗. ปุคคลัญญ เป็นผู้รู้จักบุคคล”^{๒๗} แม้การรู้จักบริษัท ก็เป็นองค์คุณหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมทรงยังธรรมจักรขึ้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกนี้ ทรงรู้จักผล ๑ ทรงรู้จักเหตุ ๑ ทรงรู้จักประมาณ ๑ ทรงรู้จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังธรรมจักรขึ้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือ ใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้”^{๒๘}

คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีแนวทางในการจัดกิจการงานเผยแผ่ตามขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๒. งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่
๓. กำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริม การดำเนินกิจกรรม ตามนโยบายและแผนแม่บท
๔. พัฒนาศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. ดำเนินการให้มีการผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำราวิชาการ โสตทัศนศึกษา
๖. ส่งเสริมการจัดตั้งสถานีวิจัยโทรทัศนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๗. จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๒๗} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓

^{๒๘} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๑/๒๑๑

๘. ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ

๙. ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐. จัดทำรายงานผลการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาประจำปี

ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้กรอบแนวทางการปฏิบัติสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่ได้ ดังนี้

๑. การพัฒนารูปแบบและจัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการท้องถิ่น กำหนดนโยบายแนวทางและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมในทุกระดับ จัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นระบบและต่อเนื่องทั้งระยะสั้นและระยะยาว สร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับประเภทและวัยของกลุ่มคน

๒. ส่งเสริมวัด องค์กรและเอกชนในท้องถิ่นให้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมการดำเนินงานของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ด้วยการจัดตั้งสถาบันอบรมให้ฝึกอบรมพระสงฆ์ให้มีความสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขยายฝึกอบรมให้กระจายไปอยู่ในส่วนภูมิภาค พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งความรู้ มีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น เป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งจูงใจให้ประชาชนเข้าวัดให้มากขึ้น ส่งเสริมองค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรทางสังคม สื่อมวลชนและเอกชนร่วมจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายไปสู่ประชาชน จัดให้มีคณาจารย์ทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม และจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

๓. พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและทันสมัย โดยการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ผลิตรายการวิทยุ โทรทัศน์ เทปเสียง และวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องดำเนินการให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาให้ทั่วถึงทุกท้องที่ ผลิตและพัฒนาสื่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ จัดทำสื่อ หรือจัดหาคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัว

๔. ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการจัดรูปแบบเครือข่ายการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อระดมสรรพกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชน ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่คุณธรรม จริยธรรม และดำเนินงานที่สามารถทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง^{๒๙}

^{๒๙} ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖ - ๒๘.

สรุปว่า ขั้นตอนการเผยแผ่ได้ดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย กำหนดนโยบายและจัดทำแผน
๒. แสดงคุณสมบัติของคำสอน กำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะพอสม
๓. พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่
๔. จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่
๕. ส่งเสริมวัด องค์กรและเอกชนในท้องถิ่นให้จัดวางภารกิจ กิจกรรมหลัก ดำเนินการเผยแผ่ผ่านช่องทางต่างๆ
๖. พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและทันสมัย จัดตั้งสถานีวิทยุ โทรทัศน์
๗. ส่งเสริมและสร้างเครือข่าย สร้างพันธมิตรกับทุกชนชาติเผ่าพันธุ์ ทุกหมู่เหล่า ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นขึ้น
๘. ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ จัดทำรายงานผล

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป

๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมา^{๓๐}

การขยายตัวของพระพุทธศาสนาจากซีกโลกตะวันออกไปสู่ตะวันตกมีมาตั้งแต่ยุคโบราณ ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์ชาวพุทธที่ยิ่งใหญ่ ดัง เสถียร โพธิ์นันทะ ให้ทัศนะว่า “พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ดินแดนตะวันตกตั้งแต่เมื่อคราวตติยสังคายนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ ที่มีการส่งสมณทูตไปยังนอกชมพูทวีปครั้งแรก” แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าพระพุทธศาสนาเคลื่อนแรกนั้นรุ่งเรืองและขยายตัวออกไปกว้างไกลแค่ไหนในครั้งนั้น หากข้อมูลนี้ถูกต้องนั้นก็แสดงว่ากระแสแห่งพระพุทธศาสนาได้เป็นที่รู้จักของชาวตะวันตกมานานแล้ว มีข้อมูลจากวรรณกรรมของผู้รู้ชาวตะวันตกบางท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าว่า “บรรดาชาวอินเดียที่เชื่อถือปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ต่างก็พากันสรรเสริญเยินยอ ถึงพระพุทธคุณต่าง ๆ นานา และให้เกียรติพระพุทธรูปองค์ว่าเป็นเทพเจ้า” มีข้อมูลอ้างถึงการทำลายพระพุทธศาสนาว่า “สงครามศาสนาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ เรียกว่าสงครามครูเสด ทำให้พระพุทธศาสนาถูกทำลายจากประเทศลัทธิเวีย, เอสโทเนีย, โครเอเชีย โดยฝีมือของกองทหารเพื่อพระคริสต์ของเยอรมัน” พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์ให้ทัศนะว่า

พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. มาร์โค โปโล เดินทางกลับประเทศอิตาลีเขียนหนังสือ description of the World เล่าเรื่องพระพุทธศาสนาในประเทศจีน พ.ศ. ๒๓๘๗ อาเธอร์ โชเพินเฮาเออร์เผยแพร่หนังสือปรัชญา The World as Will and

^{๓๐} บัณฑิตจomyut. พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/buddhism_in_europe_america/01_2.html (๑ ธ.ค. ๖๑)

Representation สดุดีพระพุทธศาสนาอย่างสูงส่ง พ.ศ.๒๔๑๖ ดร.เจมส์ มาร์ติน เบิลส์ ปราชญ์อเมริกันนำหนังสือ Controversy at Panadura or Panadura Vadaya ไปพิมพ์เผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประชาชนในภาคพื้นทวีปยุโรปและอเมริกาตื่นตื่นและสนใจอ่านกันมาก พ.ศ. ๒๔๒๒ เซอร์เอดวิน อาร์โนลด์ เขียนหนังสือ “ประทีปแห่งทวีปเอเชีย” พรรณนาพระพุทธประวัติและหลักพุทธศาสนธรรม

จากหลักฐานที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้ขยายตัวเข้าสู่ยุโรปมานานแล้ว โดยเริ่มตั้งแต่ยุคโบราณเป็นต้นมาแต่ข้อมูลที่ชี้ถึงพัฒนาการของศาสนาพุทธในยุคนี้ขาดหายไป ที่ถื้อมีว่าหลักฐานยืนยันการเข้าไปของศาสนาพุทธยังดินแดนตะวันตกได้มั่นคงคือวรรณกรรมของชาวยุโรปที่บันทึกเรื่องราวของศาสนาพุทธ ชาวตะวันตกหันมาสนใจในพระพุทธศาสนาอันเนื่องมาจากหลักการอันลึกซึ้งของศาสนาพุทธที่แปลกแตกต่างไปจากวิธีการทางศาสนาเดิมที่นับถือกันอยู่ เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นช่วงหลังยุคล่าอาณานิคม นอกจากยังมีชาวยุโรปที่อีกหลายท่านที่พูดถึงเรื่องของพระพุทธศาสนาในยุโรปดังที่ เอดเวิร์ด คอนซ์ (Edward Conze) ให้ทัศนะว่า

ในขณะที่ฐานที่มั่นของพระพุทธศาสนาในตะวันออก ถูกทำลายไปฐานแล้วฐานเล่า ก็ได้มีบางสิ่งมาชดเชยเช่นกันตรงที่ว่า พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าไปยังประเทศตะวันตกอย่างช้าๆ แต่มั่นคง โดยมีกระบวนการซึมซับอยู่ ๓ ระดับ คือ ปรัชญา วิชาการ และนิกาย ๑) ระดับปรัชญาเริ่มขึ้นโดยอาเธอร์ โชเพนฮาวเออร์ (Schopenhauer) ในปี พ.ศ. ๒๓๖๒ และได้มีอิทธิพลต่อนักคิดรุ่นต่อๆ มา เช่น เบอร์กซอง เฮเลนา เปร์โตวนา บลาวัตสกี ริเคิร์ท จัสแปร์ส วิตทเกนสไตน์ และไฮเดกเกอร์ เขาเหล่านี้ได้รับอิทธิพลไปจากพระพุทธศาสนา และเมื่อยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา มีวรรณคดีต่างๆ ที่พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบความคิดทางพระพุทธศาสนากับนักคิดสมัยใหม่ของยุโรปต่างๆ มากมาย ๒) ระดับวิชาการ ในช่วง ๑๕๐ ปี มีเอกสารเกี่ยวกับประวัติพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทั้งรูปแบบของวรรณคดีและศิลปะ เช่น รัสเซียศึกษาทัศนะพุทธแบบไซบีเรีย ริส เดวิดส์ (Rhys Davids) ศึกษาพระพุทธศาสนาแบบลังกา ชาวฝรั่งเศสศึกษาวรรณกรรมในเวียตนาม ต่อมาอเมริกาก็สร้างวิทยาลัยภาษาตะวันออกขึ้นในกองทัพและขยายตัวออกไปในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในอเมริกาพระพุทธศาสนาได้พิสูจน์ตัวเองถึงความเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมอินเดียมากที่สุด ไม่มีแนวคิดแบบเอเชียแนวใดที่ได้รับความนิยมในยุโรปมากเท่ากับแนวคิดทางพุทธ ไม่มีศาสนาอื่นใดที่จะดึงดูดความสนใจของกลุ่มนักวิชาการ นักปรัชญาระดับหัวกะทิทั้งหลายไม่เพียงแต่ยอมคลุกคลีกับภาษาที่ยากที่พระพุทธศาสนาแฝงอยู่เท่านั้น แต่ผู้ที่มีจิตใจสูงส่งก็ได้ยอมลดตัวลงมาเพื่อเรียนความหมายของความอ่อนโยน ความลึกซึ้งของพระพุทธศาสนาอีกด้วย ๓) พระพุทธศาสนาในรูปนิกายแบบชาวบ้าน ได้ผุดขึ้นเกือบจะ ๘๐ ปี มาแล้ว ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในประเทศที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ นิกายพุทธก่อตัวขึ้นมาจากนิกายนอ น คอนฟอริสม์เล็กๆ เน้นการปฏิบัติกัมมัฏฐานและประสบการณ์ทางจิต เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อชีวิตหมดจด ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมากลุ่มนี้ได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งจำนวนผู้นับถือและฐานะทางเศรษฐกิจ หนังสือของ ไดเซต ไตตาโร ซูซูกิ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ทำให้เกิดความตื่นตัวมากยิ่งขึ้น มีการไหลบ่าของกระแสหนึ่งชื่อว่า “เซ็น” อย่างไรก็ตามชาวพุทธแบบนิกายนี้จะสนใจอยู่เฉพาะกับกลุ่มของตัวเอง มีผลกระทบต่องานสังคมโลกโดยภาพรวมน้อยมาก ไม่มีใครสามารถประเมินศักยภาพของชาวพุทธกลุ่มนี้ได้ ทุกๆ อย่างดูคลุมเครือไปหมด ไม่ว่าจะเป็นจำนวน

แหล่งเงินทุน สถานภาพทางสังคมของสมาชิก แรงจูงใจ ความก้าวหน้าในการพัฒนาจิตใจ หลักคำสอนหรือขอบเขตที่มีอิทธิพล

ลักษณะการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนาไปยังประเทศตะวันตกนั้น ในคราวประชุมฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ มีการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการสอดคล้องกับข้อมูลข้างต้นว่า

เมื่อพิจารณาตามประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาแผ่ไปสู่ตะวันตกเองตามธรรมชาติ ไม่มีการวางแผนโครงการล่วงหน้า โดยที่ศาสนาและวัฒนธรรมตะวันออกรวมถึงพระพุทธศาสนาด้วยเป็นที่สนใจของนักปราชญ์ทางตะวันตกมาก ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้บรรจุภาษาสันสกฤต บาลี จีนและทิเบต เข้าในหลักสูตรการศึกษา ต่อมาได้มีการพิมพ์และแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนา เช่น แม็ก มิลเลอร์ (Max Muler) ได้พิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกทั้งฉบับตะวันออก ทั้งฉบับยุโรป และหนังสือสำคัญๆ อีกหลายเล่ม ริส เดวิดส์ ได้พิมพ์พระไตรปิฎก และหนังสือพระพุทธศาสนาอื่นๆ ทั้งยังได้ตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) เขียนหนังสือ “ประทีปแห่งเอเชีย” (Ligth of Asia) เป็นต้น...ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นที่สนใจของนักปราชญ์และนักประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นที่น่าสนใจของประชาชนผู้สนใจผู้แสวงหาศาสนา และแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีกว่าศาสนาคริสต์ด้วย โชว์เพน เฮาเออร์ได้ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิก และเขียนหนังสือแพร่หลายไปทั่วยุโรป แต่พระพุทธศาสนาเพิ่งตั้งลงมั่นคงในตะวันตกเมื่อตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นี้เอง เกิดสมาคมต่างๆ อย่างแพร่หลายช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาได้ตั้งลงมั่นคงในทุกภูมิภาคของโลกตะวันตก แม้ผู้นับถือจะมีจำนวนน้อย แต่อิทธิพลของพระพุทธศาสนาก็แผ่ไปกว้างขวางมาก ตั้งแต่สิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา

พระพุทธศาสนาคลื่นใหม่ที่ขยายเข้าไปยังดินแดนตะวันตกเริ่มขึ้นในยุคใหม่ เป็นช่วงของการล่าอาณานิคมของชาวยุโรปเมื่อประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ อันได้แก่ ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น เมื่อเข้ามาครอบครองดินแดนเอเชียแล้วสนใจพระพุทธศาสนา จากนั้นกลุ่มประเทศตะวันตกก็เริ่มหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีทั้งพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ส่วนลักษณะการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชาวตะวันตกมักศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัย แล้วนำไปสู่การฝึกปฏิบัติขัดเกลา และเกิดองค์กรพุทธขึ้น ซึ่งต่างจากตะวันออกที่ฝึกศึกษาพระพุทธศาสนาในรูปแบบทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต

อาจสรุปในประเด็นด้านประวัติความเป็นมาได้ว่า พระพุทธศาสนาแพร่ขยายเข้าสู่ยุโรปตั้งแต่เมื่อไรไม่มีหลักฐานยืนยันตายตัว ลักษณะการขยายตัวของพระพุทธศาสนาเท่าที่มีหลักฐาน เริ่มจากความสนใจของปัจเจกบุคคลชาวยุโรป จากนั้นก็ขยายตัวเป็นองค์กร ตลอดถึงการเคลื่อนตัวของกลุ่มชาวพุทธจากภูมิภาคตะวันออกเข้ายังยุโรป ทำให้เกิดชุมชนชาวพุทธขึ้น ชาวตะวันตกบางท่านมีความศรัทธาแรงกล้าบวชเป็นพระภิกษุ แล้วทำการเผยแผ่ในแถบประเทศภูมิภาคของตน มีการศึกษาแล้วเรียบเรียงวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น ในสถาบันทางการศึกษาบางแห่งจัดให้มีการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเกิดงานเขียนวิชาการด้านพระพุทธศาสนามากขึ้น

๒.๒.๒ สภาพการณ์ปัจจุบัน^{๓๑}

ในปัจจุบันมีชาวยุโรปหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งที่เป็น ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา เช่น ที่ประเทศอังกฤษ จากรายงานในวารสารทางสายกลางของพุทธสมาคมลอนดอนระบุว่า มีสมาคมองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจัดอยู่ในประเทศอังกฤษประมาณ ๓๐ แห่ง เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ได้สร้างวัดพุทธประทีปซึ่งถือเป็นวัดแรกของไทยในยุโรป มีชาวพุทธไทยและชาติอื่นๆ มาประกอบกิจกรรมภายในวัดอยู่เสมอ ในระยะต่อมาก็มีการสร้างวัดต่างๆ เพิ่มขึ้นรวมทั้งหมด ๘ วัด ที่ประเทศเยอรมัน ในปัจจุบัน ชาวเยอรมันได้นับถือพระพุทธศาสนาในส่วนของเนื้อหา โดยเฉพาะด้านปรัชญาพุทธ ปฏิบัติวิปัสณากรรมฐาน มากกว่าสนใจในด้านรูปแบบและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เขาเข้าถึงพระพุทธศาสนาด้วยสติปัญญาของตนเอง แม้จะไม่ปรากฏวัดวาอารามทางพระพุทธศาสนาตามากก็ตาม แต่ก็มีชาวเยอรมันไม่น้อยที่นับถือพระพุทธศาสนาจากหลักธรรมคำสอน เป็นต้น ประเทศอื่นๆ ในยุโรปก็มีการเปิดรับพระพุทธศาสนามากขึ้น

ปัจจุบันพระพุทธศาสนากระจายอยู่ทั่วทวีปยุโรปเกือบทุกประเทศ โดยนับจำนวนประเทศชาวพุทธที่ได้รับเชิญมาประชุมชาวนานาชาติเมื่อ เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๙ ที่ผ่านมามีถึง ๑๘ ประเทศ ได้แก่ เดนมาร์ก (Denmark) ฟินแลนด์ (Finland) ไอซ์แลนด์ (Iceland) รัสเซีย (Russia) สวีเดน (Sweden) อังกฤษ (U.K.) เยอรมัน (Germany) ฝรั่งเศส (France) เนเธอร์แลนด์ (Netherlands) เบลเยียม (Belgium) ออสเตรีย (Austria) สวิตเซอร์แลนด์ (Switzerland) กรอเอเชีย (Croatia) โรมาเนีย (Romania) อิตาลี (Italy) สเปน (Spain) ตากิกิสถาน (Tajikistan) ยูเครน (Ukraine)

พระพุทธศาสนาแบบไทยได้พัฒนาขึ้นในประเทศตะวันตก และมีความมั่นคงเข้มแข็งหลากหลายขึ้นเรื่อย จากมุมมองของพระสงฆ์ที่เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุโรปให้ทัศนะว่า “อังกฤษเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลไปในตะวันตกได้ ด้วยอาศัยปัจจัยหลายประการ โดยประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ไม่ใหญ่โตมากนัก การติดต่อคมนาคมกับประเทศอื่นๆ แลยุโรปและอเมริกาสะดวก เรื่องของพระพุทธศาสนาก็ไม่ใช่ของใหม่ที่เดียวสำหรับประเทศอังกฤษ และยังเป็นที่ยอมรับในหมู่ปัญญาชนว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผลน่ารับฟัง มีคำสอนที่ละเอียดลึกซึ้ง ประกอบกับในปัจจุบัน การทำสมาธิ หรือ Meditation ได้รับความสนใจจากคนทุกระดับในสังคม เพราะเห็นว่าเป็นอย่างน้อยก็เป็นวิธีผ่อนคลายความตึงเครียด ซึ่งมักเป็นปัญหาของคนในสังคมที่เจริญในด้านวัตถุแล้ว แต่ละเลยทางด้านการพัฒนาจิตใจ อนึ่งในปัจจุบันชาวตะวันตกกำลังมีความวิตกกังวลอย่างมากเกี่ยวกับเรื่องสภาพความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีความรู้สึกซาบซึ้งประทับใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ให้มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย หลายคนจึงเห็นว่าพระพุทธศาสนาเข้าได้ดีกับอุดมการณ์ของคนที่มีความเป็นห่วงต่อสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน”

^{๓๑} บัณฑิตจomyut. พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/buddhism_in_europe_america/01_2.html (๑ ธ.ค. ๖๑)

กลุ่มสมาคมสมณะในประเทศอังกฤษรายงานว่า “การสอนสมาธิแนวตั้งเดิมของไทย คือ อานาปานสติ สมณะและวิปัสสนา ที่ลอนดอนได้รับความนิยมมาก ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการเปิดสอน ปฏิบัติสมาธิตามที่ต่างๆ กว่า ๒๐ แห่งทั่วประเทศอังกฤษ และยังมีที่ เวลส์ แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาด้วย...” นอกจากนี้สาขาของสมาคมที่แคมบริจ ลอนดอนและแมน เชสเตอร์ มีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นกับแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแบบไทยมาเป็นเวลาหลายปี โดยมีสมาชิกหลายท่านเดินทางไปเมืองไทยเพื่อปฏิบัติกรรมฐานให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นระยะ ในทำนองนี้ ความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วก็จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และทำให้ความสัมพันธ์ใหม่พัฒนาต่อไป

จากหลักฐานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายานที่แผ่ขยายไปในทวีปยุโรปมีพัฒนาการและได้รับการตอบรับที่ดี ชาวยุโรปให้ความสนใจพระพุทธศาสนา ในด้านเนื้อหาเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ประยุกต์ใช้ในด้านฝึกปฏิบัติอบรม พัฒนาจิตปัญญา และหลักการทางพุทธศาสนาก็เข้าได้ดีกับวัฒนธรรมแสงปัญญาของชาวยุโรป เพราะหลักการพุทธเน้นการใช้เหตุผล ให้อิสระทางความคิด ไม่ผูกขาดทางความคิด ดังนั้นแม้ศาสนาพุทธจะเป็นสิ่งใหม่สำหรับชาวยุโรป ยังไม่เป็นที่แพร่หลายขยายวงกว้างทางสังคม แต่ก็ค่อนข้างเข้ากันได้กับภูมิปัญญาแบบฝรั่ง มีคุณค่าต่อชีวิตปัจเจกบุคคลและสิ่งแวดล้อม จึงอาจกล่าวได้ว่าสภาพการณ์ปัจจุบันของศาสนาพุทธในยุโรปเป็นช่วงของการเริ่มต้นที่ได้รับการยอมรับและมั่นคง การไม่ได้รับปฏิเสธและต่อต้านนับเป็นโอกาสที่ดีของพระพุทธศาสนา ที่จะเติบโตในแผ่นดินยุโรปต่อไป

๒.๒.๓ อิทธิพลของพระพุทธศาสนา^{๓๒}

พระพุทธศาสนาในยุโรปยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น จึงยังไม่มีอิทธิพลกว้างไกลมากนัก จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาวพุทธแถบเอเชียที่อพยพเข้าไปอยู่ในยุโรปเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้วัดเป็นแหล่งนัดพบปะ ประกอบพิธีกรรมสำคัญๆ เป็นศูนย์รวมวัฒนธรรม วิถีชีวิตแบบเอเชียในต่างแดน นอกจากนี้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนายังเป็นปรัชญาชีวิตที่ลึกซึ้ง ให้โลกทัศน์ ชีวทัศน์ ส่วนกลุ่มชาวพุทธที่เป็นชาวยุโรปบางท่านบางกลุ่มที่เห็นความสำคัญทางพระพุทธ ศาสนาก็ประยุกต์หลักพุทธธรรมไปใช้ เรียนรู้ วิชาการทางพระพุทธศาสนาแล้วศรัทธาเลื่อมใสศรัทธาเดิมนับมานับถือพระพุทธศาสนา เปลี่ยนรูปแบบชีวิตมาเป็นชาวพุทธใช้หลัก ธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักปรัชญาดำเนินชีวิต อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาในยุโรปมีอิทธิพลด้านแนวคิด หลักดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติชัดเจน ด้านการศึกษา ด้านสังคม และวัฒนธรรม ในวงที่จำกัดเฉพาะกลุ่มของตน ยังไม่มีอิทธิพลในระดับการเมือง หรือวงกว้างออกไป โดยเฉพาะด้านวิปัสสนากรรมฐานซึ่งเป็นที่สนใจของชาวตะวันตกมาก มีข้อมูลบอกว่า “ปัจจุบันประเทศตะวันตก ได้นำวิธีการแบบพุทธมาสอนประยุกต์ใช้ในท่ามกลางหลายๆ วิธีที่แพร่หลายไปยังตะวันตก วิธีวิปัสสนาก็เป็นวิธีหนึ่งที่แพร่หลายสู่ตะวันตก”

ชาวตะวันตกเกิดความสนใจและศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมตะวันออกอย่างจริงจัง ทำให้เกิดองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ ขึ้น โดยเริ่มต้นจากสถาบันการศึกษา สมาคมชาวพุทธ และองค์กรของคณะสงฆ์ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

^{๓๒} บัณฑิตจอมยุทธ์. พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomut.com/library_2/extension-3/buddhism_in_europe_america/01_2.html [๑ ธันวาคม ๒๕๖๑]

๑. สถาบันการศึกษา : พระพุทธศาสนาในตะวันตกก่อเกิดจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่บรรจุวิชาการด้านตะวันออก จากนั้นก็มีนักคิดนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาขึ้นมีความศรัทธา บางท่านก็ออกบวชเป็นภิกษุ บางท่านก็เขียนหนังสือ แปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แล้วขยายตัวขึ้นเป็นกลุ่ม องค์กร

๒. สมาคม (กลุ่มชาวพุทธ) : เกิดจากความมุ่งมั่นของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และอื่นๆ การดำเนินการของสมาคมให้อยู่ได้ ความเข้าใจพื้นฐานของสังคมตะวันตก ทุกชีวิตทุกองค์กร ต้องอยู่ภายใต้กฎกติกาเงื่อนไขเดียวกัน คือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ผูกพันทุกอย่างให้มีปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้ตัวเชื่อมคือ ระบบเงินตรา ในลักษณะนี้จึงไม่มีองค์กรใดจะอยู่อย่างอิสระอย่างปราศจากการเกี่ยวพันกับสิ่งอื่น การขยายตัวของพระพุทธศาสนาในสังคมเงินตรา จึงกระทำได้ภายใต้เงื่อนไขของระบบทุนนิยมที่มีโครงสร้างเครือข่ายโยงใยทั่วถึงกันหมด การจะพัฒนาองค์กรพระพุทธศาสนาในยุคสังคมโลกาภิวัตน์ให้เติบโต จากเงื่อนไขที่เปลี่ยนไปและแตกต่างกันจึงไม่อาจทำในรูปแบบเดิมเหมือนดังในอดีต และเหมือน กับที่เคยทำในช่วงสังคมโบราณที่มอบหมายให้สมณะทูตทำหน้าที่ การเติบโตของพระพุทธ ศาสนาในยุโรปลักษณะเช่นนี้อาจสอดคล้องและเหมาะสมตามบริบทของโลกปัจจุบันนี้ก็ได้

๓. องค์กรสังฆะ : ในสมัยโบราณการขับเคลื่อนของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่างๆ อาศัยการทำหน้าที่ของพระสงฆ์(สมณทูต)เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์สายเถรวาทหรือมหายาน ถือว่าเป็นกลไกหรือแนวทางที่สำคัญในการผลักดันให้พระพุทธศาสนาขยาย ตัวไปทั่วสารทิศจะเป็นด้วยเหตุใดไม่ทราบ การปฏิบัติภารกิจด้านนี้ของคณะสงฆ์ในยุคใหม่อ่อนลง จึงเป็นที่สังเกตได้ว่าจากจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนตัวของพระพุทธศาสนาเข้าไปยังตะวันตกต่างกับยุคโบราณ ที่ไม่ได้พึ่งพาคณะสงฆ์เป็นผู้บุกเบิกในช่วงต้น แต่เกิดจากความสนใจของชาวตะวันตกเอง ต่อมาคณะสงฆ์ก็เข้ามารับช่วงต่อเติมให้พระพุทธ ศาสนาในตะวันตกมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งคณะสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันมี ๒ สาย คือ สายเถรวาทกับสายมหายาน ว่าโดยลักษณะการทำงานของคณะสงฆ์สองสายนี้มีวิธีการที่แตกต่างกันตามลักษณะของนิกายทั้งสอง กล่าวคือ สายมหายานมีการปรับตัวให้เข้ากับความเป็นไปของสังคมได้เร็ว จึงสามารถสนองตอบหรือบริการชุมชนได้กว้างและรวดเร็วทันเหตุ การณ์ ส่วนเถรวาทมีการเปลี่ยนแปลงช้าแต่หนักแน่น มั่นคง การเคลื่อนตัวเข้าไปในยุโรปของเถรวาทจึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่หวือหวา สร้างความเข้มแข็ง มั่นคงขึ้นเรื่อยๆ การเติบโตของวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบไทยในช่วงแรกๆ ต้องพึ่งพาสมาคมต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนในการดำเนินการสนับสนุน ต่อมาก็ค่อยๆ พึ่งพ่น้อยลงและเริ่มอิสระเสรีมากขึ้น ในปัจจุบันบางวัดก็มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ เช่น วัดพุทธประทีป วัดอมรวิดี วัดศรีนครินทรวราราม เป็นต้น การปรับตัวของคณะสงฆ์หรือกลุ่มองค์กรพุทธในตะวันตกอาจมีความกระตือรือร้นทั้งกันบ้างเป็นเรื่องราวธรรมดาในช่วงแรกของการพัฒนาการ ซึ่งก็ไม่ได้ถือว่าเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการขยายตัวของพระพุทธศาสนาในตะวันตกแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นองค์กรสงฆ์ องค์กรพุทธฝ่ายฆราวาส องค์กรต่างๆ เหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาขยายตัวและมีความมั่นคงมากขึ้น

๒.๒.๔ แนวโน้มในอนาคต^{๓๓}

มีเงื่อนไขหลายอย่างที่เป็ดัดขึ้นบ่งชี้แนวโน้มของพระพุทธศาสนาในยุโรปได้แก่

๑. องค์การสหประชาชาติให้การสนับสนุน โดยรับรองวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลของสหประชาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นความหวังของชาวโลก ที่จะสร้างสันติภาพในการอยู่ร่วมกันได้ ดังสาส์นแสดงความยินดีและสนับสนุนของเลขาธิการองค์การสหประชาชาติว่า “มีงานสำคัญเร่งด่วนสำหรับผู้นำศาสนาทั่วโลกที่ต้องรวบรวมพลังกันให้เข้มแข็งยิ่งกว่าเดิมเพื่อที่จะให้พวกเราารู้ถึงปัญหาที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ปัญญาที่เราสั่งสมมาแต่ดั้งเดิม จำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ ช่วยเหลือครอบครัวมนุษย์อย่างจริงจัง ให้อยู่เหนือความชิงชังและความแบ่งแยก”

การประชุมสุดยอดสันติภาพโลกได้เริ่มกระตุ้นให้ผู้นำศาสนา ร่วมกับองค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขจัดความรุนแรง และการเปลี่ยนความรุนแรงนั้นไปสู่สันติวิธี พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญที่จะทำการรณรงค์เพื่อสันติภาพของโลก นั้นอาจเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า มีวัฏจักรแห่งการเบียดเบียนกันที่เกิดขึ้นในสังคมพุทธน้อยกว่าเกิดขึ้นในสังคมศาสนาอื่น เมื่อผู้นำยิวและผู้นำมุสลิมจากตะวันออกกลางมานั่งประชุมกัน ข้าพเจ้าเชื่อว่าควรจะมีผู้นำชาวพุทธในโต๊ะนั้นด้วย ซึ่งเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานและไม่มีความพยายามแบบใช้อารมณ์ในภูมิภาคด้วยปัญญาทาง พระพุทธศาสนาจะช่วยเปลี่ยนความแปลกแยกที่เกิดขึ้นมายาวนานไปสู่แนวคิดแห่งความเป็นเอกภาพของมนุษย์ในยุคใหม่

๒. การร่วมมือกันของกลุ่มชาวพุทธทั่วโลก ความเคลื่อนไหวล่าสุดเกี่ยวกับกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาได้ร่วมมือกันประชุม หาแนวทางร่วมกันพัฒนาสร้างสรรค์พระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งและสอดคล้องกับสภาพการณ์ของโลกปัจจุบัน โดยประเทศไทยได้เป็นศูนย์กลางประสานการร่วมมือของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นต้นมา ก่อให้เกิดการร่วมมือกันของชาวพุทธมากขึ้น เช่น “สมัชชาพระพุทธศาสนาแห่งโลก” (The World Buddhism Conference) มีชื่อย่อว่า “สพล” (WBC) ประกอบด้วยสมาชิกภาพ ๑๖ ประเทศ ซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคงและความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง นอกจากการประชุมเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๗ ดังที่มีการแถลงการณ์มีสาระเป็นข้อสรุปประเด็นหลักๆ จะมีการสร้างวัดและปราสาทที่สวยงามเพื่อใช้จัดสัมมนาวิชาการเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของพระพุทธศาสนา การร่วมมือกันขององค์กรชาวพุทธถือเป็นประเด็นสำคัญองค์กรชาวพุทธ การศึกษาพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนากับสังคมสังเคราะห์ การรับรองวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากล

๓. การประชุมกลุ่มชาวพุทธทั่วโลกในทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้องค์กรพุทธเข้มแข็งขึ้น การทำงานอย่างจริงจัง ทุ่มเท เสียสละของเหล่าบรรดาพุทธศาสนิก ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ การไม่ขัดแย้งหักล้างกันเองในเรื่องของลัทธิวินัยกาย รวมถึง “ทิศทางการวางแผนเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑” อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้การปฏิบัติภารกิจของพระธรรมทูตไทยสายต่างประเทศ นับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในยุโรปเป็นอย่างมาก จะเห็น

^{๓๓} บัณฑิตจอมยุทธ์. พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/buddhism_in_europe_america/01_2.html (๑ ธ.ค. ๖๑)

ว่ามีการปรับปรุงพัฒนาองค์กรอยู่เรื่อยๆ พระสงฆ์ไทยหลายรูปที่ปฏิบัติภารกิจเข้าถึงกลุ่มประชาชนท้องถิ่น มีความสามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ลึกซึ้งจนสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติชาวต่างชาติให้มานับถือพระพุทธศาสนาได้ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นชาวตะวันตกเองที่มีศรัทธาและมาฝึกปฏิบัติจากไทย พม่า ลังกา แล้วกลับไปสั่งสอนในประเทศของตนจนเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เช่น พระสุเมธ ศิษย์หลวงพ่ocha พระสันติกโร ศิษย์หลวงพ่oพุทธทาส เป็นต้น

๔. โลภยุคโลกาภิวัตน์(Globalization)เป็นสื่อนำกระบวนการทัศน์แบบพุทธที่เน้นสันติภาพ มิตรภาพ ภราดรภาพ สอดรับกับสภาพการณ์ของโลกปัจจุบัน เข้าได้กับวิทยาการสมัยใหม่ให้กระจายออกไปกว้างไกลอย่างไรขอบเขต เงื่อนไขเหล่านี้เป็นดัชนีชี้วัดว่าพระพุทธศาสนาในดินแดนยุโรปอาจ เจริญเติบโต รุ่งเรืองเฟื่องฟูขึ้นในเวลาอันใกล้

บทสรุป การเรียนรู้ประวัติศาสตร์นอกจากจะเข้าใจเหตุการณ์ที่ผ่านมา เช่น การรับรู้ความอ่อนแอ/การปรับตัวขององค์กรสงฆ์ เงื่อนไขที่ทำให้พระพุทธศาสนาอ่อนตัวลง นอกจากนี้บทเรียนในอดีตยังช่วยให้เข้าใจและตั้งท่ารับกับสถานะอันไม่พึงประสงค์ ที่จะเกิดในภายหน้าและแสวงหาแนวทางให้เกิดพัฒนาการที่ดีของพระพุทธศาสนา การศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในยุโรปอเมริกา ทำให้ทราบว่าลักษณะการขยายตัวของพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนตะวันตกในสมัยปัจจุบัน มีความแตกต่างจากการขยายตัวของพระพุทธศาสนา เข้าไปยังดินแดนแถบเอเชียในสมัยโบราณ อย่างไรก็ตามการรักษาศาสนาไว้ให้ยั่งยืนนานนั้นเป็นเรื่องที่ยากพอๆกับการนำเข้าไป ดังข้อมูลทางประวัติศาสตร์ยืนยันว่าฐานที่มั่นของพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบเอเชียหดหายไปเรื่อยๆ กลายเป็นประเด็นที่น่าสลดใจว่า ความอ่อนตัวของพระพุทธศาสนาในแต่ละภูมิภาคจนเสื่อมสูญไปเกิดจากปัจจัยอะไร การที่จะหลีกเลี่ยงปัจจัยแห่งความเสื่อมทรุดและสร้างปัจจัยแห่งความมั่นคงของพุทธศาสนาจะทำได้อย่างไร เหล่านี้คือคุณค่าจากการศึกษาประวัติศาสตร์

หากถามว่าพระพุทธศาสนาในยุโรปอเมริกาในปัจจุบันเป็นอย่างไร อาจตอบได้ว่าพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกยังอยู่ในช่วงของการก่อตัวใหม่ เป็นยุคเริ่มต้น ซึ่งภาพความรุ่งเรืองเหมือนในเอเชียอาจจะยังไม่เกิดขึ้นให้เห็นในปัจจุบัน ภาพที่เห็นคือการทำงานอย่างทุ่มเท จริงจัง เสียสละ มีจินตนาการ ของกลุ่มชาวพุทธทุกลัทธินิกายที่เฝ้ารอความเติบโตของพระพุทธศาสนา เฝ้ารอการสนับสนุนและระยะเวลาแห่งความรุ่งเรืองเฟื่องฟู นอกจากนี้มีเหตุการณ์บางอย่างมาเป็นดัชนีบ่งชี้แนวโน้มของพระพุทธศาสนาในดินแดนตะวันตก คือ ในโลกปัจจุบันพระพุทธศาสนาถูกเลือกเป็นความหวังของโลกที่จะเยียวยาบรรเทาหรือสกัดกั้นภาวะสงคราม ความเบียดเบียนข่มเหง ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพราะหลักการทางพระพุทธศาสนาเน้นสร้างความเป็นภราดรภาพ มิตรภาพ สมภาพ และ สันติภาพ ด้วยเหตุปัจจัยเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาจักเจริญสืบไปในอนาคต นอกจากนี้ยังมีประเด็นอื่นที่น่าสนใจอีก คือ พุทธศาสนาในยุโรปอเมริกามันคงได้อย่างไร ข้อมูลที่สะท้อนความสนใจของชาวตะวันตกบางคน บางกลุ่ม บางองค์กร ตลอดจนการนำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปของชาวตะวันออก เงื่อนไขเหล่านี้ชี้ถึงความรุ่งโรจน์ของพระพุทธศาสนาในตะวันตกได้เพียงใด ณ ปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานมากไปกว่าที่กล่าวมาบ่งชี้หรือสนับสนุนว่าพระพุทธศาสนาจักมันคงรุ่งเรืองในดินแดนตะวันตกได้อย่างมั่นใจ

ปัญหาอุปสรรคของการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาในตะวันตกคืออะไร จะเห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าไปยังตะวันตก ไม่ได้รับการต่อต้านหากแต่ได้รับการตอบรับที่ดี แต่ก็มี

ประเด็นที่น่าศึกษา คือ การจัดตั้งองค์กรพุทธในตะวันตกบางแห่งเน้นไปเพื่อเป้าหมายทางสังคม ไม่มีเป้าหมายทางศาสนา การบริหารจัดการเป็นเรื่องที่สมาชิกของสมาคมดำเนินการกันเอง บางที่บางแห่งพระสงฆ์กลายเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมในการระดมทุนให้กับองค์กร ชาวพุทธที่ต่างลัทธินิกายหรือแม้แต่ในนิกายเดียวกันขาดเอกภาพในการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ บางที่ก็ขัดแย้งทำลายกันเอง เป็นที่สังเกตว่าชาวตะวันตกมีความสนใจการฝึกปฏิบัติธรรมฐาน และหลักปรัชญาชีวิตในพระพุทธศาสนา มากกว่ารูปแบบพิธีกรรม ในศาสนาเดิมของเขาไม่มีสิ่งนี้ ซึ่งตรงนี้ องค์กรสงฆ์ยังตอบสนองความต้องการด้านนี้ไม่ทั่วถึงและยังไม่ลุ่มลึกพอ มีเพียงบางสำนักเท่านั้นที่สามารถทำได้ดี วัดที่นำมานำมาเป็นตัวอย่างในการจัดการกับปัญหานี้ได้ คือ สำนักสาขาวัดหนองป่าพง ซึ่งมักจะเป็นพระชาวยุโรปเองที่สามารถฝึกปฏิบัติได้อย่างได้ผลแล้ว และฝึกสอนกันเองได้กว้างและลึกซึ้ง จึงค่อนข้างประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่เก่งด้านปริยัติมากกว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญการฝึกปฏิบัติสมณวิปัสสนา การตอบสนองด้านปฏิบัติจึงได้ระดับพื้นฐานเท่านั้น และตอบสนองอยู่ในกลุ่มชาวพุทธที่เดินทางไปจากเอเชีย ที่ยังมีความจำเป็นระดับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือเป็นความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตชาวพุทธแถบเอเชียอาคเนย์ ตื่นเช้ามาจะมีพระให้ใส่บาตรก็มีความสุขกับชีวิตแล้ว การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกรูปแบบหนึ่งคือการแต่งงาน บางคนไม่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนาเลย แต่ไปแต่งงานกับชาวฝรั่งเศสตะวันตก ก็สามารถดึงคนตะวันตกให้เข้าวัดได้อีกทางหนึ่ง หากคณะสงฆ์สามารถผลิตพระสงฆ์ที่เก่งด้านปริยัติอยู่แล้วให้เก่งด้านการฝึกปฏิบัติสมณวิปัสสนาที่มีคุณภาพด้วยแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตกอย่างมหาศาล^{๓๔}

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในทวีปยุโรป

พระธรรมทูตมีหลักการและวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธโอวาท โดยได้ดำเนินตามแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการแสดงธรรมแก่เวไนยสัตว์ตลอดพระชนมายุของพระองค์ ได้ทรงประกาศหลักศาสนาซึ่งกระทำในหลายรูปแบบ เช่น โดยการแสดงธรรม , การสนทนาธรรม , การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจ เป็นต้น โดยที่พระองค์ได้ประทานหลักการและเทคนิคในการเผยแผ่ธรรมะให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักการในการแสดงธรรมให้เหมาะสมกาลเทศะ ให้เป็นผู้มีคุณธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาโดยมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่แสดงธรรมโดยยกตนข่มท่านและไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น เจตนารมณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศยังคงมีอุดมการณ์ เหมือนเดิม ดังที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูป ในคราวประกาศพระศาสนาครั้งแรกว่า “จรด ภิกขเว จาริก พุทธินิทาย พุทธินุสสาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสาน มา เอเกน เทว อคมิตถ เทเสถ

^{๓๔} บัณฑิตจomyut. พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/buddhism_in_europe_america/01_2.html (๑ ธ.ค. ๖๑)

ภิกขเว ฌมม อาทิกถยาน มชฌมกถยาน ปรีโยสานกถยาน สาตถ สพฺยณฺชน เภลปรีปฺณณ ปรีสุทฺธ พรหมจริย ปกาเสถ สนฺติ สตฺตา อปฺพรชกฺขชาติกา อสุสฺวนตา ฌมมสฺส ปรีหายนฺติ ภวิสฺสนฺติ ฌมมสฺส อญฺญาตาโร อหฺมปิ ภิกฺขเว เยน อรุเวลา เสนานิกโม เตนฺอุปสงฺกมิตฺสสามิ ฌมมเทสนายาติ”^{๓๕} แปลความว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์แก่อกุลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลาย จาพวกที่มีธูลีคือกิเลสในจักขุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๓๖}

ก. ความหมายของพระธรรมทูต

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พระธรรมทูต พระธรรมจาริก หมายถึงภิกษุที่เดินทางไปแสดงธรรมในที่ต่างๆ ทำหน้าที่เหมือนทูตทางธรรมหรือทูตของพระศาสนา พระธรรมทูตเริ่มมีครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจนมี พระสาวกมากอุปแล้ว จึงส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศธรรมในทิศต่างๆ โดยตรัสว่า "เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชุมชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ประชุมชน" ดังนี้ เป็นต้น พระธรรมจาริกมีความหมายเดียวกันกับพระธรรมทูต แต่เป็นคำบัญญัติที่เกิดขึ้นหลังจากว่าพระธรรมทูต ปัจจุบันแบ่งพระธรรมทูตออกเป็น ๒ ประเภทคือ พระธรรมทูตในประเทศ กับ พระธรรมทูตต่างประเทศ^{๓๗}

พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมฺมเสฏฺฐ) ได้ให้ความความหมายไว้ว่า คำว่า พระธรรมทูต ใช้เฉพาะในวงการพระพุทธศาสนา หมายถึง การเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หน้าที่ของพวกเราไม่เพียงแต่รักษาคำสั่งสอน ต้องเผยแผ่คำสั่งสอนด้วย ในอดีตเพียงแต่รักษาก็เพียงพอเพราะพระพุทธศาสนาไม่มีคู่แข่งแต่ในยุคปัจจุบันนี้พระพุทธศาสนา มีคู่แข่งมาก จึงจำเป็นที่เราทั้งหลายนอกจากรักษาแล้วต้องทำให้แพร่ขยายด้วย^{๓๘}

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึงผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่นทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชนเป็นชนชาติต่างๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษามลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูตทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษา

^{๓๕}วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^{๓๖}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๓๗}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘) หน้า ๖๔๖.

^{๓๘}พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมฺมเสฏฺฐ), คู่มือพระธรรมทูต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๖๑.

ผลประโยชน์ของประเทศของตนเองไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้นต่างจาก พระธรรมทูตที่ว่าพระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะนำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน^{๓๙}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการเผยแผ่โอวาท ปาฏิโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปมาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร พระธรรมทูตจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จึงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พูดน้อย ทำให้มาก ดูให้มาก นิ่งให้มาก ปาฏิโมกฺเข จ สังวรํ สำรวมรักษาพระวินัย ให้มากที่สุด มตตณฺญา จ ภตตสฺมึ รู้ประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนตณฺจ สยนาสน อยู่ง่าย และสุดท้ายสำคัญที่สุดคือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจัง ฝึกความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยทั้งประเทศ^{๔๐}

พระวิเทศโพธิคุณ (วีรยุทธ์ วีรยุทธฺโธ) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันพระธรรมทูตไม่ใช่เทศน์เป็นอย่างเดียว จะต้องเป็นนักการทูต นักวิชาการ นักสังคมสงเคราะห์ นักกฎหมาย นักจัดกิจกรรม นักบริหาร นักปรัชญา นักการจัดการ นักเขียน นักพูดและนักสังเกตการณ์ คุณสมบัติทั้งหมดนี้พระธรรมทูตต้องมี อยู่ในตัว สิ่งที่ต้องตระหนักให้มากที่สุด หลักของนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ความเป็นนักบวช^{๔๑}

บรรจบ บรรณรุจิ ได้กล่าวไว้ว่า พระธรรมทูตจะต้องดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่าง แก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภค ใช้สอยเสนาสนะ เช่น พระชทวันนียเรวตะ ผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสงัดไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น^{๔๒}

สง่า พิมพ์พงษ์ ได้กล่าวว่า พระธรรมทูต ได้แก่ ภิกษุผู้ทำหน้าที่ประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการแสดง และประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่โลก เกิดมีพระธรรมทูตเป็นครั้งแรกเมื่อก่อนพุทธศก ๔๕ ปี อันเป็นระยะหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสไม่นานนัก และทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นธรรมราชา (ราชาแห่งธรรม) มิใช่เป็นทูตของผู้ใด อันทั้งสิ้น โดยพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระธรรมทูตเป็นครั้งแรกด้วยพระองค์เองเพื่อให้พระธรรมทูตจาริกไป

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *งานพระธรรมทูตในพระธรรมทูตในต่างประเทศ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖.

^{๔๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์*, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐-๕๓.

^{๔๑} พระวิเทศโพธิคุณ (วีรยุทธ์ วีรยุทธฺโธ), *วิสัยทัศน์การเผยแผ่ในแดนพุทธภูมิ*, (กรุงเทพมหานคร: อาหารการพิมพ์), หน้า ๒๖.

^{๔๒} บรรจบ บรรณรุจิ, *อัสติมหาสาวก*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๙.

ประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ให้โลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์สุขแก่มวลมนุษย์อย่างแท้จริง^{๔๓}

สรุปได้ว่า พระธรรมทูต นอกจากเป็นทูตนำธรรมะสู่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายทั้งในประเทศและนอกประเทศแล้ว ยิ่งในยุคปัจจุบันนี้พระพุทธศาสนามีคู่แข่งมาก จึงจำเป็นต้องช่วยกันนำพุทธธรรมให้เผยแผ่ขยายออกไปสู่จิตใจคนผู้ศรัทธา สิ่งที่พระธรรมทูตต้องตระหนัก นั่นก็คือเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักของโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงประทานแก่พระอรหันต์ในวันมาฆบูชาในครั้งพุทธกาล

ข. ประวัติของพระธรรมทูตในอดีต

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกถือเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้เข้าถึงประชาชน โดยพระสาวกแต่ละท่านมีเทคนิควิธีสร้างศรัทธาให้ประชาชนแตกต่างกันออกไป เช่น พระอัสสชิ สรรวมระวางอินทรีย์เดินบิณฑบาตอยู่นอกเมืองราชคฤห์ วันหนึ่งอุปติสสะ (พระสารีบุตร) ได้เห็นอาการสรวม ระวาง เกิดความเลื่อมใส จึงตามไปเพื่อสอบถามธรรมว่า “ท่านบวชเพราะธรรมของใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน” ตอบว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และตรัสความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ “พระอัสสชิใช้ลักษณะบุคลิกภาพเรียบร้อย สร้างศรัทธาเป็นผู้พูดน้อย ตรงประเด็น ทำให้อุปติสสะชื่นชอบและเกิดศรัทธาเลื่อมใส”^{๔๔} ในสมัยต่อมา คือ นิโครธสามเณรผู้มีอินทรีย์สงบ ทอดสายตาต่ำเดินผ่านหน้าพระลาน พระเจ้าอโศกมหาราชเกิดความเลื่อมใส ได้ฟังธรรมโดยพิสดาร เมื่อคลายข้อสงสัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนี้เจริญรุ่งเรืองที่สุด นี่เป็นเทคนิควิธีการเผยแผ่ด้านบุคลิกภาพและการกล่าวธรรมโดยพิสดารของสามเณร^{๔๕}

พระธรรมทูต แปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของหมู่มนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ แต่ละชนชาติก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเอง ราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดินของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้นต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน^{๔๖} ซึ่งเป็นพระสาวกที่ทำหน้าที่เผยแผ่

^{๔๓}สง่า พิมพ์พงษ์, **คู่มือพระธรรมทูต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๔๔}วิ.ม.(ไทย) ๔/๖๐/๗๒-๗๓.

^{๔๕}มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๗๓.

^{๔๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **งานพระธรรมทูตในพระธรรมทูตในต่างประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖.

ธรรมะ หรือแจกธรรมทานอย่างจริงจัง^{๔๗} ตามประวัติศาสตร์ศาสนากล่าวว่ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้หาผู้ที่รู้ตามได้ยาก ทำให้พระองค์ทรง ท้อพระทัย แต่เพราะทรงมีพระมหากรุณาในหมู่สัตว์ ทรงพิจารณาเห็นว่ายังมีกลุ่มบุคคลที่สามารถฟัง ธรรมแล้วบรรลุธรรมได้ ซึ่งเปรียบเหมือนบัว ๓ เหล่า ดังข้อความว่า “ในกออุบล ในกอปทุม หรือใน กออุบลทริก ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกอุบลทริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ใน น้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกอุบลทริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ อยู่เสมอน้ำ ดอกอุบล ดอกปทุม ดอกอุบลทริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำ ฉันทิ พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดู โลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลีในตาน้อย มีธุลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่า กลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี ฉะนั้น^{๔๘}

เมื่อมองเปรียบเทียบกับบุคคลที่สามารถบรรลุธรรมได้ก็มี ๓ ประเภทคือ ๑) อุคฆัตถัญญ ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน หมายถึงผู้มีกิเลสบางเบา มีอินทรีย์แก่กล้า และพึงสอนให้รู้ได้โดยง่าย เปรียบ เหมือนดอกบัวที่ขึ้นพ้นน้ำ พอดึงแสงอาทิตย์ก็บานทันที ๒) วิปจิตัญญ ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ เปรียบเหมือนดอกบัวที่อยู่เสมอน้ำ จักบานในวันพรุ่งนี้ ๓) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ เปรียบเหมือน ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำจักบานในวันต่อไป ส่วนประเภทที่ ๔ คือปทปรมะ^{๔๙} ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือ พยัญชนะเปรียบเหมือนดอกบัวที่เริ่มแตกดอกใหม่ๆ ที่อยู่ใต้น้ำลึกเหมาะ สมที่จะเป็นอาหารของปลา และเต่า ฉะนั้น เมื่อทรงพระดำริเช่นนี้แล้วจึงทรงรับคำอาราธนาของสัทัมบดีพรหม นำหลักธรรมที่ ทรงตรัสรู้มาแสดงแก่ปัญจวัคคีย์และพระสาวกอื่นอีกจนกระทั่งมีจำนวน ๖๐ รูป ซึ่งบรรลุธรรม ทั้งหมด พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ออกไปประกาศศาสนาซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกของ พระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ต่อมาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก พระองค์ได้ทรงให้ความอุปถัมภ์โดยทรงจัดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๓ ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๖ ณ วัดอโศการาม นครปาฏลิบุตร แคว้นมคธ (ปัจจุบันคือ เมืองปัตนะ เมืองหลวงของรัฐพิหาร) ทรงอาราธนาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน หลังจากสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยเสร็จ ล้นแล้ว พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น ๙ คณะแล้วส่งไปประกาศ พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ดังนี้

สายที่ ๑ มีพระมัชฌันติกเถระเป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นกัษมีระ คือ รัฐแคชเมียร์ ประเทศอินเดียปัจจุบัน และแคว้นคันธาระ ในปัจจุบัน คือ รัฐปัญจาบ ทั้งของประเทศอินเดียและประเทศปากีสถาน

^{๔๗} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), บุญเป็นที่สุดแห่งการสร้างสรรค์ชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและบันลือธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๘.

^{๔๘} วิ.ม.(ไทย) ๔/๙/๑๔.

^{๔๙} บุคคล ๔ ประเภท คุรยละเอียดใน อภ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓, อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๐/๑๔๒, ท.ม.อ.(บาลี) ๒/๖๖/๖๔-๖๕.

สายที่ ๒ พระมหาเทวเถระ เป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมทิสมนท,ปัจจุบัน ได้แก่ รัฐไมเซอร์และดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารี ซึ่งอยู่ในตอนใต้ประเทศอินเดีย

สายที่ ๓ พระรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วนวาสีประเทศ ในปัจจุบันได้แก่ ดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย

สายที่ ๔ พระธรรมรักขิตเถระ หรือพระโยนกธรรมรักขิตเถระ (ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นฝรั่งคนแรกในชาติกรีกที่ได้เข้าบวชในพระพุทธศาสนา)เป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อปรินตกชนบทปัจจุบันสันนิษฐานว่าคือดินแดนแถบชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์

สายที่ ๕ พระมหาธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นมหาราษฎร์ ปัจจุบัน ได้แก่ รัฐมหาราษฎร์ของประเทศอินเดีย

สายที่ ๖ พระมหารักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเอเชียกลาง ปัจจุบันได้แก่ ดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านและตุรกี

สายที่ ๗ พระมัชฌิมเถระ พร้อมด้วยคณะ คือพระกัสสปโคตรเถระ พระมูลกเทวเถระ พระทนต์สเถระ และพระเทวเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย สันนิษฐานว่า คือ ประเทศเนปาล

สายที่ ๘ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน เช่น พม่า ไทย ลาว เขมร เป็นต้น

สายที่ ๙ พระมหินทเถระ (โอรสพระเจ้าอโศกมหาราช) พร้อมด้วยคณะ คือพระอรินทเถระ พระอุทริยเถระ พระสัมพลเถระ และพระหัทธสารเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ลังกาทวีป ในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ กษัตริย์แห่งลังกาทวีป ปัจจุบัน คือ ประเทศศรีลังกา

นอกจากนั้น พระองค์ยังโปรดให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ พร้อมทั้งเสาศิลาและการจารึกหลักฐานทางพระพุทธศาสนาไว้ในสังเขกนิยสถาน ๔ ตำบล และที่อื่นๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้มั่นคง จากหลักศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชนี้เอง ทำให้พระธรรมทูตได้นำมาเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ต่อมา ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า ราว พ.ศ. ๑๖๙๘ พระเจ้าปรักกุมพาทู ได้ครองราช-สมบัติในลังกา ทรงทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาทรงรับเป็นผู้อุปถัมภ์ ให้คณะสงฆ์อันมีพระกัสสปเถระเป็นประธาน ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งที่ ๗ จัดวางระเบียบข้อวัตรปฏิบัติแห่งสงฆ์ให้เป็นแบบเดียวกันทั่วทั้งสังฆมณฑล ทำให้พระพุทธศาสนาในลังกาเจริญรุ่งเรืองมาก ชาวได้แพร่มาถึงประเทศไทย พม่า มอญ เขมร พระสงฆ์ในประเทศเหล่านี้ได้เดินทางไปศึกษาการพระศาสนา ณ ประเทศลังกา เมื่อเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ชาวลังการับระเบียบแบบแผนดีงาม มีความพอใจใคร่ศึกษา เพื่อจักได้นำไปเผยแผ่ในบ้านเมืองของตน แต่พระสงฆ์ชาวลังการังเกียจว่า สมณวงศ์ในต่างประเทศแตกต่างกันเป็นนานาสังวาส จึงให้พระสงฆ์เหล่านั้นอุปสมบทใหม่ตามแบบลังกาเพื่อให้มีสังวาสเสมอกัน พระสงฆ์ต่างชาติเหล่านั้นยอมทำตาม แล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัยและระเบียบปฏิบัติจนมีความรอบรู้แล้วกลับบ้านเมืองของตน บางรูปได้นิมนต์พระสงฆ์ลังกามากับตนด้วยคณะสงฆ์ลังกาได้เข้ามาสู่ประเทศไทยราว พ.ศ. ๑๘๐๐ พระสงฆ์ไทยที่ได้อุปสมบทใหม่ตามแบบลังกา

และพระสงฆ์ลังกาบางรูปมาตั้งสำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช และได้เปลี่ยนแปลงพระบรมธาตุเจดีย์องค์เดิม ที่ฝ่ายมหายานสร้างไว้ ให้มีรูปทรงแบบลังกาดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในปี พ.ศ.๑๙๐๔ พระมหาธรรมราชาลิไท พระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหง เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มาก ได้สละราชสมบัติออกผนวชระยะหนึ่ง เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงผนวช เป็นนักปราชญ์มีความรอบรู้ในพุทธวจนะ ทรงนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง ได้นิมนตร์พระมหาสวามีชาวลังกาเข้ามาสู่กรุงสุโขทัย เพื่อปรับปรุงระเบียบแบบแผนในสังฆมณฑลให้เหมือนในลังกา โดยแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น ๒ คณะ คือคณะคามวาสี (คณธรร) ได้แก่พวกศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยอยู่วัดในบริเวณหมู่บ้าน และคณะอรัญญวาสี (วิปัสสนาธุระ) ได้แก่พวกศึกษาปฏิบัติทางวิปัสสนา อยู่ตามป่าเขา

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ซึ่งขึ้นครองราชในปี พ.ศ.๒๒๗๕ พระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์เจริญรุ่งเรืองมาก เห็นได้จากโบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนา เช่น พระสถูป พระเจดีย์ และวัดวาอารามที่ยังปรากฏอยู่ เป็นเหตุให้พระเจ้ากรุงลังกาส่งทูตมาเพื่อขอให้คณะสงฆ์ไทยไปจัดตั้งคณะสงฆ์ขึ้นที่นั่น เพราะสมณวงศ์ของลังกาหมดสิ้นไป พระเจ้าบรมโกษฐ์ได้จัดส่งคณะสงฆ์อันมีพระอุบาลีและพระอริยมุนีเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยพระสงฆ์ ๑๒ รูป ไปประดิษฐานคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ในลังกา เรียกว่า “คณะสงฆ์สยามวงศ์” ซึ่งเป็นต้นวงศ์ของคณะสงฆ์ลังกามาจนปัจจุบันนี้

ค. ประวัติพระธรรมทูตในประเทศไทย

การประกาศพระพุทธศาสนาปัจจุบันนี้ ไม่ควรใช้วิธีเทศน์อย่างเดียว ควรเปิดโอกาสให้ผู้สงสัยได้ซักถาม และ อธิบายให้ผู้ฟังคลายความสงสัยและได้ทราบข้อเท็จจริงอย่างแจ่มแจ้ง เป็นการประเมิณผลไปในตัวตามความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งประกาศพระศาสนาให้ชาวต่างประเทศฟัง จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ด้านภาษา มีปฏิภาณปฏิสมัภิทาปัญญาอันแตกฉานในปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการที่จะโต้ตอบ แต่ต้องโต้ตอบโดยฉับพลันและความรู้ต้องแน่นนอน ต้องพร้อมธรรมะที่เรียนไปแล้วตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก มีประโยชน์มากที่สุด ในปัจจุบันความรู้เรื่องการเจริญกรรมฐาน เป็นที่สนใจของชาวไทย และ ต่างประเทศมาก เพราะฉะนั้น การมีความรู้พร้อมทั้งทางด้านปริยัติ และ ปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ดีจะได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษหากมีความรู้ด้านปริยัติเพียงอย่างเดียวจะได้รับความสนใจจากคนบางกลุ่มเท่านั้น คนที่ปฏิบัติได้แต่อธิบายไม่ได้ก็เป็นเรื่องที่ยากต่อการเผยแผ่ให้คนอื่น ได้รู้วิธีการและผลแห่งการปฏิบัติ

พระธรรมทูต ในปัจจุบันจะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนาในประเทศนั้นๆ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระธรรมทูต ที่จะต้องมีความมั่นใจในคุณค่าความดีงาม รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่จะไป มีวิธีการที่จะสื่อสารกับเขาอย่างได้ผล และมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จึงจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดทั้งการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ และทัศนคติในด้านการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยแล้ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น พระราชรัตนรังษี (วีรยุทธ วีรยุโท) ได้กล่าวถึงพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดียที่เข้าไปเป็นตัวแทนของคนชาวพุทธเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีอยู่ ๔ ประการ ดังนี้

๑. พระธรรมทูต บุคคลที่ได้รับมอบหมายงานจากสายงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศและก็ได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์

๒. พระนักศึกษไทยที่ท่านมาเรียนหนังสือที่ประเทศอินเดีย โดยพระเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่งานอาสาเผยแผ่พุทธธรรม

๓. พระบัณฑิตปฏิบัติงานจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มาปฏิบัติงานในประเทศไทยอินเดีย

๔. พระผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาและบิณฑบาต เดินทางไปให้เขาได้เห็นบ้าง มาสดมภ์บ้าง^{๕๐}

พระธรรมทูตไทยเกิดจาก “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งเป็นโครงการเผยแผ่ ศาสนธรรมควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขา โดยเกิดมาจากอดีตหัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ คือ นายประสิทธิ์ ติศวัฒน์ ได้ลาราชการเข้ารับการอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นเวลา ๑ พรรษา ศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนชาวเขาทางด้านจิตใจเป็นประโยชน์ต่อการปกครองและการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ สมกับประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ อันเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชนเผ่าไทยไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในท้องถิ่นของประเทศไทยอีกประการหนึ่ง รัฐได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขา ได้แก่ ๑) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยมูเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก ๒) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ๓) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาม่อนแสนใจ ม่อนแสนเจริญ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ๔) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาภูมโล เขตต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเลย ตั้งอยู่ที่บ้านแม่หวดทับเบิก (ภูแบ่งม้า) อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เมื่อพระประสิทธิ์ลาสิกขา จึงได้นำความคิดกราบเรียนปรึกษาหารือกับพระธรรมกิตติโสภณ (สุวรรณ สุวณฺโณโต) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งขณะนั้น ได้รับหน้าที่จากศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเป็นประธานอนุกรรมการสวดมนต์ธรรมทางจิตใจ ทั้งสองฝ่ายต่างเล็งเห็นประโยชน์ร่วมกันจึงได้ร่างโครงการเสนอกรมประชาสงเคราะห์ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการว่า “พระธรรมจาริก” ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ท่านได้เป็นประธานคณะพระธรรมจาริก ทั้งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย มีพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกปฏิบัติศาสนิก จำนวน ๕๐ รูป แบ่งเป็น ๑๐ สายๆ ละ ๕ รูป เป็นการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ ชาวเขา ในพื้นที่ ๕ จังหวัด คือ ตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน จำนวน ๖ เผ่า คือ แม่ว เย้า มูเซอ ลีซอ อีเก้อ และกะเหรี่ยง ผลการดำเนินงานครั้งแรกประสบผลสำเร็จชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน ที่มีประชากรประมาณ ๕,๐๐๐ คน ได้รู้จักการกราบไหว้พระ การทำบุญตักบาตร การปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ จำนวน ๘๐๐ คน สมัครเข้าบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน ๑๒ คน นับได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยโครงการพระธรรมจาริกประสบ

^{๕๐} อ้างใน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานสัมมนาโครงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘

ผลสำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้ก่อตั้งศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา ที่วัดศรีโสดา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ พระพุทธชินสีห์ (สุวรรณโชตมหาเถร) ได้มีมติพระครูปลัดสุวัฒนพุทธธาดา เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา และอำนวยการสำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค

เมื่อโครงการพระธรรมจาริกประสบผลสำเร็จ มหาเถรสมาคม จึงได้จัดตั้งหน่วยงานพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่ในพื้นที่ราบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดำเนินงานโดยใช้ระเบียบของมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้วัดทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอน ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย ประกอบสัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของประชาชน โดยได้รับงบประมาณดำเนินงานจากกรมการศาสนาและวัดที่ตั้งเป็นศูนย์ อ.ป.ต.^{๕๑}

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ประเทศไทยได้จัดแบ่งพระธรรมทูตที่ปฏิบัติงานอยู่ในประเทศออกเป็น ๙ สาย เหมือนกับการที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งคณะพระธรรมทูตออกเป็น ๙ คณะ ได้แก่

สายที่ ๑ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร นครปฐม กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี

สายที่ ๒ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

สายที่ ๓ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัดคือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตรเพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

สายที่ ๔ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และเชียงราย

สายที่ ๕ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เลย อุดรธานี หนองคาย สกลนคร กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น

สายที่ ๖ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๙ จังหวัดนครพนม มุกดาหาร ยโสธรอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ

สายที่ ๗ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

สายที่ ๘ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัดคือ สมุทรสงคราม เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

สายที่ ๙ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๑๑ จังหวัด คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส^{๕๒}

^{๕๑} พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๙.

^{๕๒} วัดปากน้ำ, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา), หน้า ๑๔๕ - ๑๔๖.

โดยมีศูนย์งานพระธรรมทูตประจำจังหวัด ๗๒ จังหวัด คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาค มีหน่วยงานกำกับดูแลงานของพระธรรมทูตอำเภอ ประมาณ ๗๔๐ หน่วย คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในพื้นที่ซึ่งมีประมาณ ๓,๕๐๐ รูป ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการที่ดำเนินงาน ที่คณะกรรมการกลางกองอำนวยการงานพระธรรมทูตร่วมกับกรมการศาสนากำหนดขึ้น

สรุปได้ว่า พระธรรมทูตมีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทโดยสืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า กล่าวคือเป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน ตลอดถึงไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ นั่นคือ การศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆอย่างเคร่งครัด งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ซึ่งปัจจุบันได้ขยายกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ พุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ เพราะพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่นั้นอย่างต่อเนื่องเต็มที่เต็มกำลังความสามารถ

ข. พระสงฆ์ไทยเดินทางไปดินแดนพุทธภูมิ

การเดินทางไปประเทศอินเดียของภิกษุสามเณรไทยอย่างเป็นทางการเริ่มต้นขึ้นในราวปี พ.ศ.๒๔๙๖ สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาสภมหาเถร) ได้ส่งพระภิกษุสามเณร นักศึกษาไทยรุ่นแรกไปศึกษาวิปัสสนาและพระพุทธศาสนาในประเทศพม่า ศรีลังกา และอินเดีย ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปศึกษาต่างประเทศของพระภิกษุสามเณรไทย โดยการสนับสนุนของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ แม้ก่อนหน้านี้จะมีพระภิกษุสามเณรเดินทางไปอินเดียบ้างแล้ว เช่น ใน พ.ศ.๒๔๗๖ พระโลกนาถ พระสงฆ์ชาวอิตาลี ได้พาพระภิกษุสามเณรไทยจำนวนหนึ่งไปศึกษาและเผยแผ่ในอินเดีย แต่ยังเป็น การส่วนบุคคลหรือกลุ่มบุคคล การเดินทางไปศึกษาของพระภิกษุสามเณรรุ่นแรกๆ เป็นตัวอย่างให้พระภิกษุสามเณรเดินทางไปศึกษาในประเทศอินเดียเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เริ่มตั้งแต่มหาวิทยาลัยนาลันทา มหาวิทยาลัยมคธ และขยายกว้างขวางออกไปตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศอินเดีย

ง. พระธรรมทูตไทยไปอินเดีย

หลังจากที่ประเทศอินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษใหม่ๆ และพยายามหาวิธีการที่จะจัดระเบียบทางสังคมของประเทศอยู่ ประจวบกับที่ชาวพุทธทั่วโลกกำลังจะจัดงานเฉลิมฉลองกึ่งพุทธกาล (พ.ศ.๒๕๐๐) รัฐบาลอินเดียที่มี ดร.บี.อาร์. เอ็มเบตการ์ ร่วมคณะอยู่ด้วย เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์แก่พระพุทธศาสนาอินเดียยุคใหม่ พยายามทำให้พุทธศาสนากลับคืนสู่อินเดียอีกครั้ง โดยมีความคิดว่าสิ่งเดียวที่จะแก้ปัญหาสังคมของชาวอินเดียได้คือพุทธศาสนา และพยายามจะทำให้ประเทศอินเดียกลับเป็นพุทธอีกครั้งหนึ่ง โดยได้นำชาวพุทธใหม่ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คนทำพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๙๙ บริเวณใจกลางเมืองนาคปูร์ (ดิฆุมิ) ถือเป็น จุดเริ่มต้นที่เป็นตัวอย่างของการปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะของชาวพุทธใหม่สืบมาจนปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ.๒๔๙๙-๒๕๐๐ รัฐบาลอินเดียได้พิธีฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ (พุทธชยันตี) เช่นเดียวกับประเทศพุทธศาสนาอื่นๆ ทั่วโลก รัฐบาลของนายกรัฐมนตรีศรียวาลาล เนห์รู ได้เชิญชวนให้ประเทศพุทธศาสนาทั้งหลายทั่วโลก ไปสร้างวัด ณ บริเวณโพธิมณฑล รัฐบาลไทยตอบรับคำเชิญและเป็นประเทศแรกที่ได้สร้างวัดไทยพุทธคยาขึ้นเป็นวัดแรก ณ บริเวณโพธิมณฑลพุทธคยา ซึ่งเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมาวัดไทยก็เกิดขึ้น ณ สังเวชนียสถาน

และพุทธสถานอื่นๆ อีกหลายแห่ง เมื่อการสร้างวัดไทยพุทธคยาสำเร็จเป็นรูปร่างพอแก่การปฏิบัติ ศาสนกิจแล้ว รัฐบาลได้ส่งพระธรรมทูตไปปฏิบัติศาสนกิจอยู่ประจำ ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย นับตั้งแต่สร้างวัดจนปัจจุบันนี้ ซึ่งได้มีพระธรรมทูตไทยไปปฏิบัติศาสนกิจประจำอินเดียมาแล้ว ๓ คณะ ประกอบด้วย คณะแรกมีสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ปยุตฺถกมหาเถร) พ.ศ.๒๕๐๒-๒๕๐๖ เป็นหัวหน้าคณะ ต่อมาคณะที่สองมีพระสุเมธาธิบดี (ทตฺตสุทฺธิมหาเถร) สมัยดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพวิสุทธิโมลี เป็นหัวหน้าคณะ พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๓๑ และคณะที่สามซึ่งกำลังปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในปัจจุบัน มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๑ โดยมีพระราชโพธิเทศ (ภูริपालมหาเถร) เป็นหัวหน้าคณะ

จ. พระพุทธศาสนาสู่ยุโรป

คณะพระสงฆ์ไทยเริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศแถบยุโรปและอเมริกา สืบเนื่องจากเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๐๑ พระพิมลธรรม (ต่อมาคือสมเด็จพระพุฒาจารย์ อัสสัมมหาเถร) ได้เดินทางรอบโลกครั้งแรก เพื่อร่วมกับองค์การ เอ็ม.อาร์.เอ. ในการรณรงค์ส่งเสริมศีลธรรมให้แพร่หลาย เมื่อได้เดินทางถึงประเทศอังกฤษ ได้มีโอกาสพบปะพูดคุยถึงผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับพระอานันทโพธิ์ พระภิกษุ ชาวแคนาดา ที่ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้วเกิดความเลื่อมใสและได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้เปิดสอนวิปัสสนากรรมฐานอยู่พุทธวิหารแฮมพ์สเทท การตั้งสำนักสอนวิปัสสนากรรมฐานของพระอานันทโพธิ์ มีคนเลื่อมใสศรัทธาสมัครขอเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ พระอานันทโพธิ์ได้ติดต่อขอพระราชสิทธิินี้ พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา วัดมหาธาตุฯ

พระราชสิทธิินี้ (ต่อมาเป็นพระธรรมธีรราชมหามุนี) และพระมหาวชิตร ติสสทฺโธ เดินทางไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษตามคำอาราธนาของคณะกรรมการสังฆสมาคม โดยไปพำนักที่พุทธวิหารแฮมพ์สเทท กรุงลอนดอน เมื่อทางราชการถวายความอุปถัมภ์ จึงได้ย้ายไปอยู่แห่งใหม่ โดยซื้อบ้านและที่ดินเป็นสมบัติของพุทธศาสนา ตั้งสำนักสงฆ์แห่งใหม่ขึ้นมาชื่อวัดไทยพุทธวิหาร (ต่อมาได้รับพระราชทานนามวัดว่า วัดพุทธปทีป) ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งปริยัติและปฏิบัติ จัดให้มีการพระอภิธรรมและปรีชาญาณ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ จึงได้เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๗ จนกระทั่งปัจจุบันนี้

กรมการศาสนาพิจารณาเห็นว่าถึงเวลาสมควรที่จะจัดคณะพระธรรมทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ ประจวบกับที่ขณะนั้นมีพระสงฆ์ไทยอยู่ที่ประเทศอังกฤษแล้ว กรมการศาสนาจึงได้อาราธนาพระราชสิทธิินี้ เป็นหน้าคณะพระธรรมทูตไทยในประเทศอังกฤษ นอกจากสอนประจำที่พุทธวิหารแฮมพ์สเททแล้วคณะพระธรรมทูตได้แบ่งเวลาเดินทางไปสอนที่สก๊อตแลนด์ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยอื่นๆ ตลอดจนสมาคมที่สนใจพระพุทธศาสนาและได้อาราธนาไปสอน นับเป็นภารกิจที่เพิ่มพูนมากขึ้น เพราะมีผู้สนใจเข้าศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ นอกจากทำการสอนในประเทศอังกฤษแล้วยังได้เดินทางไปสอนยังพุทธสมาคมในประเทศเยอรมันและเนเธอร์แลนด์ ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ ติดต่อกันหลายสัปดาห์ นับว่าพุทธศาสนาได้ฉายแสงเข้าไปสู่จิตใจประชาชนชาวอังกฤษและยุโรป ซึ่งเป็นผลงานของคณะสงฆ์ไทยที่ไปประกาศพระพุทธศาสนาทำให้ชาวตะวันตกหันมาสนใจและนับถือพุทธศาสนามากขึ้น

ฉ. การฝึกอบรมพระธรรมทูตอย่างเป็นทางการ

เมื่อคณะสงฆ์จะริเริ่มงานพระธรรมทูตในต่างประเทศในปี พ.ศ.๒๕๐๙-๒๕๑๑ ก็ต้องหยุดชะงักลงด้วยปัญหาและอุปสรรคหลายประการ พระธรรมทูตยุคแรก ๆ ที่เข้าไปเผยแผ่ศาสนาจึงเป็นไปแบบต่างคนต่างทำ ไม่เป็นไปในลักษณะหรือนโยบายที่มีแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปในทางเดียวกัน จนกระทั่ง พ.ศ.๒๕๓๘ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสมาคมสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาและกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มดำเนินงานโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นเป็นรุ่นแรก และในปีต่อๆ มา ได้มีพระธรรมทูตได้สมัครเข้ารับการฝึกอบรมเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันปี พ.ศ.๒๕๔๗ โครงการได้ดำเนินการฝึกอบรมมาถึงรุ่นที่ ๑๐ แล้ว โดยโครงการได้วางหลักสูตรการฝึกอบรมไปในแนวทางเดียวกัน มีเป้าหมายที่ชัดเจนและวิธีการในการเผยแผ่ที่แน่นอนมีประสิทธิภาพในการทำงานประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของพระสงฆ์เหล่านี้ ที่ผ่านการฝึกอบรม กำลังปฏิบัติศาสนกิจอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในทวีปยุโรป เอเชีย และสหรัฐอเมริกา ร่วมกับพระเถรานุเถระผู้ที่ได้เข้ามาปฏิบัติงานพระศาสนาในยุคแรกและสืบทอดมาจนปัจจุบันนี้

ข. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา

คนไทยได้เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่เมื่อใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมลรัฐที่มีคนไทยจำนวนมาก เช่น รัฐแคลิฟอร์เนียโดยเฉพาะแคลิฟอร์เนียตอนใต้ เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.๒๕๐๗ ปรากฏว่าคนไทยในนครลอสแอนเจลิส ได้กลายเป็นชุมชนไทยในต่างประเทศที่ใหญ่ที่สุด โดยมีคนไทยอาศัยอยู่ประมาณ ๘๐,๐๐๐ คน มีรายได้จากการทำงานและโอกาสในการสร้างตัวเป็นสิ่งล่อใจ ทำให้มีคนไทยอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

คณะสงฆ์ไทยได้เริ่มงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปีไหนไม่ปรากฏ แต่เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) วัดมหาธาตุฯ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรม ได้เดินทางรอบโลกเพื่อดูงานพระศาสนา และกลับมากำหนดนโยบาย พร้อมเสนอแนะคณะสงฆ์ไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ พร้อมทั้งได้จัดส่งพระสงฆ์ออกไปยังประเทศต่างๆ รวมทั้งสหรัฐอเมริกา เพื่อฉลองศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการที่พึ่งทางจิตใจ

สำหรับการก่อสร้างวัดไทยอย่างเป็นทางการขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยได้ทำการก่อสร้างวัดไทยในนครลอสแอนเจลิส เป็นวัดแรก ซึ่งประมาณการว่ามีคนไทยกระจัดกระจายอยู่เฉพาะในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน และในปี พ.ศ.๒๕๑๗ ก็ได้ก่อสร้างวัดไทยในกรุงวอชิงตัน ดีซี และวัดไทยในมลรัฐอื่นๆ เรื่อยมา จนกระทั่งปัจจุบันนี้ปรากฏว่ามีวัดไทยในสหรัฐอเมริกาที่สังกัดสมาคมสงฆ์ไทยฯ ทั้งหมด ๗๓ วัด ใน ๒๔ รัฐ วัดต่างๆ เหล่านั้น ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในภาคปริยัติและปฏิบัติ และเผยแพร่วัฒนธรรมไทย เพื่อการปลูกฝังเยาวชนไทยให้ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศถือได้ว่าเป็นความผลงานที่โดดเด่นของพระสงฆ์ไทย ที่ทำให้คนทั่วโลกให้การยอมรับในความรู้ความสามารถ มีความเชื่อมั่นในการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องจาก พระพุทธศาสนา ไม่ได้บังคับให้บุคคลต้องยอมจำนนในการนับถือ หรือการปฏิบัติแต่หากเป็นการเชิญชวนให้ผู้สนใจในแนวทางการปฏิบัติตามหลักการทาง

พระพุทธศาสนา เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลทุกๆ อนุแห่งชีวิตที่ดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้มีโอกาสเข้าสู่วิถีแห่งผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยตนเอง ด้วยความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อมวลมนุษยชาติ พระธรรมทูตจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการขับเคลื่อนกงล้อแห่งธรรมให้กระจายไปอยู่ทั่วทุกมุมโลก การที่จะปฏิบัติภารกิจอันสำคัญยิ่งนี้ให้เกิดผลสำเร็จได้นั้น พระธรรมทูตจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจถึง แนวคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพระไตรปิฎก มี เป้าหมาย และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ ในแต่ละสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่แตกต่างกัน รวมถึงมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค ที่อาจจะเกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข. ยุทธศาสตร์การพัฒนางานพระธรรมทูตในต่างประเทศ^{๕๓}

รายงานการประชุมเสวนาวิชาการพระธรรมทูตไทย ๔ ทวีปในพิธีฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ ระหว่างวันที่ ๑ - ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ศาลายา) ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น ๒๓๐ รูป/คน ประกอบด้วยคณะพระธรรมทูตไทย ๔ ทวีปจาก ๒๘ ประเทศ จำนวน ๑๑๑ รูป คณะพระเถรานุเถระ ผู้แทนพระธรรมทูตยุค/รุ่นต่างๆ และผู้แทนหน่วยงานองค์กรในประเทศไทย พระเถรานุเถระและผู้แทนพระธรรมทูต จำนวน ๑๐๒ รูป และผู้แทนหน่วยงานองค์กรต่างๆ จำนวน ๑๗ คน

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ศ.ดร.) กรรมการมหาเถรสมาคม ได้ปาฐกถาเทิดพระเกียรติสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก “ศตวรรษสังฆราชา : กิ่งศตวรรษพระธรรมทูตไทย” ณ อาคารสุชีพ ปุญญานุภาพ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ศาลายา) จ. นครปฐม วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ มีเนื้อความเกี่ยวกับพระธรรมทูตต่างประเทศ ดังนี้

“งานพระธรรมทูตที่เรารับผิดชอบนี้เราจะเดินหน้าไปอย่างไร แผน ก็คือกำหนดล่วงหน้าว่า จะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร เมื่อเราจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไรและอย่างไร เราต้องมาดูว่าเรามีสรรพกำลังเท่าไร เป้าหมายที่เราจะขับเคลื่อนต่อไปในอนาคตเป็นอย่างไร แต่เนื่องจากเรามีเวลาจำกัดเขาให้พูดถึงอดีตเป็นส่วนใหญ่ ก็จะพูดอดีตเพื่อเป็นบรรทัดฐานของการก้าวไปสู่อนาคต อดีตที่จะพูดถึงนั้นก็อยากจะบอกว่าเราจะต้องมีการปรับปรุงพอสมควร ปรับตัวกันให้มาก

พระธรรมทูตที่ไปประสบความสำเร็จในต่างประเทศมากกว่าหลายๆ ประเทศที่ไปด้วยกัน เราก็รู้ว่าสายไหนเขาประสบความสำเร็จ และประเทศที่ไปประสบผลสำเร็จในยุโรปในอเมริกานั้นไม่ได้มีฐานอันเข้มแข็งในประเทศของตนเองสักเท่าไร พูดง่ายๆ ว่า เราเองต่างหากที่มีต้นทุนสูงกว่าหลายๆ ประเทศที่ประสบความสำเร็จ เราก็มองเขาว่าสำเร็จเพราะอะไร แต่เราอาจจะบอกได้ว่างานพระธรรมทูตที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศในยุโรปในอเมริกานั้น ในระยะหลังๆ นั้น มาจากดินแดนพระพุทธศาสนาที่ได้รับความบีบคั้นกดดันมากๆ ก็ไม่อยากจะเอ่ยชื่อ แต่เพื่อความอยู่รอดแห่งวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาของเขา เขาต้องทุ่มเทสุดฤทธิ์สุดเดชสุดฝีมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเขา

ในแบบเดียวกันในยุโรป ในอเมริกา ปัจจุบันนั้น ประเทศที่รักษาพื้นที่ของตนเองได้ในประเทศตนเอง ได้ทุ่มเทในการเผยแผ่พระศาสนาอย่างเอาจริงเอาจัง เราก็พอจะมองเห็นว่า เส้นทาง

^{๕๓} รายงานการประชุมเสวนาวิชาการพระธรรมทูตไทย ๔ ทวีป (๒๕๕๖), เอกสารอัดสำเนา.

ในการเดินไปข้างหน้ามันไม่จำเป็นว่าจะประสบความสำเร็จนั้นต้องมีฐานมั่นคง มีคนสนับสนุนมาก อย่างนั้นอย่างนี้จากดินแดนของตน นั่นก็สำคัญแต่ว่าความสำคัญอยู่ที่การปรับตัวเก่งที่สุด

การปรับตัวปรับนโยบายในการสอนให้สอดคล้องรวมถึงการเรียนรู้ภาษาในประเทศที่ตนเองไปเผยแผ่นั้น คือ การปรับตัว และสอนพระศาสนาในภาษาต่างๆ ที่นี้เมื่อเราคิดถึงประเด็นนั้น แล้วเราก็คงจะต้องมาพูดถึงว่า เมื่อท่านทั้งหลายลำบากเหน็ดเหนื่อยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปต่าง ๆ แล้วทำไมจึงจะได้รับการยอมรับจากบ้านเกิดเมืองนอนคือ ประเทศไทย ทำอย่างไรจึงจะให้องค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ เช่นมหาเถรสมาคมส่งเสริมให้มากกว่านี้ ให้รัฐบาลไทยสนับสนุนให้มากกว่านี้ เราอยู่ใกล้ๆ กับสถานเอกอัครราชทูตไทย แต่ในทางราชการนั้นเราไม่ได้ทำงานเกาะเกี่ยวกับสถานเอกอัครราชทูต เราเป็นพระธรรมทูตที่ไม่ได้ทำงานราชการในแง่ของทูต แต่เป็นธรรมทูตทางศาสนา”

นอกจากนี้ ในการประชุมเสวนาวิชาการหัวข้อ “ยุทธศาสตร์การพัฒนางานพระธรรมทูตในต่างประเทศ : ในมิติของการบริหาร สร้างเครือข่าย พัฒนา และสนับสนุนส่งเสริมอุปถัมภ์” ได้ผลสรุปเป็นข้อเสนอแนะใน ๔ ประเด็นดังนี้

๑. ประเด็นการบริหาร

๑) ขอให้มีการแต่งตั้งเจ้าคณะหนฝ่ายต่างประเทศเพื่อปกครองพระธรรมทูตสายต่างประเทศโดยตรง

๒) ขอให้มีการแต่งตั้งเจ้าคณะภาคโดยหัวหน้าองค์กรสงฆ์ในประเทศนั้นๆ เช่น ประธานสมัชชาสงฆ์ไทยหรือประธานองค์กรพระธรรมทูตในประเทศและทวีปต่างๆ ประธานคณะกรรมการบริหารคณะสงฆ์ธรรมยุตในประเทศและทวีปต่างๆ และหรือหัวหน้าพระธรรมทูตในประเทศต่างๆ เป็นระบบระเบียบเดียวกัน

๓) ขอให้มีการแต่งตั้งรองเจ้าคณะภาคที่เป็นรองประธาน หรือรองหัวหน้าองค์กรพระธรรมทูตที่อยู่ในภูมิภาคนั้นๆ ตามที่ระบุในข้อ ๒

๔) ขอให้มืองค์กรดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศเพียงองค์กรเดียว ในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ของพระธรรมทูต การบริหารหลักสูตรและการฝึกอบรม การขออนุมัติหนังสือเดินทางและกฎระเบียบการไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศให้เป็นเอกภาพ

๕) ขอให้มีการแสดงสถานภาพความเป็นพระธรรมทูตในต่างประเทศเพื่อนำไปแสดงต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศเหมือนกับข้าราชการของรัฐ

๖) ขอให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นศูนย์ประสานงานการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยโดยตรง โดยนำเสนอต่อมหาเถรสมาคมทุกครั้งในกิจการที่เกี่ยวข้องกับงานปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในต่างประเทศ

๗) ให้จัดตั้งกองทุนกั๊ยมสนับสนุนการปฏิบัติศาสนกิจด้านการเผยแผ่ของพระธรรมทูต โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้จัดสรรไปยังองค์กรพระธรรมทูตในแต่ละภูมิภาคเป็นผู้บริหารดำเนินการต่อไป

๘) ให้มีการวางนโยบายด้านการบริหารกิจการเผยแผ่ของพระธรรมทูตให้ครอบคลุมทั้ง ๓ ระยะ โดยให้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการบริหารกิจการพระธรรมทูตไทยขึ้น โดยมีแผนกหรือกองต่างๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านวิชาการ ด้านการเผยแผ่ ด้าน

สาธารณูปการ ด้านสาธารณะสงเคราะห์ เป็นต้น เพื่อถ่วงดุลหลักการและวิธีการต่างๆ ในการบริหารจัดการการเผยแผ่งานพระธรรมทูตในต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ เหมือนกับเป็น คณะอนุกรรมการมหาเถรสมาคมเพื่อสนองงานมหาเถรสมาคม

๙) ขอให้ยกสถานะองค์กรพระธรรมทูตเป็นองค์กรทางการคณะสงฆ์ ที่หน่วยงานของรัฐบาลรับรองอย่างเป็นทางการถูกต้องตามกฎหมาย สามารถติดต่อกับต่างประเทศได้โดยตรง มี ศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าทูตทางศาสนา มีสำนักงานใหญ่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของโลก

๒. ประเด็นเครือข่าย

๑) ให้มีการจัดตั้งสำนักงานกลางประสานงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดย วัตถุประสงค์คือ

- เพื่อประสานงานกับพระธรรมทูตทั้ง ๔ ทวีป
- เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ
- เพื่อดูแลสวัสดิการให้แก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศ
- เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาแก่พระธรรมทูต
- เพื่อติดตามรวบรวมข้อมูลของพระธรรมทูตทั้ง ๔ ทวีป

๒) รูปแบบโครงสร้างของสำนักงานกลาง มีผู้แทนหน่วยงานองค์กรในประเทศไทย เช่น มหาเถรสมาคมมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนาและกระทรวงการต่างประเทศ เป็นต้น คณะผู้แทนในส่วนของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศทั้ง ๔ ทวีปเป็นคณะทำงาน

๓. ประเด็นการพัฒนา

๑) การพัฒนาภายในประเทศ

- ตั้งสถาบันพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ฝึกอบรมฝึกภาวะผู้นำเพื่อเตรียมบุคลากรให้มีการพัฒนาด้านความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศาสนา จิตตวิทยา จิตตภาวนา เป็นต้น
- ตั้งคณะกรรมการการทำงานเพื่อติดตามผลงานและกำหนดยุทธศาสตร์โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่งให้มีการประชุมพระธรรมทูตสายต่างประเทศทุกปี

๒) การพัฒนาในต่างประเทศ

- เพิ่มจำนวนพระธรรมทูตให้พอเพียงเหมาะสมกับจำนวนงานการเผยแผ่
- จัดนิตยภัตถวายพระธรรมทูตในต่างประเทศ
- ให้ตั้งงบประมาณช่วยเหลือด้านการเผยแผ่
- พัฒนาความรู้ด้านภาษาของประเทศนั้นๆ ที่พระธรรมทูตอยู่
- พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธนานาชาติกับศาสนาอื่นๆ
- ให้มีคณะทำงานเพื่อประสานงานพระธรรมทูตในแต่ละทวีป
- สร้างบุคคลท้องถิ่นให้เป็นศาสนทายาท
- พัฒนาแลกเปลี่ยนสื่อการสอนและประสบการณ์ระหว่างพระธรรมทูต
- ให้มีคณะกรรมการเพื่อปกป้องคุ้มครองชาวพุทธ
- สร้างเครือข่าย online เพื่อเป็นศูนย์ประสานงาน

๔. ประเด็นการสนับสนุนส่งเสริมอุปถัมภ์

๑) มหาเถรสมาคม

- รับรองสถานะขององค์กรเช่น สมัชชาสงฆ์ไทยในต่างประเทศให้ถูกต้องตามกฎหมายของคณะสงฆ์ไทย

- รับรองสถานะของพระธรรมทูตต่างประเทศ ให้มีศักดิ์และสิทธิ์เทียบเท่าพระสังฆาธิการในประเทศไทย เช่น สมณศักดิ์ และนิตยภัต เป็นต้น

๒) รัฐบาล

- ให้รัฐบาลออกเป็นนโยบายรับรองให้มีความสำคัญกับงานพระธรรมทูต ในฐานะศูนย์รวมใจคนไทยในต่างประเทศ และในฐานะที่เป็นองค์กรที่บำเพ็ญประโยชน์คุณูปการแก่ประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ประสานดำเนินการกับประเทศที่พระธรรมทูตเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ

- จัดตั้งกองทุนสนับสนุนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

- ออกนโยบายให้หน่วยงานรัฐ คือสถานเอกอัครราชทูตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนเป็นธุระในกิจการของพระธรรมทูต โดยควรมีผู้ช่วยทูตด้านศาสนาและวัฒนธรรม

- ทำความเข้าใจหรือลงนามความร่วมมือ (MOU) กับประเทศที่พระธรรมทูตเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ (เช่นกรณีเรื่องวีซ่าหนังสือเดินทางราชการขอวีซ่าไม่ได้ โดยเฉพาะประเทศปลายทาง อย่างเบเนลักซ์, เบลเยียม, เนเธอร์แลนด์ ลักซิมเบิร์ก ไม่ให้การยอมรับทำให้ได้วีซ่าคราวละ ๓ เดือน)

๓) กระทรวงการต่างประเทศ

- อำนวยความสะดวกเรื่องวีซ่า หนังสือเดินทางที่เหมาะสม

- ชื่อในหนังสือเดินทางควรเป็นชื่อ-นามสกุลเดิม กรณีเลื่อนสมณศักดิ์ให้กระทรวงใช้สมณศักดิ์เป็น First name ส่วน Family name คงเดิมไว้

- สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตเดินทางไปต่างประเทศลงนามความร่วมมือ (MOU) กับกระทรวงการต่างประเทศ ในการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูตในประเทศต่างๆ

๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

- ให้มีหน่วยงานระดับกองประสานงานพระธรรมทูตในประเทศต่าง ๆ

๕) กรมการศาสนา

- ให้การสนับสนุนงานวัฒนธรรม โรงเรียนภาษาไทย นาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทย

- สนับสนุนรางวัลเสมาธรรมจักรให้แก่ชาวต่างชาติที่สนับสนุนกิจการของพระพุทธศาสนา

๕) มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง

- สนับสนุนทางวิชาการในการฝึกอบรมบุคลากรด้านการเผยแผ่ จัดทำและบริหารหลักสูตรการฝึกอบรม

นอกจากนี้ คณะกรรมการฝ่ายยกร่างศึกษาข้อมูลจากการประชุมพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๒ และจากปฏิญญากรุงวอชิงตัน, ดี.ซี. รวมทั้งวัตถุประสงค์ของสมัชชาสงฆ์ไทยฯ แนวคิด นโยบายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่แนวนโยบายของพระพุทธองค์เรื่องการเผยแผ่ นโยบายของมหาเถรสมาคม นโยบายสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนโยบายของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา รวมถึงศึกษาศานการณการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานของวัดในเครือข่ายสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา การกิจการปฏิบัติงาน ตลอดจนปัญหาความต้องการในการพัฒนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา และทำการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอก ภายใน ที่มีปัจจัยความสำเร็จและผลกระทบต่อการดำเนินงานโดยวิธี SWOT Analysis (การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงาน) เพื่อนำผลการศึกษา/วิเคราะห์สู่การกำหนดพันธกิจ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย กลยุทธ์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ แล้วนำผลการศึกษา/วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกสู่การกำหนดพันธกิจ (ภารกิจงาน) เป้าหมาย วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการ จากนั้นจึงนำร่างแผนฯ ดังกล่าวเสนอคณะกรรมการแผนทุกระดับ และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรวมถึงพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาและร่วมพิจารณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแผน ให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ตามโครงสร้างที่ได้ยกร่าง ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาได้ประชุมยกร่างข้อเสนอเพื่อนำสู่ทางการกำหนดแผนพัฒนางานพระธรรมทูตไทยสายต่างประเทศ ณ วัดไทยกรุงวอชิงตัน, ดี.ซี. ระหว่างวันที่ ๑๓ - ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยเชิญวิทยากรจากประเทศไทย คือ นางสาวลักขณ์ จันทรผ่องศรี Ph.D. หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ หัวหน้าแผนงานโครงการฯ สำนักการศึกษาเทศบาลเมืองชลบุรี และ นางสาวรัชนิวัลย์ จุลบาท Ph.D. ตำแหน่งศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต ๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และร่วมประชุมยกร่างข้อเสนอ

นอกจากนี้ ยังมีผลจากการพิจารณาแผนพัฒนาสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา (พ.ศ.๒๕๕๔ - ๒๕๕๖) ยกร่างวิสัยทัศน์ : หมายถึง “ภาพลักษณ์หรือสภาพขององค์กรที่ต้องการให้เกิดในอนาคตเป็นการอธิบายทิศทางที่องค์กรจะมุ่งไปสู่สิ่งที่ต้องการและทำได้” ซึ่งข้อสรุปมีดังนี้ : “เป็นองค์กรพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศที่มีเครือข่ายความร่วมมือในการปฏิบัติงานเผยแผ่ตามหลักธรรมทูตของพระพุทธศาสนาเถรวาท อย่างมีเอกภาพและยั่งยืน”

พันธกิจ หมายถึง หน้าที่โดยรวมขององค์กรที่จะปฏิบัติให้บรรลุผลตามที่องค์กรต้องการ เป็นองค์กรที่ประสานความร่วมมือของพระธรรมทูตในต่างประเทศ เพื่อปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมุ่งประโยชน์และความสุขของพหุชน

การกำหนดยุทธศาสตร์ คือ การวางแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป็นวิธีการหรือเครื่องมือ

พันธกิจที่ ๑ : ทำหน้าที่ในการส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ : ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการทำงานและความร่วมมือ พร้อมทั้งจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต

กลยุทธ์ คือ ๑) ส่งเสริมความร่วมมือในการสร้างเครือข่าย เพื่อสร้างสายใยร่วมการทำงาน ๒) จัดตั้งกองทุนเพื่อส่งเสริมการทำงานและการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนในประเทศที่เผยแผ่

พันธกิจที่ ๒ : ปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๒ : ผลิตและพัฒนา และสร้างสถาบันพัฒนาพระธรรมทูตไทย
ในต่างประเทศ

กลยุทธ์ คือ ๑) ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาพระธรรมทูตไทยให้มีศักยภาพในการเผย
แผ่พระพุทธศาสนา ๒) ส่งเสริมสนับสนุนและระดมทุนสร้างสถาบันพัฒนาพระธรรมทูตไทย
ในต่างประเทศ^{๕๔}

ณ. วัดไทยในยุโรป

๑. เนเธอร์แลนด์ : NETHERLANDS

- ๑) วัดพุทธาราม ,พระเทพพุทธิมงคล,
- ๒) วัดพุทธวิหาร อัมสเตอร์ดัม , พระมหาจำเริญ

๒. เบลเยียม : BELGIUM

- ๑) วัดไทยธรรมาราม, พระสุธีญาณวิเทศ
- ๒) วัดธัมมปทีป, พระครูวินัยธรรมศักดิ์
- ๓) วัดพุทธาราม, พระครูสิริพุทธิวงศ์วิเทศ,

๓. ลักซิมเบิร์ก : LUXEMBOURG

- ๑) วัดพุทธาราม,พระสุธีญาณวิเทศ

๔. ฝรั่งเศส : FRANCE

- ๑) วัดพุทธบูชา, พระครูปลัดชัชวาลย์,
- ๒) วัดนวมินทราชูทิศสิริ,พระครูสมุห์ สุพรรณ,
- ๓) วัดธรรมกาย ฝรั่งเศส, พระมหาสายรุ้ง
- ๔) วัดพุทธบอร์โด, พระมหาสุรพงษ์,
- ๕) วัดพุทธตูลูส, พระมหาสมบัติ,
- ๖) วัดอโนมาลย์ (เมืองวาเลอริส), พระครูปลัดชัชวาลย์,
- ๗) วัดสว่าง เมืองตูลูส, พระอมร,

๕. สเปน : SPAIN

- ๑) วัดไทยสเปน บาเซโลน่า, พระมหาประดิษฐ์,

๖. สวิตเซอร์แลนด์ : SWITZERLAND

- ๑) วัดศรีนครินทรวราราม , พระเทพกิตติโมลี,
- ๒) วัดพุทธวิหาร , พระครูบัณฑิตธรรมวิเทศ ,
- ๓) วัดธรรมปาละ , พระเชมสิริ ,
- ๔) วัดพระธรรมกายเบิร์น , พระครูภาวนาวิริยกิจ ,

^{๕๔} คณะกรรมการฝ่ายยกร่างศึกษา, การประชุมพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศครั้งที่ ๑, วันที่ ๖
มิถุนายน ๒๕๕๒, เอกสารอัดสำเนา.

๗. เยอรมนี : GERMANY

- ๑) วัดพุทธาราม เบอร์ลิน , พระโสมณพุทธิวิเทศ ,
- ๒) วัดพุทธวิหาร เบอร์ลิน , พระมหาพยอม ,
- ๓) วัดไทยมิวนิค , พระครูปลัดชน ,
- ๔) วัดพระธรรมกาย เบอร์ลิน , พระมหามนต์ชัย ,
- ๕) วัดสังฆทานไทย-เยอรมนี , พระราชตะ ,
- ๖) วัดพุทธธรรม , พระครูศรีวิเทศพุทธิธรรม ,
- ๗) วัดธรรมวิหาร ฮันโนเฟอร์ , พระมหาทองนาค ,
- ๘) วัดพุทธปิยวาราม , พระครูภาวนาพุทธิวิเทศ วิ
- ๙) วัดพุทธมงคลวราราม , พระครูศรีวิริยเมธี ,
- ๑๐) วัดพระธรรมกาย แฟรงก์เฟิร์ต , พระมหาวิวัต ,
- ๑๑) วัดไทยพุทธอาภา , พระครูพุทธิภากร
- ๑๒) วัดสังฆวิหาร สตุงการ์ต , พระมหาพยอม ,
- ๑๓) วัดสมเด็จพระเยอรมนี , พระครูปลัดไพบูลย์กิจ ,
- ๑๔) วัดพุทธไฮล์บรอนน์ , พระมหาจันทร์ดี ,
- ๑๕) วัดพุทธนันทาราม , พระมหาไปรวิทย์ ,
- ๑๖) วัดเจริญธรรม บาตไพร์มอนท์ , พระครูวิบูลย์ปริยัตยาภรณ์ ,
- ๑๗) วัดพระธรรมกายชวาร์ซวัลด์ , พระครูภาวนาภิธรรม ,
- ๑๘) วัดสันติวราราม , พระกิตติเดช ,
- ๑๙) ศูนย์พุทธศาสนาฯ โบเดินเซ , พระมหาขวัญชัย
- ๒๐) วัดพุทธไทยนีร์นแบร์ก , พระครูภาวนาธรรมนิเทศก์ ,
- ๒๑) วัดพระราชพรหมยาน , พระครูภาวนาธรรมนิเทศก์ ,
- ๒๒) วัดเทพวงศาราม เมืองนีร์นแบร์ก , พระครูธรรมธร ชัชฐานกร ,
- ๒๓) วัดพระธรรมกายบาวาเรีย , พระครูวิเทศธรรมภาวนา ,
- ๒๔) วัดพุทธฮัมบวร์ก , พระธีระวิทย์ ,
- ๒๕) สมาคมศิษย์วัดท่าซุง,พระครูภาวนาธรรมนิเทศก์,
- ๒๖) วัดพุทธเมตตา วาร์บวร์ก,พระครูสิทธิปัญญาภรณ์ ,
- ๒๗) วัดพุทธนอร์ดไรน์ เวสต์ฟาเลน , พระสาธ ปุณฺณเสโก ,
- ๒๘) วัดชัยมงคล , พระครูโสมณบุญวัฒน์ ,
- ๒๙) วัดพุทธวิปัสสนา , พระครูใบฎีกา พรพิทักษ์ พุทธิญาโณ ,
- ๓๐) วัดบุญญาราม , พระสมุห์จำเนียร จนทวิโส ,
- ๓๑) วัดธรรมศรีธาราม , พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน ,
- ๓๒) วัดไทยเอาก์สเบิร์ก เยอรมนี , พระมหาเกษม เขมโก ,
- ๓๓) วัดพุทธธรรม สาขาไพลาชซัง , พระครูศรีวิเทศพุทธิธรรม ,
- ๓๔) วัดป่าวิปัสสิมิตตาราม เมืองคาร์ลสรุห์ , พระภาว ปญฺญาวโร
- ๓๕) วัดไทยสามัคคี , พระมหาสมพร ฐิตเมโธ

๓๖) วัดพระธาตุดอยสุเทพ เยอรมนี, พระครูธรรมธร ชัยวิชิต ขยาภินนโท ,

๓๗) วัดมหาธาตุ เยอรมนี , พระครูปลัดไพบูลย์กิจ อคฺควิบูล ,

๘. อิตาลี : ITALY

๑) วัดสันตจิตตามราม , พระฉันทปาโล ,

๒) วัดเทวราชเวนิส เมืองเวโรซ่า , พระมหาวินัย วินยธโร ,

๓) วัดพุทธมิลาน วัดไทยอิตาลี ฟริอูลี เมืองอูดิเน , พระมหาเกรียงไกร ธีรปัญญา

๙. ออสเตรีย : AUSTRIA

๑) วัดไทยออสเตรียธรรมาราม , พระครูปลัดสมพงษ์ กนฺตธมฺโม ,

๒) วัดพุทธโรม กราซ , พระมหาประจักษ์ ปิยทสฺสี ,

๓) วัดแสงธรรมปทีป , พระมหามานัส ธมฺมจารี ,

๔) วัดธรรมวิสุทธิ , พระภากรณ ปภสฺสโร ,

๕) วัดไทยสามัคคีวราราม-ทิวโรล , พระชินนทร์ เตชวณฺโฑ ,

๑๐. สาธารณรัฐเช็ก : CZECH REPUBLIC

๑) วัดธรรมกิตติวงศ์ , พระมหาพยอม สุทฺธสโน ,

๑๑. ฮังการี : HANGGARY

๑) วัดไทยฮังการี กรุงบูดาเปสต์ , พระมหามณฑล ปญฺญารโ ,

๑๒. นอร์เวย์ : NORWAY

๑) วัดไทยนอร์เวย์ , พระครูวิเทศธรรมวิฑิต ,

๒) วัดไทย TOTEN-LENA , พระราชปริยัติลังการ

๓) วัดไทยนอร์เวย์ BERGEN-HORDALAND , พระมหาเสถียร สติโร ,

๔) ศูนย์ปฏิบัติธรรมพุทธชินวงศ์ นอร์เวย์ , พระครูพิศิษฐ์สราภณ ,

๑๓. สวีเดน : SWEDEN

๑) วัดพุทธาราม สวีเดน (สมาคมชาวพุทธไทยในสวีเดน) , พระวิเทศปัญญามรณ

๒) วัดพุทธาราม สวีเดน เฟรดริก้า , พระครูปริยัตินันทวิเทศ ,

๓) วัดพุทธชินโรส เมืองอุปซอล่า , พระมหาสุนทร สุนทรธมฺโม ,

๔) วัดพุทธาราม บูเด็น สวีเดน พระวิเทศปัญญามรณ

๕) วัดพุทธาราม เมืองคาร์ลสตาท พระอาจารย์ทอง ใบทอง

๖) วัดธรรมมังคลาราม เมืองสุนสวาล พระอาจารย์บัณฑิต ปณฺธิโต

๑๔. เดนมาร์ก : DENMARK

๑) วัดไทยเดนมาร์กพรหมวิหาร , พระครูวิเทศธรรมวิเทศ ,

๒) วัดธรรมกายเดนมาร์ก , พระสมฤทธิ จันทาโก ,

๓) วัดพระธรรมกายคอร์ซัวร์ ลุสท์สโกว , พระครูปลัดภาวนาวัดมน ,

๑๕. ฟินแลนด์ : FINLAND

๑) วัดพุทธาราม ฟินแลนด์ , พระครูศรีญาณวิเทศ ,

๑๖. ไอซ์แลนด์ : ICELAND

๑) วัดไทยไอซ์แลนด์ , พระครูวิเทศสิริธรรม ,

โดยมีคณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๑ คณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๒.๔ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ผู้วิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ก. การวางแผน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการวางแผน สรุปผลวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีประธานสมาคมรับผิดชอบในการดำเนินงาน มีโครงสร้างในการทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคมถือว่าอยู่ในความดูแลขององค์การที่มีความมั่นคงภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป อยู่ภายใต้สมาคมที่ตั้งขึ้นมาไม่สามารถทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีการบริหารงานซ้ำซ้อนกับการบริหารงานวัดที่มีพระเป็นเจ้าอาวาส ไม่มีการวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์ลงพื้นที่ที่ชัดเจน ไม่มีพื้นที่ที่ชัดเจน ไม่มีกิจกรรมแผนการพัฒนาในพื้นที่ระยะสั้น ระยะยาว ไม่มีแผนรองรับวัดที่ขาดพระ หรือวัดไหนขาดพระจะวางแผนกิจกรรมอะไรลงไป มีปัญหาเรื่องวีซ่าเข้าประเทศ

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนไปสู่ความพ้นทุกข์ พระสงฆ์ไทยเป็นที่ต้องการของชาวท้องถิ่น พระสงฆ์ไทยมีโอกาที่จะพัฒนาตนและใช้ความสามารถที่มีไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในการเข้าประเทศ มีปัญหาในการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาเยอรมัน สภาพภูมิอากาศที่มีความหนาวเย็น

ข. การอำนวยความสะดวก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการอำนวยความสะดวก สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีการอำนวยความสะดวกตามรูปแบบขององค์การจากระดับบนลงล่างตามระดับชั้นสู่ผู้ปฏิบัติงาน

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ในการอำนวยความสะดวก ไม่มีการติดตาม ไม่มีการประเมิน หรือมีการติดตามและประเมินแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การสั่งการหรือการดำเนินงานจึงเกิดความผิดพลาดทำให้งานออกมาไม่ดี

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างต้องการให้พระสงฆ์ไทยไปสอนพระพุทธศาสนา ถ้ามีการอำนวยความสะดวกที่ดีพระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาคุณธรรมและสร้างชื่อเสียงให้ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาได้มากกว่านี้

อุปสรรค (Threat) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในด้านบุคลากรที่มีจิตอาสาสมัครน้อย ขาดงบประมาณที่เป็นแรงจูงใจให้พระเข้ามาทำงานในโครงการ เมื่อบุคลากรมีน้อยการจัดคนเข้าทำงานจึงหาคนที่มีความรู้ตรงกับงานมีน้อย

ค. การจัดหน่วยงาน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการจัดหน่วยงาน สรุปผลวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีโครงสร้างในการทำงานในรูปคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ตามที่ระบุไว้ในธรรมนูญของสมาคม ซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นให้การคุ้มครองและรับรองในการทำกิจกรรมต่างๆได้

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ไม่สามารถทำงานตามอำนาจหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้เพราะขาดการเอาใจใส่ไม่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ในหน่วยงานให้เกิดประโยชน์ ไม่มีการประสานร่วมมือทำงานที่ดี ไม่มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ที่มีอยู่ในหน่วยงาน

โอกาส (Opportunity) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม แต่ชาวท้องถิ่นต้องการศึกษาพระพุทธศาสนา ผู้บริหารตลอดถึงผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบทุกคนมีโอกาที่จะช่วยกันเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้

อุปสรรค (Threat) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในการเข้าประเทศ หนังสือเดินทางราชการสามารถอยู่ได้ ๓ เดือนโดยไม่ต้องขอวีซ่า โควตาในการขอวีซ่าทำงานให้กับพระของสมาคมมีจำกัด มีปัญหาในการสื่อสาร การใช้ภาษาถิ่นในการเผยแพร่

ข. การจัดตัวบุคคล

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการจัดตัวบุคคล สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีบุคลากรที่เป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ผ่านกระบวนการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศตามระบบมีความรู้ความสามารถทำงานได้ดีเป็นหลัก

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ไม่สามารถดึงบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน ระยะหลังผู้ที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานในต่างประเทศน้อยลง จึงไม่สามารถคัดเลือกบุคลากรให้ตรงกับงานได้

โอกาส (Opportunity) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่นสูงไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างต้องการให้พระสงฆ์ไทยไปสอน เพราะชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม พระสงฆ์ไทยเป็นที่ต้องการของชาวท้องถิ่น พระสงฆ์ไทยมีโอกาที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาคุณธรรมและสร้างชื่อเสียงให้ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาได้

อุปสรรค (Threat) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในด้านบุคลากรที่มีจิตอาสา ขาดงบประมาณที่เป็นแรงจูงใจให้พระเข้ามาทำงานในโครงการเมื่อบุคลากรมีน้อยการจัดคนเข้าทำงานจึงหาคนตรงกับงานมีน้อย

ง. การควบคุมการปฏิบัติงาน

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน ในการศึกษาวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีวิธีการควบคุมการปฏิบัติงานด้วยการให้วัดที่มีพระสงฆ์อยู่ปฏิบัติศาสนกิจส่งรายงานสรุปรายงานในรอบปี เจ้าหน้าที่สถานทูตไทยออกตรวจเยี่ยมปีละครั้งหรือแล้วแต่โอกาส พระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีถ้ามีผลงานสมาคมจะเดินเรื่องวีซ่าให้อยู่ต่อ

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ยังไม่มีแผนการในการควบคุมการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีเวลาในการออกตรวจเยี่ยม ในการออกตรวจเยี่ยมแต่ละครั้งไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะไปควบคุมดูแลงานในเรื่องใด เอาอะไรเป็นเครื่องวัด เอาอะไรเป็นเครื่องประเมินในการทำงาน มีเรื่องใดที่จะลงไปตรวจเยี่ยมให้คำปรึกษา

โอกาส (Opportunity) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น กลุ่มคนไทย โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างต้องการให้พระสงฆ์ไทยไปสอนพระพุทธศาสนา เพราะชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม พระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่น พระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาคุณธรรมและสร้างชื่อเสียงให้ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาได้มากกว่านี้

อุปสรรค (Threat) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในการควบคุมการปฏิบัติงาน มีพื้นที่อยู่กระจายอยู่ห่างไกลกัน การเดินทางติดต่อสื่อสารไม่สะดวก ขาดงบประมาณในการออกติดตามควบคุมงาน

จ. งบประมาณ

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการงบประมาณ สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นโครงการที่มีหน่วยงานรองรับดูแลโดยวัดต้นสังกัดจากเมืองไทย รัฐบาลโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีงบประมาณแผ่นดินและผู้มีจิตศรัทธาให้การสนับสนุน

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นการทำงานที่ไม่สามารถจะดึงงบประมาณแผ่นดินมาใช้ ในด้านการบริหารงานงบประมาณไม่สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพการทำงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควรจะเป็น

โอกาส (Opportunity) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จากสภาพปัญหาชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม พระสงฆ์ไทยในประเทศยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่น

การอนุมัติงบประมาณในการทำงานให้แก่พระสงฆ์ไทยในการทำงาน จะทำให้พระสงฆ์ไทยในประเทศยุโรป มีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มากกว่านี้

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ขาดงบประมาณ ที่มาของงบประมาณไม่ชัดเจน

๒.๕ สรุปผล

สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป พบว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีจุดแข็งคือมีประธานสมาคมรับผิดชอบในการดำเนินงาน มีโครงสร้างในการทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีความมั่นคงภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น มีจุดอ่อน คือ ไม่สามารถทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีการบริหารงานซ้ำซ้อนกับการบริหารงานวัดที่มีพระเป็นเจ้าอาวาส ไม่มีการวางแผนการเผยแผ่ที่ชัดเจน ขาดกิจกรรมแผนการเผยแผ่ในระยะยาว ไม่มีแผนรองรับวัดที่ขาดพระธรรมทูต มีโอกาส คือ ชาวไทยและชาวท้องถิ่นมีความรู้ความสนใจพระพุทธศาสนาและพระธรรมทูต มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และมีอุปสรรค คือ การเดินทางเข้าประเทศของพระธรรมทูต การสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่มีความหนาวเย็นมาก

บทที่ ๓

การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

การวิจัยในบทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดย ๑) การวิเคราะห์เอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีลำดับการนำเสนอ ดังนี้

๓.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกลยุทธ์

๓.๒ แนวคิดหลักปฏิสัมพันธ์ ๔

๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

๓.๔ การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๓.๕ สรุปผล

๓.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลยุทธ์

๓.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของกลยุทธ์

กลยุทธ์ คือ แนวทางหรือวิธีการทำงานที่ดีที่สุด เพื่อให้องค์การบรรลุเป้าประสงค์ พันธกิจ และวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ กลยุทธ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารงานทุก การดำเนินการที่มีกลยุทธ์ด้านต่างๆ จะถูกจัดสรรเพื่อให้มีการใช้ในกลุ่มที่มีทิศทางที่แน่นอน มีการผลักดันองค์การไปสู่ทิศทางที่มีการวางกรอบไว้ การกำหนดเชิงกลยุทธ์จะเกี่ยวพันกับการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งจากสภาพแวดล้อมภายใน การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของกลยุทธ์ดังต่อไปนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของกลยุทธ์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยาและกำลังรบทางทหารตามความจำเป็น ทั้งในยามสงบและยามสงคราม^๑

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๒.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้กล่าวไว้ว่า “กลยุทธ์ หมายถึง การบริหารองค์การสู่ความเป็นเลิศ เป็นการบริหารที่กำหนดแนวทางที่ดีสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพความสำคัญ”

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่น ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์เป็นเรื่องของความคิด แผนงาน และการปฏิบัติต่างๆ ที่บริษัทนำมาใช้เพื่อให้เกิดความสำเร็จเหนือคู่แข่ง จากความได้เปรียบทางการแข่งขันที่สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้เด่นชัดมากกว่าหรือมีประสิทธิภาพเหนือกว่าคู่แข่ง ความหมายของคำว่า “กลยุทธ์” คำภาษาอังกฤษว่า “strategy” มาจากคำว่า “Strategos” ในภาษากรีก ที่เกิดจากคำว่า “Stratos” ซึ่งหมายถึง “Army” หรือ กองทัพ ผสมกับคำว่า “Agein” ซึ่งหมายถึง “Lead” หรือ “นำหน้า” จึงทำให้นักวิชาการทางด้านการบริหารตีความหมายว่า “Leading the total organization” หรือการนำทางให้องค์กรโดยรวม ซึ่งมีนัยทั้งเชิงจุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการอะไรที่ใหสำเร็จและทำอย่างไร^๒

เกียรติชัย วีระญาณนนท์ ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ (Strategy) มีรากศัพท์จากภาษากรีกว่า "Stratos" (กองทัพ) + "Agein" (นำหน้า) หมายความว่า "การนำทางให้องค์กรโดยรวม" ซึ่งมีนัยครอบคลุมจุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการทำ "อะไร" ให้สำเร็จ และทำ อย่างไร กลยุทธ์ หมายถึงวิธีการดำเนินงานที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรกลยุทธ์ หมายถึง แผนของผู้บริหารระดับสูงที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ต่างๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจและเป้าประสงค์ขององค์กรกลยุทธ์ คือ ชุดของทางเลือกระยะยาวเกี่ยวกับเป้าประสงค์เชิงปฏิบัติการและนโยบาย รวมทั้งแผนปฏิบัติการของแผนงานของรัฐบาลซึ่งองค์กรภาครัฐบาลกำหนด โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของแผนงานที่รัฐบาลกำหนดไว้ และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผนงานกลยุทธ์ คือ ชุดของเป้าหมายและแผนปฏิบัติการ สำหรับแต่ละระดับขององค์กรโดยเฉพาะ กลยุทธ์ คือ ชุดของการปฏิบัติ ที่ทำให้องค์กรบรรลุผล กลยุทธ์ คือ ตัวปฏิบัติการ (Operator) ที่ออกแบบมาเพื่อเปลี่ยนแปลงองค์กรจากสถานภาพ (Position) ปัจจุบันไปสู่สภาพที่พรรณนาไว้ตามเป้าประสงค์ ภายใต้ข้อจำกัดของความสามารถและศักยภาพ กลยุทธ์ คือ แนวทางในการเปรียบเทียบจุดแข็งขององค์กรกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเพื่อคิดหาวิธีการที่ดีที่สุด ในการตอบสนองความต้องการผู้รับบริการ”^๓

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง ยุทธศาสตร์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษคือ Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ๒ คำคือ “Stratos” แปลว่ากองทัพ และคำ “Age in” แปลว่านำหน้า ทั้งสองคำให้ความหมายของการนำกองทัพหรือการนำหน้าของทั้งองค์กร นักวางแผนบางคนให้ความหมายว่า “เป็นการนำทางให้องค์กรโดยรวม” แต่ในเชิงปฏิบัติคำว่า “ยุทธศาสตร์”

^๒มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, “ประโยชน์และการบริการ”, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๘.

^๓วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่น, การวางแผนกลยุทธ์ ศิลปะกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อินโนกราฟิกส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖-๑๘.

^๔เกียรติชัย วีระญาณนนท์, “กลยุทธ์การพัฒนานวัตกรรมธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุ”, วิทยานิพนธ์การจัดการดุขุภัณฑ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐.

จะให้ความหมายของแผนหรือวิธีการดำเนินงานของหน่วยงานที่ผู้บริหารระดับสูงคาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร^๕

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง รูปแบบของการกระทำซึ่งผู้จัดการใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ กลยุทธ์ที่เป็นจริงของบริษัทที่วางแผนไว้และโต้ตอบต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เป็นวิธีการ (means) ที่องค์การเลือกเพื่อจะดำเนินการจากจุดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปยังจุดหมายปลายทางในอนาคตที่กำหนดไว้^๖

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีหรือแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดผลดีที่เป็นข้อได้เปรียบ และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์พร้อมกัน โดยมีความเสี่ยงน้อยที่สุด ณ ระดับที่ยอมรับได้^๗

สุพานี สฤษฏ์วานิช ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ว่ามีขอบเขตที่แคบและ กว้าง คือ ในระดับแคบเน้นที่วิธีการ (means) ที่สำคัญที่จะใช้เพื่อให้องค์การบรรลุถึงเป้าประสงค์หลัก ในระดับกว้างจะให้ความหมายของคำว่า กลยุทธ์ โดยพิจารณาครอบคลุมทั้งเป้าประสงค์ (ends) และวิธีการ (means) ที่จะทำให้บรรลุเป้าประสงค์^๘

เสนาะ ติเยาว์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์เป็นคำเริ่มแรกที่ใช้ในทางทหารเป็นศาสตร์และศิลป์ในการอำนวยการกำลังทหาร (art and science of directing military forces) อันเป็นการใช้แผนรวมและดำเนินการรบขนาดใหญ่ ในทางธุรกิจได้ใช้คำว่า กลยุทธ์ มีความหมายว่า การกำหนดและประเมินทางเลือกต่างๆ ที่จะทำให้บรรลุภารกิจและเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ และรวมถึงการเลือกทาง เลือกที่เหมาะสมที่สุดมาใช้ กลยุทธ์เป็นเรื่องของการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวของทั้งองค์การการเลือกการกระทำที่นำมาใช้ และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ไปสู่เป้าประสงค์นั้น หรือกล่าวโดยสรุปกลยุทธ์จะระบุว่า ผู้บริหารจะวางแผนอย่างไร จึงจะทำให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลายๆ กรณีที่การจะบรรลุเป้าประสงค์นั้นมีหลายวิธี แต่กลยุทธ์จะระบุขั้นตอนหรือวิธีการขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องวางแผนตามที่จะระบุไว้ จึงจะบรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนด^๙

ทศพร ศิริสัมพันธ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หรือ Strategy เป็นศาสตร์ที่มีมานานมากแล้วตั้งแต่เริ่มมีการค้าขายหรือการทำศึกสงคราม คำว่ากลยุทธ์ หรือ “Strategy” นั้นมาจากภาษากรีกสองคำรวมกัน คือ Stratos ซึ่งหมายถึง กองทัพ และ Legei ซึ่งหมายถึง การนำหรือผู้นำ ดังนั้น Strategy มีที่มาจาก Strategia ในภาษากรีก ซึ่งหมายความว่า Generalship ในช่วงศตวรรษ

^๕เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, *การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

^๖ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, *การบริหารการตลาดยุคใหม่*, (กรุงเทพมหานคร: อีระฟิล์มและโซเท็กซ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

^๗ธงชัย สันติวงษ์, *พฤติกรรมบุคคลในองค์การบริษัท*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

^๘สุพานี สฤษฏ์วานิช, *การบริหารเชิงกลยุทธ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^๙เสนาะ ติเยาว์, *การบริหารกลยุทธ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

ที่ ๑๙ คำว่า กลยุทธ์มักจะถูกนำมาใช้ในการจัดการ ด้านการเมืองเศรษฐกิจ และการทหาร เพื่อใช้สนับสนุนในด้านการบริหารนโยบายของประเทศซึ่งต่อมาก็ได้มีการนำกลยุทธ์มาประยุกต์ใช้กับกระบวนการในการบริหารจัดการองค์การธุรกิจภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายด้านการบริหารในทุกระดับชั้นมากขึ้น^{๑๐}

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการดำเนินงาน ที่คาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การ^{๑๑}

สมชาย ภคภาสน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อพิจารณาหาโอกาส (Opportunity) และภัยอันตราย (Threat) และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง^{๑๒}

สุภาพร พิศาบุตร ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง แนวทางการดำเนินงานนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่องค์การกำหนดไว้^{๑๓}

บุญมี จันทรวงษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง จุดมุ่งหมายหรือทิศทางที่องค์การกำหนดขึ้นอย่างชัดเจน เพื่อใช้ปฏิบัติในอนาคต เป็นแผนที่พิจารณาทางการดำเนินงานขององค์การในระยะยาว ตามที่องค์การกำหนดและประสานแผนงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตรงตามความเป็นจริง เกิดความเข้าใจร่วมกัน เพื่่มุ่งสู่การปฏิบัติ^{๑๔}

วิจิตร อวະกุล ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ของการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ การใช้การเมืองเศรษฐกิจสังคมและจิตวิทยา เพื่อให้เกิดการสนับสนุนอย่างสูงสุดต่อนโยบายรวมของหน่วยงาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพอใจและการสนับสนุนเพื่อเพิ่มโอกาสให้ได้รับชัยชนะและลดโอกาสของความเสียหายพ่ายแพ้ให้น้อยที่สุดเพื่อรักษาเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ด้านต่างๆ ของหน่วยงาน^{๑๕}

^{๑๐} ทศพร ศิริสัมพันธ์, “การบริหารผลการดำเนินงาน”, รวมบทความวิชาการ ๑๐๐ ปีรัฐประศาสนศาสตร์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๑๑} วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์, การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ,, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๑๒} สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, การบริหารเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๑๓} สุภาพร พิศาบุตร, หลักการวางแผน, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เอกสารและตารายาสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๐.

^{๑๔} บุญมี จันทรวงษ์, ยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ในภาคการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กรมส่งเสริมสหกรณ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

^{๑๕} วิจิตร อวະกุล, เทคนิคการประชาสัมพันธ์ (Public Relations Techniques), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๕.

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิถีทางหรือแนวทางที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการระดมและจัดสรรการใช้ทรัพยากรของประเทศ อันที่จะช่วยให้บรรลุซึ่งเป้าหมายทางเศรษฐกิจ^{๑๖}

สุรพล บัวพิมพ์ ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง มโนคติ (Concept) ที่จะรวมกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่หลากหลายในองค์กรให้มีพลังส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ในการใช้คำว่า “ยุทธศาสตร์” จะใช้ในภาคราชการ เช่น ทหาร กระทรวง ทบวง กรม ส่วนคำว่า “กลยุทธ์” จะใช้ในส่วนของภาคธุรกิจและเอกชน และบางองค์กรจะใช้คำว่า “แผนยุทธศาสตร์” หมายถึงแผนและนโยบายในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แผนยุทธศาสตร์จะใช้ในระดับผู้บริหารหรือนโยบาย ส่วนแผนกลยุทธ์คือหลัก วิธีการและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ซึ่งมักจะใช้กลยุทธ์ในระดับนโยบาย^{๑๗}

พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายเพื่อที่จะนำยุทธศาสตร์ที่กำหนด ไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายซึ่งประกอบไปด้วย การกำหนดแนวทางปฏิบัติ โดยรู้จักข้อจำกัดและความแตกต่าง ระหว่างกิจกรรมต่างๆ ที่กระทำลงไปในนั้น ให้บรรลุเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง โดยกำหนดนโยบายและการวางแผน กำหนดโครงการและโครงการงาน และหน่วยวิเคราะห์ การประเมิน การวัด และขั้นตอนปฏิบัติที่เรียกว่า กลยุทธ์ เพื่อความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๘}

สรุปว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิถีทางหรือข้อกำหนดที่องค์การสมควรปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ภายใต้ข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมภายนอก และขีดความสามารถขององค์การ เป็นการกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ กระบวนการทำงาน ความต้องการขององค์การ และการเลือกระบบที่จะนำมาพัฒนา และใช้เป็นแผนแม่บทหรือแผนหลักของการพัฒนาระบบขององค์การ และกลยุทธ์สัมพันธ์กับประเด็นต่างๆ ส่วน กลยุทธ์ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง วิถีทางหรือข้อกำหนดที่องค์การสมควรปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ของการบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

๓.๑.๒ องค์ประกอบในการกำหนดกลยุทธ์

กลยุทธ์ (Strategy) มีจุดเริ่มต้น และถูกนำไปใช้บ่อยครั้งที่สุดทางด้านทหารและการสงคราม หมายถึง วิถีทาง หรือแนวทางที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อจัดสรรและวางตำแหน่งกำลังทรัพยากรทางทหารในสนามรบด้วยจุดมุ่งหมายแห่งการพิชิตศัตรู ต่อมากลยุทธ์ได้ถูกนำมาใช้ในทางเศรษฐกิจโดยมีความหมายรวมไปถึงวิถีทางหรือแนวทางที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการระดมและจัดสรรการใช้

^{๑๖}สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, **บทความประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.ร., ๒๕๔๗), หน้า ๗๔.

^{๑๗}สุรพล บัวพิมพ์, **การวางแผนยุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^{๑๘}พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร, **ผู้นำการบริหารยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๒.

ทรัพยากรของประเทศ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันเป็นยุคของการแข่งขันทางธุรกิจการค้าที่ทวีความเข้มข้นทุกขณะ กลยุทธ์ถูกนำมาใช้ในแง่ของวงการธุรกิจกันอย่างแพร่หลาย ปัจจุบันยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนถึงความหมายของกลยุทธ์ในทางธุรกิจ หรือ องค์การอื่นๆ แต่มีความหมายหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับใช้กันอย่างกว้างขวางในวงการธุรกิจ มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบกลยุทธ์ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์ระดับกิจการ (Enterprise Strategy) กลยุทธ์ระดับบริษัท (Corporate Strategy) กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business Strategy) กลยุทธ์ระดับหน้าที่ (Functional Strategy) กลยุทธ์ชนิดใดจะเหมาะสมที่จะนำมาใช้ได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ ประกอบด้วย ๑) ตลาดในปัจจุบันของผลิตภัณฑ์และฐานะทางต้นทุนของผลิตภัณฑ์ ๒) ขั้นตอนของวงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (อัตราการเติบโตทางการตลาด) ๓) ทรัพยากรของกิจการเทียบกับคู่แข่ง ๔) ช่วงเวลา ๕) ผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ ที่มีอยู่ ๖) การกระทำและการปฏิบัติตอบต่างๆ ของคู่แข่ง^{๑๙}

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ประกอบด้วยปัจจัย ๒ ประการ ได้แก่ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะบรรลุ และการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้สามารถบรรลุซึ่งเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๐}

บุญมี จันทรวงศ์ ได้กล่าวว่า การกำหนดองค์ประกอบของกลยุทธ์โดยทั่วไปแบ่งเป็น ๓ ระดับได้แก่

๑. กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) เป็นการกำหนดนโยบายหรือทิศทางของผู้บริหารระดับสูงเพื่อตัดสินใจว่าธุรกิจควรขยายกิจการ รักษาสภาพปัจจุบัน ลดการดำเนินงานหรือเลิกกิจการ

๒. กลยุทธ์ระดับหน่วยธุรกิจ (Business Strategy) เป็นกลยุทธ์ที่อยู่ในระดับหน่วยธุรกิจมุ่งเน้นในด้านการปรับปรุงการแข่งขันของสินค้าและบริการให้สูงขึ้น เช่น การเป็นผู้นำทางด้านต้นทุน การสร้างความแตกต่างและการมุ่งเน้น

๓. กลยุทธ์ระดับหน้าที่ (Functional Strategy) เป็นกลยุทธ์ระดับฝ่ายปฏิบัติการหรือแผนกต่างๆ มุ่งเน้นในการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติการ กิจกรรม กระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุด เช่น กลยุทธ์การตลาด กลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ กลยุทธ์การผลิต กลยุทธ์การเงิน โดยมีจุดมุ่งหมายและทิศทางที่ชัดเจนที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อ

^{๑๙}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “ประโยชน์และการบริการ”, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๘.

^{๒๐}สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, **บทความประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.ร., ๒๕๔๗), หน้า ๗๔.

การปฏิบัติในอนาคตและเป็นแผนที่มุ่งพิจารณาถึงทิศทางการดำเนินงานขององค์กรในระยะยาว จะต้องตรงตามความเป็นจริงและเกิดจากความเข้าใจร่วมกันเพื่อมุ่งปฏิบัติเป็นสำคัญ^{๒๑}

ชนินท์ ชุณห์พันธุ์รักษ์ ได้กล่าวว่า การกำหนดกลยุทธ์ขององค์กรโดยทั่วไปแบ่งเป็น ๓ ระดับได้แก่ ๑) กลยุทธ์ระดับองค์กร (Corporate Strategy) เป็นการกำหนดนโยบายหรือทิศทางของผู้บริหารระดับสูงเพื่อตัดสินใจว่าธุรกิจควรขยายกิจการ รักษาสภาพปัจจุบัน ลดการดำเนินงานหรือเลิกกิจการ ๒) กลยุทธ์ระดับหน่วยธุรกิจ (Business Strategy) เป็นกลยุทธ์ที่อยู่ในระดับหน่วยธุรกิจ มุ่งเน้นในด้านการปรับปรุงการแข่งขันของสินค้าและบริการให้สูงขึ้น เช่น การเป็นผู้นำทางด้านต้นทุน การสร้างความแตกต่างและการมุ่งเน้น ๓) กลยุทธ์ระดับหน้าที่ (Functional Strategy) เป็นกลยุทธ์ระดับฝ่ายปฏิบัติการหรือแผนกต่างๆ มุ่งเน้นในการปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติการ กิจกรรมกระบวนการดำเนินงานเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุด เช่น กลยุทธ์การตลาด กลยุทธ์ด้านทรัพยากรมนุษย์ กลยุทธ์การผลิต กลยุทธ์การเงิน เป็นต้น^{๒๒}

ทศพร ศิริสัมพันธ์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะที่สำคัญของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไว้ ดังนี้

๑. การมุ่งอนาคต โดยการสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับทิศทางขององค์กรที่จะดำเนินต่อไป และการระดมสรรพกำลัง รวมทั้งทรัพยากรต่างๆ เพื่อดำเนินการทางทิศทางการดังกล่าว ซึ่งการวางแผนเชิงกลยุทธ์นี้ ไม่ใช่แต่การเป็นเพียงการวางแผนระยะยาว เพื่อคาดการณ์แนวโน้มในอนาคต และเตรียมแผนงานรองรับเท่านั้น แต่จะเป็นความพยายามในการกำหนดสภาพการณ์ที่พึงประสงค์ไว้ล่วงหน้า และเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่างๆ ให้สอดคล้อง

๒. การมุ่งเน้นจุดหมายรวมขององค์กร โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลได้ตามช่วงระยะเวลาต่างๆ เพื่อให้บรรลุทิศทางที่ต้องการ

๓. มุ่งเน้นกระบวนการ โดยจะต้องมีการดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องเป็นวงจรไม่มีที่สิ้นสุด เริ่มต้นจากการกำหนดภารกิจหลัก การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และภายใน การวิเคราะห์และจัดวางกลยุทธ์ การจัดทำแผนและโครงการ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ การทบทวนและจัดวางกลยุทธ์ใหม่

๔. การมุ่งเน้นภาพรวม โดยเน้นระดับของการวิเคราะห์ทั้งองค์การมากกว่าพิจารณาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งหรือเฉพาะแผนงาน/โครงการและกิจกรรมใดๆ ที่เกิดขึ้น มักมีผลต่อเนื่องไปอีกนาน^{๒๓}

วิเชียร วิทย์อุดม ได้กล่าวไว้ว่า การนำกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้น ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารกลยุทธ์จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้จัดการจากทุกส่วน

^{๒๑} บุญมี จันทวงศ์, ยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ในภาคการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

^{๒๒} ชนินท์ ชุณห์พันธุ์รักษ์, นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร: โครงการศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^{๒๓} ทศพร ศิริสัมพันธ์, การวางแผนกลยุทธ์, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๓๙), หน้า ๕๐.

ในองค์การในการมีส่วนในการสร้างและปฏิบัติตามแผนและเป้าหมาย โดยกลยุทธ์มีองค์ประกอบ ๖ ประการตามลำดับคือ

๑. การกำหนดภาระหน้าที่ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย
๒. การวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคภายนอก
๓. การวิเคราะห์ถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็งภายใน
๔. การวิเคราะห์ SWOT และการสร้างกลยุทธ์
๕. การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์
๖. การควบคุมกลยุทธ์^{๒๔}

David Fred R. ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ (Keys to formulating strategies) ไว้ว่าประกอบด้วยภารกิจขององค์การ (Business mission) ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) เป้าหมาย (Goal)

๑. วัตถุประสงค์ (Objectives) จุดมุ่งหมาย (Purpose) นโยบาย (Policies) และกลยุทธ์ (Strategies) โอกาสและอุปสรรคจากภายนอก (External opportunities and treats)
๒. จุดแข็งและจุดอ่อนจากภายใน (Internal strengths and weaknesses)
๓. การกำหนดกลยุทธ์และการนำกลยุทธ์ไปใช้ให้บังเกิดผล^{๒๕}

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปองค์ประกอบของกลยุทธ์ ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ (Vision) ภารกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และยุทธวิธี

๓.๑.๓ กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management)

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ไว้ว่ามีองค์ประกอบ ๕ ประการดังนี้

๑. มีการวิเคราะห์เปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเพื่อหาโอกาส (Opportunity) และภัยอันตราย (Treat) เพื่อให้ปรับตัวได้ทันและเตรียมพร้อมในการรองรับ และได้ประโยชน์สูงสุดจากการเปลี่ยนแปลง
๒. มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในกล่าวคือ วิเคราะห์องค์การ บุคลากร การเงิน คอมพิวเตอร์เพื่อหาจุดอ่อน และจุดแข็ง
๓. เป็นการวางแผนที่มีระยะยาว อันเป็นแผนที่ทิศทางที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) แผนระยะกลาง และระยะสั้นซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม (Concrete) โดยมีการกำหนดเงื่อนไข และแนวทางในการดำเนินงานที่วัดได้ การดำเนินแผนระยะสั้นจะเป็นทิศทางสู่การบรรลุเป้าหมายระยะกลาง และการบรรลุเป้าหมายระยะกลางก็จะไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้เป็นระยะยาว

^{๒๔}วิเชียร วิทย์อุดม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนัช การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

^{๒๕}David, Fred R., **Strategic management**, ๖th ed. (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1997), p. 11.

๔. การวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนและขั้นตอนอย่างเป็นระบบ (Systematic) โดยทุกๆส่วนจะสัมพันธ์และผูกพันต่อกันอย่างมีโครงสร้าง ทุกอย่างของเวลาที่เสียไปและทุกๆส่วนของกิจกรรมที่ทำงานสัมพันธ์และเสริมสร้างเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

๕. การวางแผนกลยุทธ์ จะต้องเป็นการวางแผนที่สามารถปฏิบัติได้ (Realistic) มิใช่การวางแผนประเภทวิมานในอากาศหรือเป็นแผนที่อยากได้มากกว่าแผนที่ทำได้^{๒๖}

Dess and Miller ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ มี ๔ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ ๑ การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ (Strategic analysis) ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการย่อยๆ อีก ๓ ส่วน คือ

๑. เป้าหมาย (Goal) เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ (Strategic Goal) เป็นการกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ และวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในการใช้ความพยายามขององค์การเพื่อให้เป็น เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ซึ่งเป็นการนำไปการกำหนดสู่กลยุทธ์

๒. การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) การบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับจุดแข็ง (Strengths) และอุปสรรค (Threats) จากสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย การวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค สภาพแวดล้อมภายในประกอบด้วยจุดแข็งและจุดอ่อน ซึ่งมีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้ โอกาสและอุปสรรคและภายนอก (External opportunities and threats) คือ โอกาสและอุปสรรคจากภายนอกเช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านประชากรศาสตร์ ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านการเมืองและรัฐบาล แนวโน้มทางการแข่งขัน และเหตุการณ์ สามารถสร้างประโยชน์และอันตรายให้กับองค์การได้ในอนาคต โอกาสและอุปสรรคที่อยู่เบื้องหลังการควบคุมของโรงเรียนไม่สามารถควบคุมได้ จุดแข็งและจุดอ่อนภายใน (Internal strengths and weaknesses) เป็นกิจกรรมที่สามารถควบคุมได้ภายในองค์การซึ่งทำให้มีลักษณะดีและไม่ดี ประกอบด้วย การจัดการศึกษา การเงิน การบัญชี กระบวนการเรียนการสอน การปฏิบัติ ตามแผน การวิจัย การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ ระบบคอมพิวเตอร์ มีจุดแข็งหรือจุดอ่อนเกิดขึ้น องค์การสามารถใช้จุดแข็งกำหนดเป็นกลยุทธ์และในขณะเดียวกันก็ปรับปรุงจุดอ่อน และจุดแข็ง จะต้องเปรียบเทียบกับคู่แข่ง

๓. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy formulation) กลยุทธ์ (Strategy) เป็น วิธีการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ระยะยาว การวิเคราะห์กลยุทธ์ที่สมเหตุสมผล ถือเกณฑ์ ๓ ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์การ (Co-operate level strategy) เป็นกระบวนการกำหนดลักษณะทั้งหมดและจุดมุ่งหมายขององค์การ ประกอบด้วย การลงทุน การดำเนินการ การพัฒนาปรับปรุงองค์การ. กลยุทธ์ระดับธุรกิจ (Business level strategy) เป็นกลยุทธ์ที่พยายามหาวิธีการแข่งขันในแต่ละองค์การ ที่พยายามจะสร้างสิ่งต่อไปและกลยุทธ์ระดับหน้าที่ (Function level strategy) เป็นการสร้างข้อได้เปรียบสำหรับการแข่งขัน ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้้องค์การประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับคุณค่า (Value chain) โดยคำนึงถึงคุณภาพ (Quality) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และการส่งมอบคุณค่า (Value delivery) ให้กับผู้บริหาร

^{๒๖} สมชาย ฤกษ์วิวัฒน์, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อมรินทร์, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๑๕.

องค์ประกอบที่ ๒ การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy implementation) และการควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic control) เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ให้เป็นกลยุทธ์ที่เป็นจริงประกอบด้วยการประสานประสาน (Integration) หมายถึงการที่บุคคลในหน่วยงานทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพโครงสร้างองค์การ (Organization structure) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ต้องการช่องทางการติดต่อสื่อสารภายในองค์การ ซึ่งความรับผิดชอบที่กำหนดไว้มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ซึ่งผู้บริหารจะกำหนดโครงสร้างขององค์การ

องค์ประกอบที่ ๓ การควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic control) เพื่อติดตามการปฏิบัติงานตามแผนและการปรับปรุงแผนการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน

องค์ประกอบที่ ๔ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic leadership) หมายถึงความสามารถมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในด้านการกระทำ มีการจัดการ การประสานประสานและเปลี่ยนแปลง^{๒๗}

Thompson and Strickland ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ไว้ว่า

๑. การกำหนดข้อความวิสัยทัศน์ ข้อความพันธกิจ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ (Formulation of Vision, Mission Statement, Goal and Objective) เป็นการกำหนดจุดหมาย ๕ ประการดังนี้

๒. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy formulation) หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic planning) หมายถึง การกำหนดกลยุทธ์ทางเลือก และเลือกจากทางเลือกซึ่งสามารถบรรลุจุดประสงค์เป็นแผนที่สำคัญและเป็นแผนระยะยาว

๓. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategy Implementation) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง กลยุทธ์ให้เป็นการปฏิบัติและเป็นผลลัพธ์ คือ การกำหนดโครงสร้างขององค์การ การจัดระบบการปฏิบัติการที่เหมาะสม การยอมรับรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมและการจัดวัฒนธรรมขององค์การหรือค่านิยม

๔. การประเมินผลและการควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Evaluation and strategic control) การควบคุมเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการพิจารณาว่ากลยุทธ์ได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต่อการดำเนินงานหรือไม่^{๒๘}

Wheelen and Hunger ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบพื้นฐานของการบริหารเชิงกลยุทธ์ว่า ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ (Organizational Environment) สภาพแวดล้อมขององค์การ (Organizational environment) หมายถึง แรงผลักดันต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์การ ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ (External environment) สภาพแวดล้อมภายในองค์การ (Internal environment)

^{๒๗} Dess and Miller, **Strategic management**, (Singapore: McGraw-Hill, Inc., ๑99๓), p. ๑.

^{๒๘} Thompson and Strickland, **Strategic management: Concept and Cases**, ๘th ed., (New York: Business, ๑99๕), p. ๔.

๒. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขันประกอบด้วย

- ๑) อุปสรรคจากคู่แข่งที่เข้ามาใหม่ (Threat of new entrants)
- ๒) อำนาจการต่อรองของผู้ขายปัจจัยการผลิต (The bargaining power of suppliers)
- ๓) อำนาจการต่อรองของผู้ซื้อ (The bargaining power of buyers)
- ๔) อุปสรรคจากผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สามารถใช้ทดแทนได้ (The threat of substitute products or services)
- ๕) ระดับการแข่งขันระหว่างธุรกิจเดิม (The degree of rivalry among existing competitors)

๓. การจัดทำกลยุทธ์ (Strategic formulation) คือการนำข้อมูลและความรู้ต่างๆ จากการกำหนดทิศทางขององค์กร และการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก และภายในองค์กรมาจัดทำเป็นกลยุทธ์ในระดับและรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการประเมิน และคัดเลือกกลยุทธ์ใดที่มีความเหมาะสมกับองค์กรมากที่สุด

๔. การปฏิบัติตามกลยุทธ์ (Strategic implementation) คือ การนำกลยุทธ์ที่ได้จัดทำและคัดเลือกไว้ในขั้นตอนที่ ๓ มาปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้^{๒๙}

สรุปว่า กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) เป็นกระบวนการจัดการกลยุทธ์ ๓ ขั้นตอน ได้แก่

๑. การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental Scanning) เป็นการตรวจสอบสภาพแวดล้อม หรือการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยทั้ง ๔ ด้าน ด้วยวิธีตรวจสอบสภาพแวดล้อม คือ การวิเคราะห์สวท (SWOT Analysis) ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths = S) จุดอ่อน (Weaknesses = W) โอกาส (Opportunities = O) และ อุปสรรค (Threats = T) ตามลำดับ

๒. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) เป็นการกำหนดกลยุทธ์ทางเลือก และเลือกจากทางเลือก โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และยุทธวิธี ด้วยการวิเคราะห์ SWOT มาจัดทำการวิเคราะห์ถึงโอกาสและอุปสรรคของสภาพแวดล้อมภายนอกนั้น สามารถนำมากำหนดเป็นกลยุทธ์ร่วมกับจุดแข็งและจุดอ่อนของสภาพแวดล้อมภายใน ซึ่งผลจากการจับคู่ทำให้เกิดกลยุทธ์ขึ้น

๓. การประเมินกลยุทธ์ (Strategy Evaluation) เป็นกระบวนการพิจารณาว่ากลยุทธ์มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต่อการดำเนินงานหรือไม่

^{๒๙} Wheelen and Hunger, **Strategic Management and Business Policy**, 8th ed. (New Jersey: Prentice – Hall, 2002), p.9.

๓.๒ แนวคิดหลักปฏิสัมพันธ์ ๔

๓.๒.๑ ความหมายของปฏิสัมพันธ์^{๓๐}

หลักปฏิสัมพันธ์^{๓๑} เป็นหลักผู้เผยแผ่ธรรมต้องมีความเข้าใจ และมีปัญญาแตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (สามารถอธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ความหมายของปฏิสัมพันธ์ แปลว่า ความรู้แตกฉาน มี ๔ ประการ คือ

๑. อรรถปฏิสัมพันธ์^{๓๒} ความรู้แตกฉานในอรรถ หมายถึงความรู้ที่สามารถกำหนดลักษณะเฉพาะและความหมายของผลประเภทต่างๆ เช่น ความรู้แตกฉานในทุกข์ ความรู้แตกฉานในนิโรธ คำว่า อรรถ ในที่นี้หมายถึง ผล ตามตัวอย่างนี้ ทุกข์เป็นผลของสมุทัย และทุกขนิโรธ เป็นผลของทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นอกจากนี้คำว่า อรรถ ยังหมายถึง ความหมาย เช่น ความรู้แตกฉานในความหมายแห่งธรรมภาสิตต่างๆ

๒. ธรรมปฏิสัมพันธ์^{๓๓} ความรู้แตกฉานในธรรม หมายถึงความรู้ที่สามารถกำหนดลักษณะเฉพาะและความหมายของเหตุประเภทต่างๆ เช่น ความรู้แตกฉานในทุกขสมุทัย ความรู้แตกฉานในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คำว่า ธรรมในที่นี้หมายถึง เหตุ ตามตัวอย่างนี้ ทุกขสมุทัยเป็นเหตุของทุกข์ และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาเป็นเหตุของนิโรธ นอกจากนี้คำว่า ธรรม ยังหมายถึงคำสอนที่เรียกว่า ธรรมภาสิต เช่น ที่ท่านอธิบายไว้ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาทา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธรรม เวทัลละ นี้ชื่อว่าความรู้แตกฉานในธรรม ภิกษุนั้นรู้อรรถ (ความหมาย) ของภาสิตนั้นๆ นั้นเองว่า นี่เป็นอรรถของภาสิตนี้ นี่เป็นอรรถของภาสิตนี้ นี่ชื่อว่าความรู้แตกฉานในอรรถ”^{๓๔}

๓. นิรุกติปฏิสัมพันธ์^{๓๕} ความรู้แตกฉานในนิรุกติ (นิรุกติ) หมายถึงความรู้ที่สามารถกำหนดลักษณะเฉพาะและความหมายของโวหารแห่งภาษาประเภทต่างๆ ที่กล่าวถึงอรรถและธรรมดังกล่าวข้างต้น

๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์^{๓๖} ความรู้แตกฉานในปฏิภาณ หมายถึง ความรู้ที่สามารถกำหนดลักษณะเฉพาะและความหมายของปฏิภาณประเภทต่างๆ ได้แก่ ความรู้แตกฉานในอรรถปฏิสัมพันธ์ภาณ ธรรมปฏิสัมพันธ์ภาณและนิรุกติปฏิสัมพันธ์ภาณ สามารถนำมาอธิบายได้อย่างถูกต้องและทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของเรื่องนั้น

^{๓๐} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/[๗]-[๘].

^{๓๑} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๑๖.

^{๓๒} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/[๘].

^{๓๓} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/[๘].

^{๓๔} ชุ.ป.อ. (บาลี) ๑/๕, ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/[๘], อ้างใน เสนาะ ผดุงฉัตร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์อานาปานัสสติภา ในคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๗.

^{๓๕} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/[๘].

^{๓๖} ชุ.ป. (ไทย) ๓๑/[๘]-[๙].

ปฏิสัมพันธ์ เป็นปัญญาแตกฉานใน ๔ ด้าน ได้แก่

๑. อรรถปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในอรรถ คือ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใดๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นได้

๒. ธรรมปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในธรรม คือ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ หรือเมื่อมองเห็นผลต่างๆ ที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้

๓. นิรุตติปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ คือ ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้

๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ คือ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ต่างๆ ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้^{๓๓๗}

ปฏิสัมพันธ์ อันเป็นปัญญาชุดที่ปฏิบัติต่อข่าวสารข้อมูล ถ้าใครมีปัญญาชุดนี้ครบ ๔ อย่างจะเป็นผู้พร้อมที่จะทำงานข่าวสารข้อมูลได้ และอยู่ในสังคมยุคข่าวสารข้อมูลได้ดี ซึ่งปฏิสัมพันธ์นั้นมี ๔ ประการ ได้แก่

๑. อรรถปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในเนื้อความ คือ ชัดเจนในการรับ

๒. ธรรมปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในหลัก คือ จับประเด็นได้

๓. นิรุตติปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในภาษา คือ สื่อสารเป็น

๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ คือ สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้

สองข้อแรก เป็นเรื่องของ “ภาครับ” ส่วนสองข้อหลัง เป็นเรื่องของ “ภาคใช้” เป็นคุณสมบัติสำคัญชุดหนึ่งในการศึกษา ในยุคนี้เราจะต้องพัฒนาคนให้ปฏิบัติต่อข่าวสารได้อย่างที่วามตามหลักธรรมชุดนี้ อย่างน้อยต้องดูเป็น ฟังเป็น คิดเป็น^{๓๓๘}

สรุปว่า ปฏิสัมพันธ์ ๔ หมายถึง ความรู้แตกฉาน ๔ ประการ ได้แก่ ๑) อรรถปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในอรรถคือผล ๒) ธรรมปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในธรรมคือเหตุ ๓) นิรุตติปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในทั้งอรรถทั้งธรรมคือทั้งเหตุทั้งผล รวมทั้งแตกฉานในภาษา ๔) ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ ความรู้แตกฉานในปฏิภาณไหวพริบ

^{๓๓๗} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล, หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

^{๓๓๘} ดูรายละเอียดใน พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ความมุ่งหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไป, หน้า ๓๓-๓๔, พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน, หน้า ๗๖-๗๘, การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, หน้า ๓๖-๓๗,

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

๒.๓.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของพระธรรมทูต

พระธรรมทูตไทยเกิดจาก “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งเป็นโครงการเผยแพร่ ศาสนธรรม ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขา โดยกำหนดหน้าที่คุณสมบัติของพระธรรมทูตจะต้องปฏิบัติต่อชุมชนสังคม คือ ให้การอบรม แนะนำสั่งสอนศีลธรรม ส่งเสริมสุขภาพ อนามัย และการประกอบอาชีพ ให้การศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

ในแต่ละปีจะมีการอบรมพระธรรมทูตที่วัดปากน้ำ ทั้งนี้เพื่อซักซ้อมความเข้าใจและให้มีเทคนิคในการอบรมบรรยาย พระธรรมทูตจะกำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการออกปฏิบัติงานก่อน แล้วก็ออกปฏิบัติงานเป็นคณะตามตารางอบรม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานแล้วก็รายงานกิจกรรมให้พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการทราบ หลังจากสิ้นสุดการจาริกปฏิบัติงานแล้วก็ต้องรายงานผลการปฏิบัติงานต่อพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเผยแพร่ คือทางเจ้าของสถานที่ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นต้น ให้ความร่วมมือดี พอใจและตั้งใจที่เห็นพระธรรมทูตจาริกไปเผยแพร่ที่โรงเรียนของตน

การปฏิบัติงานเผยแพร่ของพระธรรมทูตนั้นเป็นการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม จึงถือว่าเป็นการเผยแพร่ที่มีรูปแบบกำหนดไว้แล้ว เช่น ระยะเวลาในการจาริกเผยแพร่ เป็นต้น ก็มีกำหนดระยะเวลาในการจาริก ไม่ใช้การเผยแพร่ตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการเวียนอบรมบรรยายไปตามโรงเรียนต่างๆ ผลสำเร็จหรือจุดเด่นในการเผยแพร่ของพระธรรมทูตคือการอบรมบรรยายได้สาระและความเพลิดเพลิน ทำให้นักเรียนตั้งใจฟังและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ส่วนปัญหาในการอบรมบรรยาย เช่น ถ้าพระธรรมทูตบรรยายแบบเน้นเนื้อหาเพียงอย่างเดียว บรรยายเนื้อหากว้างเกินไป อธิบายไม่ละเอียด อธิบายแบบเนือย ๆ และอธิบายโดยใช้เวลานานมาก เด็กจะไม่เข้าใจและเกิดความเบื่อ ไม่สนใจฟัง ปัจจุบันสื่อมีเยอะ รายการธรรมะจากสื่อก็มี เด็กสามารถเลือกดูเลือกชมได้ ถ้าอบรมบรรยายแบบสนุกสนาน เด็กจะสนใจ ไม่เบื่อ ปัญหาในด้านอื่นๆ ได้แก่ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการพูด บางรูปก็พูดเสียงเกินไป พูดเร็วไป เป็นต้น

แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวของพระธรรมทูตคือต้องอบรมบรรยายในเนื้อหาที่พอเหมาะ อธิบายให้ละเอียด ใช้สื่อประกอบการอบรมบรรยาย และบรรยายตามเวลาที่กำหนดไว้ ไม่เลยเวลาด้วย สำหรับปัญหาในการพูด พระธรรมทูตต้องฝึกฝนการพูดให้อยู่ในระดับที่พอดี ไม่เร็วและไม่เสียงดังจนเกินไป เมื่อพระธรรมทูตแก้ไขข้อที่บกพร่องเหล่านี้ได้ การอบรมบรรยายจะตรงกับความต้องการของนักเรียน ทำให้การเผยแพร่ได้ผลดี

๓.๓.๒ บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูต

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) รองอธิการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฝ่ายกิจการต่างประเทศ ได้กล่าวถึงพระธรรมทูตว่า งานธรรมทูตต้องทำด้วยจิตรักและอดทน เสียสละ ปัญหาต่างๆ จะพยายามให้ทุกฝ่ายเข้าใจและช่วยแก้ปัญหา สุดท้ายต้องมีวิธีการส่งเสริมและกำลังใจ

พระธรรมทูตให้ต่อเนื่อง แต่ขอให้ทุกท่านอย่าลืมพระธรรมวินัยอาจารย์อังคตงาม และศรัทธาประชาชนที่อุปลัมภ์ จงพยายามสร้างรักษาและเจริญศรัทธาประชาชนให้คงอยู่ตลอดไป^{๓๙}

คณินนิตย จันทบุตร ได้ศึกษาบทบาทของพระธรรมทูต ศึกษาความสำเร็จของการปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้าน สรุปได้ดังนี้^{๔๐}

๑. ภารกิจด้านการปกครอง หมายถึงภารกิจโดยพระธรรมทูต ซึ่งเป็นภิกษุต้องสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรืออยู่ในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศมหาเถรสมาคม หรือบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการบรรพชาและอุปสมบทกุลบุตร

๒. ภารกิจด้านการเผยแผ่ หมายถึง ภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนรับทราบทุก ๆ วิธีที่ไม่ผิดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

๓. ภารกิจด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษา การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง การจัดการศึกษาด้านวิปัสสนาธุระ การฝึกฝนธรรมบ่มเพาะด้านจิตใจ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอนเป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรม-บาลี สนานหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรมบาลีสนาทหลวง เป็นผู้อำนวยการหรือประธาน จัดสอบธรรมบาลีสนาทหลวงเป็นเจ้าสำนักเรียน ในฐานะเป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ผิดต่อพระธรรมวินัย เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่ภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๔. ภารกิจ การศึกษาสงเคราะห์ ภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กเยาวชน ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กในวัด โรงเรียนเอกชน การกุศลของวัด ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุผู้

^{๓๙} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). “วันวิสาขบูชา วันสันติภาพแห่งโลก”. **พุทธจักร**, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๗), หน้า ๑๗-๑๙.

^{๔๐} คณินนิตย จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจวัด ศึกษาเฉพาะกรณี วัดบ้านนาชาติบ้านมุงหวาย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน กราฟฟิค (๒๕๕๕), หน้า ๔๕-๔๘.

เป็นเจ้าอาวาส ได้เป็นประธานบริหารทุนสงเคราะห์ จัดตั้งทุนสงเคราะห์ มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับชั้นการศึกษา บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กนักเรียนในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน สร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา กล่าวคือ การดำเนินการใดๆ ของภิกษุ สมณทูต หรือธรรมทูต ที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัดวัยเรียน จัดเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

๕. ภารกิจด้านการสาธารณูปการ เป็นภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณะปฏิสังขรณ์ในเขตวัดทั้งพุทธาวาสและสังฆาวาส เพื่อได้สถานที่อันเหมาะสมเป็นสัปปายะ คือภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เหมรุ เป็นต้น

๖. ภารกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การให้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนเป็นสำคัญ การสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณรและวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การจัดให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรม ประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้าย หรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์ส่วนตัวหรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์ จัดสร้างโรงพยาบาล การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตยังคาบเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ไทย คือ หน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชน

หน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีหน้าที่และบทบาทที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

๑. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณรซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่างๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมาได้แก่เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะเป็นตำแหน่งสุดท้าย, มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

๒. ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ที่มีอยู่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา (ม.๑ - ม.๖)

๓. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

๔. ด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม หมายถึง การเป็นผู้ดูแล การสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

๕. ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำ ประโยชน์แก่สังคมด้านต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส การต่อต้านยาเสพติด การ บริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่างๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

พระสงฆ์ไทยมีบทบาทที่ได้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้

๑. การจัดการศึกษาแก่ชาวบ้าน (ทั้งมหาวิทยาลัย และระดับมัธยมศึกษา ตลอดจน เด็กเล็ก)

๒. การเป็นครูผู้สอนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ

๓. การช่วยเหลือสังคมด้านการบริจาคทุนทรัพย์แก่หน่วยงานต่างๆ

๔. การช่วยเหลือด้านการรักษาโรคพยาบาลแก่ผู้ยากจน

๕. การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน

๖. การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

๗. การช่วยเหลือด้านการสร้างสถานที่ราชการ

๘. การเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยการเป็นผู้แสดงธรรมปาฐกถา ธรรม และการประพฤติปฏิบัติธรรม

หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลัก ความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย แต่กล่าวตามหน้าที่ทางศาสนาแล้ว มี ๖ อย่าง ได้แก่

๑. ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว

๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี

๔. ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง

๕. ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

๖. บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงเรื่องโลกทัศน์ของชาวพุทธ ไว้ที่น่าสนใจว่า^{๔๑}

สันติภาพหรือสันติ เป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีในพระพุทธศาสนา สมดังที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า “นตถิ สันติปริ สุขิ สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” พระพุทธเจ้าทรงพร่ำสอนพระสาวกให้เป็น ผู้รักความสงบที่แท้ ดำรงชีวิตแบบบอหิงสา ภิกษุรูปที่ใช้แรงเพื่อยุติความขัดแย้ง ไม่เชื่อว่าเป็นพุทธสาวก ที่แท้สมดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “หากจะมีพวกโจรผู้มีความประพฤติต่ำช้า เอาเลื้อยที่มีคมทั้งสอง ข้าง เลื้อยอวัยวะใหญ่ของพวกเธอ แม้นในเหตุนั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดมีใจคิดร้ายต่อโจรเหล่านั้น ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น ไม่เชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำสอนของเรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไม่ได้”

^{๔๑}พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์). *โลกทัศน์ของชาวพุทธ*. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๙.

พระพุทธเจ้าทรงสอนพระสาวกให้จัดการกับความโกรธด้วยความรัก ไม่ใช่ด้วยความชั่ว ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

พึงเอาชนะความโกรธ ด้วยความไม่โกรธ

พึงเอาชนะความชั่ว ด้วยความดี

พึงเอาชนะคนตระหนี่ ด้วยการให้

พึงเอาชนะคนพูดพล่อย ด้วยคำสัตย์^{๔๒}

ทุกวันนี้ ชาวพุทธทั่วโลกได้ถือเอาธรรมจักรหรือกงล้อพระธรรมเป็นสัญลักษณ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระธรรมทูตผู้จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยหวังประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้เป็นไปตามพระบรมพุทโธวาทที่พระพุทธเจ้าได้ประทานแก่พระธรรมทูตรุ่นแรก จำนวน ๖๐ รูป ที่ทรงส่งไปประเทศพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

เจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า ในการส่งพระสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน และเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก ไม่มีการใช้กำลังบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา

สรุปบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ สามารถแบ่งได้เป็น ๖ ด้าน ดังนี้

๑. การกิจด้านการปกครอง หมายถึงการกิจโดยพระสงฆ์ ซึ่งเป็นภิกษุต้องสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรืออยู่ในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศมหาเถรสมาคม หรือบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๒. การกิจด้านการเผยแผ่ หมายถึง การกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนรับทราบทุก ๆ วิธีที่ไม่ผิดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน

๓. การกิจด้านการศึกษา หมายถึง การกิจด้านการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญศึกษา การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง การจัดการศึกษาด้านวิปัสสนาธุระ การฝึกฝนธรรมบ่มเพาะด้านจิตใจ

๔. การกิจการศึกษาสงเคราะห์ การกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กเยาวชน

๕. การกิจด้านการสาธารณูปการ เป็นภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณะปฏิสังขรณ์ในเขตวัดทั้งพุทธาวาสและสังฆาวาส เพื่อได้สถานที่อันเหมาะสมเป็นสัปปายะ คือการกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษา

^{๔๒} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒๓/๑๐๒, พ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒/๖๒.

ถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เเมรุ เป็นต้น

๖. การกิจด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การให้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีการดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนเป็นสำคัญ

๓.๓.๓ คุณสมบัติของพระธรรมทูต

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) รองอธิการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฝ่ายกิจการต่างประเทศ ได้กล่าวถึงพระธรรมทูตว่า งานธรรมทูตต้องทำด้วยจิตรักและอดทน เสียสละ ปัญหาต่างๆ จะพยายามให้ทุกฝ่ายเข้าใจและช่วยแก้ปัญหา สุดท้ายต้องมีวิธีการส่งเสริมและกำลังใจ พระธรรมทูตให้ต่อเนื่อง แต่ขอให้ทุกท่านอย่าลืมพระธรรมวินัยอาจารย์อังคตงาม และศรัทธาประชาชนที่อุปถัมภ์ จงพยายามสร้างรักษาและเจริญศรัทธาประชาชนให้คงอยู่ตลอดไป^{๔๓} โดยมีคุณสมบัติของพระธรรมทูตดังนี้

ก. คุณสมบัติภายนอก ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นคุณสมบัติที่จะทำให้บุคคลผู้พบเห็น ได้ยินได้ฟังแล้วเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอน คุณสมบัติที่ปรากฏออกมาภายนอก ได้แก่

๑. ด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา เช่น มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการของพระพุทธองค์ในจังกีสสูตร ได้แสดงถึงพระสรีระแห่งพระพุทธองค์ไว้ว่า “พระสมณโคดม มีพระรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก วรรณะและพระสรีระดุษพรหม น่าดู น่าชมักหนา”^{๔๔} ส่วนในด้านเสียงที่เปล่งออกมาด้วย ก็มีความสำคัญยิ่งต่อการแสดงธรรม ดังคำที่พราหมณ์กล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ต่อไปอีกว่า เป็นผู้ผู้มีพระวาจาไพเราะตรัสถ้อยคำได้งดงาม โดยพระสุรเสียงที่เปล่งออกมาจากพระโอษฐ์นั้น มีลักษณะพิเศษถึง ๘ ประการ คือ ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด ซึ่ง กังวาน^{๔๕} แม้ในด้านอากัปกิริยา คือการแสดงออกทางการเคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สังคมยอมรับ มีความเป็นเสน่ห์ ผูกมัดใจคนผู้ได้ดูด้วยตา มีท่าทีสง่าผ่าเผย งามสง่า สงบเยือกเย็น จึงเป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดศรัทธายิ่งขึ้น (พวกที่ถึงรูปเป็นประมาณ) ดังคำสรรเสริญของพราหมณ์ในพราหมายูสูตรว่า “ชนทั้งหลายที่ท่านสมณโคดม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทานให้อาจหาญให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว เมื่อลุกจากไปจากที่นั่งแล้วยังเหลียวหลังกลับมามองด้วยไม่อยากจะละจากไป”^{๔๖}

๒. คุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมเพื่อจะได้สอนให้ตรงประเด็นทั้งภาคทฤษฎี (พระปริยัติสัทธรรม) และภาคปฏิบัติ (ปฏิบัติสัทธรรม) ผู้เผย

^{๔๓} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), “วันวิสาขบูชา วันสันติภาพแห่งโลก”, พุทธจักร, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๕๗), หน้า ๑๗-๑๙.

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๓.

^{๔๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๔.

^{๔๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๗๘-๔๗๙.

แผ่พุทธธรรม ฟังดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ดี เพื่อยังศรัทธาความเลื่อมใสและทำให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุด คุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงมีและพึงปฏิบัติ มีดังนี้

๑) ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง นักเผยแผ่พึงตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อนแสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงธรรมด้วยเมตตาจิตหวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อผู้อื่นให้เสียหายหรือตำหนิตรงๆ ทำให้ผู้ฟังธรรมนั้นเกิดความไม่พอใจ^{๔๗}

๒) ปฏิสัมภีทา ผู้เผยแผ่ธรรมต้องมีความเข้าใจ และมีปัญญาแตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (สามารถอธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^{๔๘}

๓) พหุสูตร ผู้เผยแผ่ธรรมต้องเป็นผู้คนแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก ฟังพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง^{๔๙}

๔) การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน ผู้เผยแผ่จะต้องแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) แล้วชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีลมีคุณ ประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม จากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือ ความสุขใจให้ฟังถัดมา และโยงไปหาเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ที่ทนทุกข์กายทุกข์ใจอยู่ขณะนี้ ข้อสุดท้ายจึงชี้แจงทางออกจากกามหรือทางออกจากทุกข์นั้น โดยวิธีการสลัดทิ้งกาม^{๕๐}

๓. ลีลาในการเผยแผ่ธรรม ลีลาในการเผยแผ่ธรรมหรือพุทธลีลานั้น ก็เพื่อช่วยให้ผู้ฟังธรรมเกิดความเลื่อมใสและเข้าใจต่ออรรถและธรรมที่ประกาศไปแล้วนั้น โดยมีหลัก ๔ อย่าง ดังนี้

๑) การชี้แจงให้เห็นชัด (สันทสสนา) คือจะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง เหมือนกับว่าจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

๒) พุดชักชวนให้อยากจะนำไปปฏิบัติตาม (สมาทปนา) คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนใจยอมรับนับถือ อยากลงมือทำหรืออยากทำไปปฏิบัติ

๓) พุดให้เกิดความเข้าใจอาหาญแก่ลัทธิ (สมุตเตชนา) คือปลุกเร้าให้เกิดขวัญและกำลังใจ เพื่อต่อสู้ทำความพากเพียร ไม่ย่อท้อหรืออ่อนแอเพราะสาเหตุใดก็ตาม จิตใจเข้มแข็งไม่กลัวเหนียว ไม่กลัวความทุกข์ยากลำบาก

^{๔๗} อย. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๐๕.

^{๔๘} อย. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๑๖.

^{๔๙} อย. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๒๙.

^{๕๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๓๗/๑๘๙.

๔) พุดปอบบโถมใจให้สดชื่นร่าเริง (สัมปหังสนา) คือ บำรุงจิตใจให้เข้มแข็ง เบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่เขาจะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้า บรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานอยู่เสมอ^{๕๑}

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกถือเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้เข้าถึงประชาชน โดยพระสาวกแต่ละท่านมีเทคนิควิธีสร้างศรัทธาให้ประชาชนแตกต่างกันออกไป เช่น พระอัสสชิ สรรวมระว่างอินทรีย์เดินบิณฑบาตอยู่นอกเมืองราชคฤห์ วันหนึ่งอุปติสสะ (พระสารีบุตร) ได้เห็นอาการสรวลระว่าง เกิดความเลื่อมใส จึงตามไปเพื่อสอบถามธรรมว่า “ท่านบวชเพราะธรรมของใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน” ตอบว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และตรัสความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” พระอัสสชิใช้ลักษณะบุคลิกภาพเรียบร้อย สร้างศรัทธาเป็นผู้พูดน้อยตรงประเด็น ทำให้อุปติสสะชื่นชอบและเกิดศรัทธาเลื่อมใส^{๕๒}

ในสมัยต่อมาท่านนิโครธสามเณร ผู้มีอินทรีย์สงบ ทอดสายตาต่ำเดินผ่านหน้าพระลาน พระเจ้าโศกมหาราชเกิดความเลื่อมใส ได้ฟังธรรมโดยพิสดาร เมื่อคลายข้อสงสัยของพระเจ้าโศกมหาราช ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนั้นเจริญรุ่งเรืองที่สุด นี่เป็นเทคนิควิธีการเผยแผ่ด้านบุคลิกภาพและการกล่าวธรรมโดยพิสดารของสามเณร

จากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านกายภาพ ทำให้ทราบว่า รูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขปัญหามานุษยธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการสร้างพลังอำนาจขึ้นจากภายในจิตใจของบุคคล

ข. คุณสมบัติที่เป็นคุณธรรมภายใน พระธรรมทูตควรมีคุณสมบัติภายในหลายประการ เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาจิตใจให้สมบูรณ์ ดังนี้

๑. คุณธรรม ๘ ประการ พระธรรมทูตนั้นเป็นงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะต้องช่วยกันทำให้สำเร็จโดยพระพุทธองค์ได้กำหนดคุณสมบัติจำเพาะของพระธรรมทูตไว้เพื่อให้พระสาวกใช้เทียบเคียงเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังพระพุทธดำรัสว่า “ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๘ ประการ ควรทำหน้าที่ทูตได้ ดังนี้ ๑) รู้จักฟัง เป็นผู้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ ๒) สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้ เป็นผู้รู้สามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ ๓) ใฝ่ศึกษา เป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ด้านการศึกษายู่ตลอดเวลา ๔) ทรงจำได้ดี เป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวต่างๆได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง ๕) เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด เป็นผู้รู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ๖) สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจ เป็นผู้รู้สามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน ๗) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ มีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน ๘) ไม่ก่อความทะเลาะวิวาท เป็นผู้รู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน”^{๕๓} และที่ทรงตรัส

^{๕๑}ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^{๕๒}มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๓๒) หน้า ๑๘.

^{๕๓}อง.อ.อุทฺทก.อ. (ไทย) ๓/๑๖/๒๓๙.

ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๘ ประการนี้แล ควรทำหน้าที่พูดได้ภิกษุผู้เข้าสู่ชุมชน ที่ได้เล็งเห็นอย่างรุนแรง ก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ทำคำพูดให้เสียหาย ไม่ปกปิดข่าวสาส์น ชี้แจงอย่างไม่มีข้อสงสัย ถูกย่อนถาม ก็ไม่โกรธ ภิกษุผู้มีลักษณะเช่นนั้นแลควรทำหน้าที่พูดได้”^{๕๔}

๒. หลักสัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมของท่านผู้รู้ พระสาวกผู้มีคุณธรรมเหล่านี้ ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ๗ ประการ ได้แก่ ๑) ธัมมัญญูตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ แบบแผนหน้าที่ ซึ่งจะเป็เหตุให้กระทำการได้สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย ๒) อัตถัญญูตา รู้ความมุ่งหมาย และรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการ กฎเกณฑ์หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ของกิจที่จะต้องทำ ๓) อัตตัญญูตา รู้จักตน คือรู้ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ของตนตามเป็นจริง เพื่อประโยชน์ได้เหมาะสมและให้เกิดผลดี ๔) มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ คือรู้จักความเหมาะสมในงานที่ทำ ๕) กาลัญญูตา รู้จักกาล เช่นรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาทำงาน เวลาพักผ่อน เป็นต้น ๖) ปริสสัญญูตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีและข้อควรรู้ ควรปฏิบัติอื่นๆ ต่อชุมชนนั้นๆ ๗) ปุคคสสัญญูตา รู้จักบุคคล คือรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น เพื่อปฏิบัติต่อผู้นั้นโดยถูกต้อง เช่น ควรจะคบหรือไม่ จะเกี่ยวข้องจะใช้จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เป็นต้น เมื่อกล่าวโดยสรุป คือ รู้เหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชนและบุคคล^{๕๕}

๓. หลักกัลยาณมิตร หมายถึง ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้แนะนำแนวทางดำเนินชีวิตแก่ประชาชน เป็นหน้าที่ของพระธรรมทูตจะต้องนำหลักธรรมมาเป็นแบบอย่างการดำเนินงาน พระธรรมทูตเป็นผู้นำแสงสว่างมาสู่ประชาชนในถิ่นต่างๆ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทใด ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อความคิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ฉันทนั้น” เมื่อพระธรรมทูตไปในสถานที่ใดจะต้องมีหลักธรรมแห่งกัลยาณมิตร เพื่อจะไปแนะนำประชาชนได้ทุกชนชั้น ทำหน้าที่เป็นพระสาวกเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งองค์ประกอบหลักกัลยาณมิตร มี ๗ ประการ คือ (๑) ปิโย เป็นผู้ที่น่ารัก (๒) ครุ เป็นผู้นำเคารพเลื่อมใส (๓) ภาวนีโย เป็นผู้นำยกย่อง (๔) วัตตา จะ เป็นผู้มีความรู้ เหตุผล สามารถแนะนำเหตุผล แก่ประชาชนได้ทุกโอกาส เมื่อประชาชนสงสัยอะไร พระธรรมทูตสามารถนำเหตุผลมาชี้แจงได้ชัดเจน (๕) วัจะนักรชะโม เป็นผู้ทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ได้ พร้อมจะรับฟังคำชี้แนะมาปรับปรุงให้เข้ากับชุมชนท้องถิ่น (๖) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา เป็นผู้มีความรู้แจ่มแจ้ง สามารถตอบข้อสงสัยให้แก่ประชาชนได้ (๗) โน จักฐาเน นิโยชเย พระธรรมทูตไม่เป็นผู้แนะนำไปในทางเสียหายอันเป็นหนทางแห่งความเสื่อม

๔. หลักพรหมวิหาร หมายถึง ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม อันเป็นหลักความประพฤติของพระธรรมทูตที่จะต้องมิอยู่ในใจตลอดเวลา มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ๑) เมตตา ความรัก คือ มีความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้

^{๕๔} อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๑๖/๒๔๒ – ๒๔๓.

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๑/๒๖๔, อ.ส.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

ประชาชนทุกหมู่เหล่าประสบประโยชน์และความสุข ๒) กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน ๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นประชาชนอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงาม ประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีด้วยพร้อมส่งเสริมสนับสนุน ๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เทียงตรง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และ ปฏิบัติ ไปตามหลักการเหตุผล และความเที่ยงธรรม^{๕๖}

๕. คุณสมบัติตามแนวโอวาทปาฏิโมกข์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นหัวใจสำคัญที่พระสาวกจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสโอวาทปาฏิโมกข์แก่ภิกษุ ในวันมาฆบูชา ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร ในแคว้นมคธ โดยมีหลักการสำคัญอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑) คุณสมบัติเฉพาะตัว ตามนัยพระบาลีพุทธพจน์ในพระโอวาทปาฏิโมกข์ พระคาถาที่ ๑ ตรัสไว้ว่า “ชนตี ปรมฺ ตโป ตีติกขา นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธานํ หิ ปพฺพชิตํ ปรูปฆาตํ สมณํ โหติ ปรี วิหรณฺโต” พระธรรมทูต นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ๔ ประการ ดังนี้ (๑) มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ ไม่บ่นจู้จี้จุกจิกมีความอดกลั้นต่อกิเลส ไม่แสดงกิเลสอวดชาวบ้าน เป็นคนใจเย็นสุขุมรอบคอบ เก็บอารมณ์เก่ง ดังคำพังเพยว่า “น้ำใจชุ่มเก็บไว้ข้างใน น้ำใจใส่นำออกมาใช้ข้างนอก” (๒) ไม่นินทาใคร ถ้ามีความจำเป็นจะต้องพูดถึงความไม่ดีของคนอื่น ก็พูดเพื่อหาทางแก้ไข (๓) ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร บำเพ็ญตนเป็น “อรรถจารีบุคคล” ดังคำพังเพยว่า “เมื่อยามอยู่ เขาก็เข้าใจ เมื่อยามจากไป เขาก็คิดถึง” (๔) มีสมณสัญญา คือ ความสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอว่า “เราเป็นสมณะ เป็นผู้สงบระงับ เราเป็นพระ เป็นผู้ประเสริฐ เราเป็นปุชนียบุคคล เป็นผู้ที่ควรให้ศรัทธาเคารพนับถือบูชา”

๒) เป้าหมายหรือกรอบในการเผยแผ่ ตามนัยพระบาลีพุทธพจน์พระโอวาทปาฏิโมกข์พระคาถาที่ ๒ ตรัสสอนไว้ว่า “สพฺพปาปสฺส อภินิวกฺกมฺมํ กุสลสฺสุปสมปทา สจฺจิตตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานํสาสนํ” พระธรรมทูต นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดหลักการ ๓ ประการ ดังนี้ (๑) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การละความชั่วทั้งปวง (๒) การทำความดีให้เพียบพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์ (๓) การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ให้ผ่องแผ้วให้ผ่องใส

๓) หลักการในการสร้างสัมพันธ์กับสังคม ตามนัยพระบาลีพุทธพจน์ในพระโอวาทปาฏิโมกข์ พระคาถาที่ ๓ ตรัสสอนไว้ว่า “อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร มตฺตณฺณตา จ ภตฺตสมฺมํ ปนตณฺจ สยนาสนํ อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธานํสาสนํ” พระธรรมทูต นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ในวิธีการประกาศพระศาสนาของพุทธสาวก ๖ ประการ คือ (๑) ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร (๒) ไม่เบียดเบียนใคร (๓) สำรวมระวัง เคร่งครัดต่อพระวินัย พุทธบัญญัติแต่ไม่ใช่เคร่งเครียด (๔) ไม่เป็นคนเห็นแก่ปากแหว่ง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน ยึดถือคำพังเพยว่า “กินเพื่ออยู่ ไม่ใช่อยู่เพื่อกิน” (๕) ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด (๖) มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา

^{๕๖}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

โอวาทปาฏิโมกข์นี้ ถือเป็นคุณสมบัติ เป้าหมาย หลักการและวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริงวิธีการเผยแผ่ โอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปมาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั้งใคร พระธรรมทูตจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จงเป็นคนปากช้า แต่พูด ไร พูดน้อย ทำให้มาก ดูให้มาก นิ่งให้มาก ปาฏิโมกฺเข จ ส่วโร สำรวมรักษาพระวินัยให้มากที่สุด มตตณฺณุตตา จ ภตตสมิ ฐูประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนตณฺจ สยนาสนํ อยู่ง่าย และสุดท้าย สำคัญที่สุดคือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอา จริงเอาจัง ผึกความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุดของ พระธรรมทูตสายต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยทั้งประเทศ^{๕๗}

สรุปได้ว่า โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของพระธรรมทูต ๓ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านบุคลิกภาพ พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีความอดทนไม่แสดงกิริยาท่าทีอันจะ ทำให้เสียบุคลิกภาพ “ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง” เป็นผู้รู้จักข่มจิตใจการปฏิบัติ หน้าที่ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก ยอมตรากตรำทำงานเพื่อพระศาสนา

๒. ด้านคุณธรรม พระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นอุดมคติประจำตัวซึ่ง คุณธรรมลักษณะพื้นฐานของพระธรรมทูตในโอวาทปาฏิโมกข์ “การไม่ทำบาปทั้งปวงการทำกุศลให้ถึง พร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” ถือเป็นคติประจำตัวที่พระธรรมทูตไม่ทำบาปทั้งด้วยกาย วาจา และใจ เป็นผู้ทำแต่ความดีสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจเบิกบาน มีความเมตตา ปราณีต่อทุกคน มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

๓. ด้านการดำเนินชีวิต พระธรรมทูตจะต้องดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มีชีวิตแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้สำรวมระวังในการบริโภคใช้สอยเสนาสนะ เป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความสัจไม่เบียดเบียนใคร มีแต่แผ่เมตตาธรรมให้แก่บุคคลอื่น

๓.๓.๔ โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ

๑. หลักการและเหตุผล ตามที่คณะสงฆ์ได้เคยจัดโครงการอบรมพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศมาครั้งหนึ่งระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๑ แล้วก็หยุดชะงักลงเป็นเวลายาวนานจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการร้องขอจากสมัชชาสงฆ์ไทยใน สหรัฐอเมริกา และร่วมมือกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้จัดอบรมพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศขึ้นเป็นรุ่นแรก และได้ทำการอบรมเรื่อยมาจนสำเร็จไป ๑๐ รุ่นแล้ว (ปีละ ๑ รุ่น) แม้จะมี พระธรรมทูตสายต่างประเทศของโครงการถึง ๖๔๒ รูป ซึ่งประมาณร้อยละ ๖๐-๗๐% ถูกส่งออกไป ปฏิบัติศาสนกิจในประเทศต่างๆ เกือบทั่วโลกโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาอยู่มากกว่า ๕๐ แห่ง ถึงกระนั้นก็ดูเหมือนความต้องการพระภิกษุไทยไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในต่างประเทศก็ยังเพิ่มขึ้นตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์เป็นปัจจัย

^{๕๗}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐-๕๓.

สำคัญต่อกิจกรรมศาสนาหลากชนิดในวัดศูนย์พระพุทธศาสนาวันชัย พระภิกษุผู้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศย่อมประสบกับปัญหาอุปสรรคมากมาย เช่น ปัญหาการใช้ภาษาท้องถิ่น การปรับตัวให้เข้ากับอากาศอาหาร และวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ รวมทั้งการสื่อหลักธรรมและจิตภาวนาอย่างชัดเจน เป็นต้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต้องสนองกิจการของพระพุทธศาสนาส่วนนี้ต่อไป จึงได้ร่วมกับหน่วยงานดังกล่าวจัดโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๔๘) ขึ้น โครงการฯ มีลักษณะอบรม ฝึกฝน และปฏิบัติจริง ทั้งด้านงานนวัตรกรรมสาธารณูปการ, เจริญจิตภาวนาและงานวิชาการ-ปฏิบัติการครบวงจร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๒. วัตถุประสงค์ ๑) เพื่ออบรมพระธรรมทูตให้มีความรู้ ความสามารถ จริยาวัตรงดงาม และความมั่นใจในการปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศยิ่งขึ้น ๒) เพื่อจัดเตรียมพระธรรมทูตผู้มีความคุณสมบัติเหมาะสมไว้ให้แก่วัดไทยในเครือข่ายสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาและวัดไทยในประเทศอื่นๆ ๓) เพื่อสนองงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย

๓. กลุ่มเป้าหมาย คือ พระภิกษุผู้มีความคุณสมบัติเหมาะสม ที่สงฆ์ไทยฯ ส่งเข้าอบรม เจ้าหน้าที่ ครูอาจารย์ ของมหาวิทยาลัยและพระภิกษุทั่วไป รุ่นนี้จำนวน ๗๕ รูป

๔. ผู้รับผิดชอบโครงการ ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒) สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๕. ระยะเวลาในการดำเนินงาน ระหว่างวันที่ ๑ มีนาคม ถึง วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๔๘ (รวม ๘๖ วัน)

๖. สถานที่อบรม ๑) สำนักงานพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๒) ศูนย์พัฒนาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (แคมป์สน) อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ ๓) โรงเรียนมหิตลวิทยา นุสรณ์ อ.พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

๗. วิธีการดำเนินงาน ๑) ขออนุมัติโครงการ ๒) แต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบโครงการฯ ๓) มีหนังสือแจ้งข่าวการฝึกอบรมฯ สมัชชาสงฆ์ฯ วัดไทยในต่างประเทศอื่นๆ และหน่วยงานของมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ๔) จัดเตรียมเอกสารและอุปกรณ์การอบรม ๕) เรียนปรึกษาพระมหาเถระผู้รับผิดชอบ และผู้อุปถัมภ์โครงการ ๖) ติดต่อเชิญวิทยากร ๗) ประชาสัมพันธ์โครงการ ๘) จำหน่ายใบสมัคร-สมัคร-ทดสอบข้อเขียน-สัมภาษณ์ฯ ๙) ดำเนินการอบรม ๑๐) ประเมินผลการอบรม

๘. วิทยากรให้การอบรม ๑) คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒) พระมหาเถระที่เกี่ยวข้องและพระวิปัสสนาจารย์ ๓) พระธรรมทูตจากสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาและวัดไทยในต่างประเทศ ๔) คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ เอกชน และผู้เชี่ยวชาญในภาคเอกชนอื่นๆ ๕) ข้าราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกระทรวงการต่างประเทศ

๙. หลักสูตรการฝึกอบรม มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จำนวน ๒๐ รายวิชา ระยะเวลาอบรม ๘๖ วัน

๑๐. แหล่งทุนและผู้อุปถัมภ์โครงการ ๑) งบอุดหนุนของมหาวิทยาลัย ๒) สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๔) มูลนิธิพร รัตนสุวรรณ์ ๕) สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ๖) ค่าลงทะเบียนของผู้เข้าอบรม ๗) ผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป

๑๑. ผลที่คาดว่าจะได้รับ ๑) ได้รับพระธรรมทูตที่มีความรู้ความสามารถและมีความมั่นใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ๒) ช่วยขจัดความยุ่งยากในการคัดเลือกพระธรรมทูตไปปฏิบัติศาสนกิจในประเทศต่างๆ ๓) ช่วยส่งเสริมงานพระธรรมทูตในต่างประเทศของมหาเถรสมาคมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ๔) ช่วยสร้างภาพพจน์ของพระสงฆ์ไทยในต่างประเทศให้ดียิ่งขึ้น

โดยหลักสูตรอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ มีเป้าหมายของหลักสูตร มุ่งสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพ พระธรรมทูตสายต่างประเทศทั้ง ๔ ด้าน คือ การบริหาร การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หรือประเทศ ที่พระธรรมทูต แต่ละรูป จะไปปฏิบัติ ศาสนกิจ ซึ่งลักษณะของหลักสูตร หลักสูตรอบรม พระธรรมทูต สายต่างประเทศนี้ มีลักษณะสำเร็จรูป และมีความหมาย หลากหลาย (Package) แม้จะใช้วิธีบรรยาย ในหลายวิชา แต่ก็เน้นการปฏิบัติได้ หรือกระทำได้ ลักษณะ การนำสู่หลักสูตร มีทั้ง การบรรยาย การมอบหมายงาน ให้ค้นคว้า ประชุมกลุ่ม อภิปรายร่วม กับการปฏิบัติจริง และการประเมินผล จึงมีลักษณะ ผสมผสาน ทั้งภาค ทฤษฎี และภาคปฏิบัติ รายวิชา - ช่วงเวลาการอบรม รายวิชาทั้งหมดมี ๒๐ รายวิชา วิชาที่เน้นหนัก พิเศษ ก็คือ การใช้ภาษาอังกฤษและวิปัสสนากรรมฐาน การใช้เทคโนโลยี เป็นสื่อการสอน และ บรรยายธรรม^{๕๘}

นอกจากนี้ ยังมีประกาศเรื่องระเบียบปฏิบัติในการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อให้การอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่๑๑ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยทุกประการ โดยอาศัยมติของที่ประชุมคณะกรรมการบริหาร โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศครั้งที่ ๑ วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๒๔ จึงประกาศให้ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ได้ถือปฏิบัติดังนี้

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยระเบียบข้อบังคับการอบรมภาคสาธารณูปการ

๑. ผู้เข้าอบรมต้องเข้าร่วมกิจกรรมให้ครบถ้วนตามที่คณะกรรมการดำเนินงานจัดให้
๒. การอบรมภาคสาธารณูปการ นอกจากจะเป็นภาคฝึกอบรมงานช่างซ่อมแซม งานช่างออกแบบอาคาร งานช่างก่อสร้าง งานช่างไม้ งานช่างปูน การฝึกอบรมเรื่องพิธีกรรมกิริยามารยาท และฝึกความพร้อมด้านอื่นๆแล้วยังรวมไปถึงการทำงานร่วมกัน และเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่การอบรมภาคจิตภาวนา
๓. ผู้เข้าอบรมในภาคสาธารณูปการนี้ จะต้องมีการปฏิบัติอยู่ในขั้นพอใจ จึงจะผ่านเข้าสู่การอบรมภาคจิตภาวนา
๔. ผู้เข้าอบรมในภาคสาธารณูปการนี้ จะต้องปฏิบัติตามข้อระเบียบข้อบังคับของการอบรมภาคจิตภาวนาและการอบรมภาควิชาการโดยอนุโลมด้วย
๕. คณะกรรมการดำเนินงานมีสิทธิ์จะตักเตือนภาคทัณฑ์ หรือตัดสินไม่ให้ผ่านการอบรมและส่งตัวกลับสำนักเดิมได้ หากเกิดปัญหาการละเมิดกฎระเบียบ หรือผลการอบรมของผู้เข้าอบรมรูปนั้นๆไม่น่าพอใจหรือเกิดกรณีเสื่อมเสียอื่นๆ

^{๕๘}พระมหามานตรี ศรีบุญสูง, “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๐)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๔๑-๔๔.

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยระเบียบข้อบังคับการอบรมภาคจิตภาวนา

๑. ผู้เข้าอบรมต้องตั้งใจชอบแต่แรกว่า เราจะพยายามใช้เวลาช่วงการปฏิบัติจิตภาวนานี้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด อย่าคิดว่ามาปฏิบัติเพราะถูกบังคับแบบเสียไม่ได้

๒. ผู้จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดนแก่คนต่างชาติต่างภาษา จะต้องสะสมแก่นแห่งพระพุทธศาสนาไว้เป็นสมบัติของท่านก่อน มิฉะนั้น ท่านจะมีอะไรแบ่งปันให้คนอื่นเขา

๓. ผู้เข้าอบรมต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อกำหนดเวลา ให้ถูกต้องเคร่งครัด ต้องร่วมกิจกรรมต่างๆให้ตรงตามกำหนดเวลา

๔. ต้องงดเว้นจากการพูดคุย อ่านหนังสือให้ศาลาปฏิบัติธรรม หอฉัน และสถานที่ปฏิบัติธรรม ฟังวิทยุ-เทปและอื่นๆนอกจากได้รับอนุญาตหรือเจ็บป่วย

๕. ผู้เข้าอบรมต้องงดเว้นจากสิ่งเสพติดทั้งปวงเช่น บุหรี่ หมาก เครื่องดื่มบำรุงร่างกาย

๖. ห้ามผู้เข้าอบรมนำของมีค่า เช่น กล้องถ่ายรูป วิทยุเทป โทรศัพท์เคลื่อนที่ มาใช้หรือเก็บไว้ในสถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน นอกจากเป็นปลีโพธแล้วอาจสูญหายได้

๗. ผู้เข้าอบรมจะต้องเคารพเชื่อฟัง เอื้อเฟื้อต่อวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ และวิทยากร

๘. ผู้เข้าอบรมต้องพยายามรักษาอารมณ์กัมมัฏฐานให้ต่อเนื่อง งดเว้นการลาไปทำกิจอื่น และต้องส่งอารมณ์แก่วิปัสสนาจารย์ตามกำหนด

๙. ถ้ามีอันตราย เจ็บป่วยหรือเหตุจำเป็นอื่นๆให้แจ้งแก่วิปัสสนาจารย์และเจ้าหน้าที่โครงการฯ โดยตรง

๑๐. การสวดมนต์ไหว้พระ ทำวัตรเช้า เย็น หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในแต่ละช่วงเวลา หรือการทำกิจกรรมอื่นๆหากผู้เข้าอบรมเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆเมื่อเวลาผ่านไป ๑๐ นาทีให้ถือว่าขาดการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ

๑๑. ผู้เข้าอบรมที่ไม่ตั้งใจปฏิบัติและละเมิดระเบียบนี้คณะกรรมการดำเนินงานมีสิทธิ์ตักเตือน ภาคทัณฑ์ หรือส่งตัวกลับสำนักเดิมในระยะเวลาใดๆก็ได้

๑๒. การประเมินผลการปฏิบัติและตัดสินผลการปฏิบัติ ว่า ควรผ่านหรือไม่ควรผ่านของคณะกรรมการดำเนินงานถือว่ายุติ

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยระเบียบข้อบังคับการอบรมภาควิชาการ

๑. ผู้จะผ่านหลักสูตรการอบรม จะต้องเข้าฟังบรรยายในวิชาการอย่างต่อเนื่อง ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๐ ของรายวิชาและหัวข้อบรรยายทั้งหมดพร้อมทั้งมีผลการประเมินที่อยู่ในขั้นพอใช้ขึ้นไป

๒. ผู้เข้าอบรมฟังบรรยายหลังจากเริ่มบรรยายไปแล้ว ๕ นาทีหรือออกจากห้องบรรยายก่อนจบการบรรยาย ถือว่าขาดการฟังบรรยายในวิชานั้น

๓. ผู้เข้าอบรมจะต้องร่วมกิจกรรมของโครงการต่างๆ เช่น การทำวัตรสวดมนต์นั่งสมาธิและฝึกอบรมอื่นๆซึ่งเป็นส่วนเสริมหลักสูตร อย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของกิจกรรมทั้งหมด จึงจะถือว่าจบหลักสูตร

๔. ผู้เข้าอบรมจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ดีต่อเพื่อนๆเคารพยำเกรงต่อเจ้าหน้าที่ และเอื้ออาทรต่อวิทยากร พร้อมทั้งรักษาสมณสัญญา และอาจารย์สมบัติของตนไว้

๕. ผู้เข้าอบรมจะต้องช่วยกันรักษา ทำความสะอาดและรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่อบรม สถานที่พัก ห้องน้ำห้องส้วม อุปกรณ์การอบรม และบริเวณรอบๆ

๖. ผู้เข้าอบรมซึ่งไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบนี้ก็ดี ไม่เอื้อต่อการอบรมก็ดี และไม่เอื้อต่อเจ้าหน้าที่ก็ดีและก่อเรื่องเป็นเหตุให้มีการวิวาทบาดหมางก็ดี ให้ถือว่าหมดสิทธิ์จะได้อบรมต่อไป

๗. ในกรณีที่มีปัญหาอื่นๆในการปฏิบัติระหว่างการอบรม ให้คณะกรรมการดำเนินงานมีอำนาจตีความชี้ขาดเป็นกรณีไป การตัดสินนั้นๆถือเป็นสิ้นสุด

๘. ขณะอบรมตลอดหลักสูตรให้หมั่นไตร่จรัสสีกกรัก(สืราชนิยม) และแผ่รัศมีดอกชนิด ยึดสีกกรัก^{๕๙}

๓.๔ การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ผู้วิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป สรุปได้ ดังนี้

ก. หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยการวิเคราะห์ด้วยหลัก SWOT Analysis)

๑. จุดแข็ง (S=Strengths) เป็นหลักการในการประกาศพระพุทธศาสนาที่พระองค์ และพระอรหันตสาวก ได้ถือปฏิบัติในการเผยแผ่และได้รับผลสำเร็จอย่างดียิ่งจนทำให้พระพุทธศาสนา ดำรงมั่นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นหลักการเผยแผ่ที่เป็นเอกลักษณ์คือ ไม่ล้าสมัยสามารถปรับใช้ได้ ในทุกโอกาสและทุกสถานที่

๒. จุดอ่อน (W=Weaknesses)

๑) ผู้เผยแผ่ได้ศึกษาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ นี้ ได้เข้าใจแจ่มแจ้งหรือไม่

๒) ผู้เผยแผ่ได้วิเคราะห์วิจารณ์หลักดังกล่าวแล้วนำมาปรับใช้ให้ถูกบุคคล โอกาส และสถานที่หรือไม่

๓) ความแตกฉานภาษาธรรม และภาษาท้องถิ่นหรือภาษาสากล(อังกฤษ)ได้ดีหรือไม่

๔) ตามประสบการณ์ที่ปฏิบัติศาสนกิจในยุโรปมากกว่า ๓๐ ปี ดูเหมือนว่า พระธรรมทูตเป็นจำนวนมากที่มาปฏิบัติศาสนกิจในทวีปนี้ ขาดประสบการณ์แทบจะทุกข้อ จนเป็นจุดอ่อน ที่น่าวิตกต่อสถานการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยเป็นอย่างมาก เพราะขาดความเป็นเอกภาพ เนื่องจาก ยังยึดติดอยู่ตามเส้นสายหรือสำนักเดิมของตน

^{๕๙}พระมหามุนี ศรีบุญสูง, “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๐)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๔๔-๔๕.

๓. โอกาส (O=Opportunities) เมื่อผู้เผยแผ่ (พระธรรมทูต) ไม่มีความแตกฉานทั้งในอรรถและในธรรม ก็ไม่อาจแสดงธรรมให้ผู้ฟังได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งตามเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นในขณะหรือโอกาสนั้นๆ จึงเป็นเสมือนมีโอกาสแต่ใช้โอกาสนั้นๆ ให้เสียไป

๔. อุปสรรค (T=Threats) เมื่อหลักการการเผยแผ่ทั้ง ๔ ประการนั้น ผู้เผยแผ่ไม่มีความแตกฉาน ก็เป็นอุปสรรคหลักแห่งการเผยแผ่ในตัวอยู่แล้ว การเผยแผ่จึงเป็นเพียงการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยไว้เท่านั้น แต่จะให้หลักคำสอนกระจายไปสู่ชุมชนท้องถิ่นที่ตนเผยแผ่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ก็ยังเป็นเรื่องยากอยู่ ยิ่งความแตกฉานในภาษาและปฏิภาณยิ่งเป็นเรื่องยากมาก เพราะเป็นส่วนบุคคลนั้นๆ จะต้องขวนขวายเอง

ข. กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑. กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในเนื้อความ)

เมื่อมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น เช่น ปัญหาครอบครัว ระหว่างสามีภรรยาไม่เข้าใจกัน เขาได้นำปัญหามาปรึกษาหารือ ก็ต้องให้ข้อคิดแก่เขาว่า ปัญหาชีวิตแยกกันไม่ออก ไม่ต้องกลัวปัญหา เพราะปัญหาทำให้เกิดปัญญาหรือปัญหาเป็นเครื่องประลองปัญญา หากคู่ครองมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ก็ต้องอาศัยความอดทนและปรับเข้าหากัน โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น ฆราวาสธรรม, ทิศ ๖ คือ หน้าที่สามี-หน้าที่ภรรยา อนึ่ง การแก้ไขปัญหานี้ๆ เป็นเรื่องของชีวิต ผู้เผยแผ่ต้องนำคำสอนเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มาแนะนำให้เขาได้เข้าใจ เช่น ปัญหาหว่านมารดาบิดา กับ บุตรธิดา เป็นต้น ก็ต้องนำหลักธรรมมาอธิบายหน้าที่พ่อแม่หน้าที่ลูกๆ

ปัญหาต่างๆ สำหรับชาวพุทธที่เกิดขึ้นในต่างแดน มีความแตกต่างจากปัญหาในประเทศไทย การที่จะอธิบายให้ คำปรึกษานั้น จำต้องใช้หลักอัตถปฏิสัมพันธ์ แตกฉานในอรรถ คือ เข้าใจชำนาญในการอธิบายข้อความอย่างลึกซึ้ง คาดการณ์ถึงผลที่จะได้รับจากการกระทำใดๆ ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาการอยู่อาศัย เป็นต้น เขาได้นำปัญหามาปรึกษาหารือ ก็ต้องให้ข้อคิดแก่เขาว่า ปัญหาชีวิตแยกกันไม่ออก ไม่ต้องกลัวปัญหา เพราะปัญหาทำให้เกิดปัญญาหรือปัญหาเป็นเครื่องประลองปัญญา หากคู่ครองมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ก็ต้องอาศัยความอดทนและปรับ เข้าหากัน โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ พระธรรมทูตไทยจะต้องมีความรู้ความสามารถในข้อธรรมะทุกด้านอย่างแจ่มแจ้งเพื่อสามารถอธิบายขยายเนื้อความในการชักจูงผู้คนทุกเพศทุกวัยมาสนใจในพระพุทธศาสนาให้ได้อย่างกว้างขวาง โดยจะต้องมีการเผยแผ่ในเชิงรุกให้มากยิ่งขึ้นเพื่อให้คนในสังคมเข้าถึงได้ง่าย

๒. กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านธัมมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในหลัก)

ข้อนี้ เป็นเรื่องของหลักธรรมพระพุทธศาสนา ผู้เผยแผ่(พระธรรมทูต) จะต้องจำหลักและนำมาปรับใช้ต่อปัญหานั้นๆ ที่ประชาชนผู้นั้นๆ เขานำมาปรึกษาและอธิบายเหตุผลประกอบ(ตามหลักกลยุทธ์ข้อที่ ๑) เช่น ปัญหาวัยรุ่นผู้ไม่สนใจเรียน ทำให้บิดามารดาหนักใจ เขามาปรึกษาที่ต้องยกหลักธรรม เรื่องอบายมุข ข้อเกียจคร้านทำงาน, เป็นเด็กต้องศึกษาเล่าเรียนเพื่ออนาคต คุณพ่อคุณ

แม้ไม่มีอะไรจะให้ นอกจากส่งเสริมการศึกษาเพื่อวันหนึ่งท่านไม่อยู่ ลูกๆ ก็สามารถยืนอยู่บนลำแข้งของตนเองได้

เรื่องของหลักธรรมพระพุทธศาสนา พระธรรมทูต จะต้องนำหลักอัมมปฏิสัมภิทาและนำมาปรับใช้ต่อปัญหานั้นๆ ที่ประชาชนผู้นั้นๆ เขานำมาปรึกษาและอธิบายเหตุผลประกอบ

พระธรรมทูตจะต้องสามารถรู้หลักข้อธรรมะและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเพื่อนำพาผู้ที่สนใจปฏิบัติธรรมทำสมาธิโดยจะต้องให้มีการเปิดคอร์สปฏิบัติธรรมเพื่อทำเป็นโครงการมากขึ้นเพื่อให้บุคคลผู้ที่สนใจสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องและสามารถให้เขาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ

๓. กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมภิทา ๔ ด้านนิรุติปฏิสัมภิทา (ปัญญาแตกฉานในภาษา)

ผู้เผยแผ่ควรจะต้องรู้ภาษาท้องถิ่นนั้นๆ บ้าง และอาจจะแตกฉานในภาษาสากล (อังกฤษ) ก็อาจนำมาพูดให้เขาเข้าใจ หากไม่เช่นนั้น ก็ต้องปลูกฝังศรัทธากับคนท้องถิ่นที่เขาเข้าใจภาษาอังกฤษได้ดี มาเป็นล่ามแปลภาษาท้องถิ่นให้ หากเป็นไปได้ก็ควรมีหลายคน เพราะเมื่อคนหนึ่งไม่รู้จักก็ควรมีคนอื่นเข้ามาช่วยเหลือได้ แต่ถ้าผู้เผยแผ่ได้ภาษาท้องถิ่น ก็จะดีมาก คำว่า ปลูกฝังศรัทธานั้น หมายถึง เขาผู้นั้นได้มาศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนากับพวกเราพระธรรมทูตแล้ว

พระธรรมทูตควรจะต้องรู้ภาษาท้องถิ่นนั้นๆ บ้าง และอาจจะแตกฉานในภาษาอังกฤษ ก็อาจนำมาพูดให้เขา เข้าใจ หากไม่เช่นนั้น ก็ต้องปลูกฝังศรัทธากับคนท้องถิ่นที่เขาเข้าใจภาษาอังกฤษได้ดี มาเป็นล่ามแปลภาษาท้องถิ่นให้

พระธรรมทูตจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในภาษาถิ่นรวมถึงภาษาสากลได้อย่างดีและจะต้องสามารถอธิบายข้อธรรมะให้เข้าใจได้โดยง่าย

๔. กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมภิทา ๔ ด้านปฏิภาณปฏิสัมภิทา(ปัญญาแตกฉานในความคิดทันทาร)

ข้อนี้ เป็นเรื่องของประสบการณ์และพื้นฐานทางปัญญาของแต่ละบุคคลโดยอาศัยการอ่าน การพิจารณาอย่างมาก จนแตกฉานในอรรถและในธรรมเป็นอย่างดี ก็จะสามารถแก้ไขปัญญาเฉพาะหน้านั้นๆ ได้ดี และมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามได้อย่างน่าพอใจ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าและต้องพิจารณาบุคคลผู้ฟังเป็นหลักด้วย

ส่วนมากเป็นเรื่องของประสบการณ์และพื้นฐานทางปัญญาของแต่ละบุคคลของพระธรรมทูตโดยอาศัยการอ่าน การศึกษา และการพิจารณาอย่างมาก จนแตกฉานในอรรถและในธรรมเป็นอย่างดี ก็จะสามารถแก้ไขปัญญาเฉพาะหน้านั้นๆ ได้ดี และมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรงตามได้อย่างน่าพอใจ และขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าด้วยและ ต้องพิจารณาบุคคลผู้ฟังเป็นหลักด้วย

พระธรรมทูตจะต้องมีความรู้เท่าทันตามโลกาวิวัฒน์ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันตามยุค ตามสมัย โดยจะต้องมีการหยิบเอาเหตุการณ์บนโลกใบนี้มาอธิบายให้เข้าใจตามหลักพระพุทธศาสนา

ค. แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ สำหรับ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑. วิสัยทัศน์

การมีวิสัยทัศน์ ดังนี้

๑) ยึดหลักการเผยแผ่ ซึ่งเป็นปฐมพุทธพจน์ที่ทรงส่งพระสงฆ์สาวกออกเผยแผ่นั้นคือ จรณ ภิกขเว จาริจิ พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย ฯลฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนพร้อมด้วยหลักการวิธีการอยู่พร้อม

๒) วางแผนการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่ทั้งที่เป็นรูปธรรม(สิ่งก่อสร้างเสนาสนะ) และนามธรรม(การเผยแผ่ธรรม) ไปยังชนกลุ่มน้อยและขยายออกไปสู่ชุมชนกลุ่มใหญ่มากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ จากระดับต่ำ เช่น ร.ร.พุทธศาสนาวินอาทิตย อบรมเยาวชนชาย-หญิง และอบรมธรรมและการปฏิบัติกัมมัฏฐานแก่ผู้สูงอายุ

๓) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสากลเป็นศาสนาสร้างสันติสุขของโลกใบนี้ พระพุทธศาสนาจะสามารถเจริญรุ่งเรืองในทวีปยุโรปได้ยังสถาพร เพราะพระพุทธศาสนาใช้หลักการเหตุและผลในการแก้ไขปัญหา

๒. พันธกิจ

๑) จัดตั้งสาขาวัดที่เป็นหลักและเจริญก้าวหน้าแล้ว ให้มีสาขาตามเมืองต่างๆ ในประเทศนั้น หรือในประเทศเพื่อนบ้าน แต่ให้อยู่ในขอบข่ายที่จะอุปถัมภ์บำรุงได้ตามความเหมาะสม

๒) จัดตั้งมูลนิธิเพื่ออุปถัมภ์บำรุงวัดเริ่มต้นหรือวัดที่เป็นหลักโดยคำนึงถึงความเป็นอนิจจังของโลก หากมีอะไรเปลี่ยนแปลงก็ยังมีกองทุนอุปถัมภ์บำรุงวัดใหญ่และวัดสาขาได้ และหาวิถีทางจัดตั้งกองทุนตามวัดสาขานั้นๆ ด้วย

๓) หลักการเผยแผ่ที่เป็นนามธรรม(ธรรมะ)ไปยังชุมชนนั้นๆ จะต้องยึดตามหลักการเผยแผ่ขอพระพุทธองค์ และควรมีการเผยแผ่ระยะสั้น และระยะยาวควบคู่กันไปด้วย เช่น การสอนกัมมัฏฐาน หรือธรรมะตามเมืองนั้นๆ การเปิด ร.ร.พุทธศาสนาวินอาทิตยประจำวัดนั้นๆ ที่เป็นสาขา ฯลฯ

๔) สร้างความรู้ความเข้าใจอันดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน(ทวีปยุโรป)

๕) สร้างศาสนทายาทในทวีปยุโรปเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบต่อไป

๓. วัตถุประสงค์

๑) เพื่อให้พุทธธรรมที่สามารถปฏิบัติได้ให้เข้าถึงจิตใจของประชาชนเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ และขณะนี้ เยาวชนโลกตะวันตกได้หันมาศึกษาพระพุทธศาสนาเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ บางครั้ง ก็มีคณะครูและนักเรียนระดับมัธยมต้น และมัธยมปลายมาสัมภาษณ์เป็นกลุ่มๆ เกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๒) เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นอยู่ในโลกตะวันตก ดังที่นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเขียนไว้ว่าดวงอาทิตย์คือพระพุทธศาสนาจะไปขึ้นและส่องแสงทางซีกโลกตะวันตก

๓) ต้องสามารถสอนการปฏิบัติวิปัสสนาธรรมฐานให้เข้าถึงจิตใจของประชาชนให้ได้ โดยขณะนี้เยาวชนโลก ตะวันตกได้หันมาศึกษาพระพุทธศาสนาเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ บางกั

มีคณะครูและนักเรียนระดับมัธยมต้น และมัธยม ปลายมาศึกษาภาคปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือ สัมภาษณ์เป็นกลุ่มๆ เกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของวิชาการเรียนการสอนของโรงเรียน

๔) เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นอยู่ในโลกนี้สืบนานเท่าอนัน การเผยแผ่จำต้องอาศัยหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ในการปฏิบัติจึงจะประสบความสำเร็จ

๕) เพื่อพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทย

๖) เพื่อสร้างหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับผู้ที่สนใจในพระพุทธศาสนา

๗) เพื่อสร้างศรัทธาให้ผู้ยังไม่ศรัทธาไม่มีความศรัทธาให้ผู้มีศรัทธาแล้วศรัทธามากยิ่งขึ้น

๔. กลยุทธ์

๑) จัดตั้งมูลนิธิเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นทุนการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒) ให้ทุนการศึกษาแก่พระสงฆ์ผู้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์มหาจุฬาฯ โดยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ คัดสรรพระนักศึกษาที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนดีมีผลการเรียนเด่นระดับเกียรตินิยม และมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ หากมีความมุ่งมั่นเพื่อการดำรงมั่นพระพุทธศาสนา ไม่ลาสิกขาไต่ยิ่งดี แต่กองทุนนี้ จะต้องมิสัณญการให้ทุนการศึกษาที่ชัดเจน พร้อมเงื่อนไขต่างๆ

๓) ต้องจัดประชุมสัมมนาเป็นครั้งคราว เพื่อวางแผนการพัฒนาและดำรงมั่นพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

๔) ให้ทุนการศึกษาแก่พระธรรมทูตผู้มาปฏิบัติศาสนกิจในวัดนี้ ได้ศึกษาเรียนรู้ภาษาท้องถิ่นระดับสูงเพื่อจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

๕) มีการจัดประชุมสัมมนาเป็นประจำ เพื่อวางแผนการพัฒนาการเผยแผ่และดำรงมั่นพระพุทธศาสนาอย่าง ยั่งยืนต่อไป

๕. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

๑) พระธรรมทูตน่าจะมีอุดมการณ์สูงส่ง และตั้งใจศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติให้ลึกซึ้ง ดำเนินตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ จึงจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ดังที่เรื่องราวปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

๒) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นสถาบันแม่หรือพระธรรมทูตสายนั้นๆ น่าจะจัดประชุมสัมมนาพระธรรมทูตสายนั้นๆ ที่อยู่ในต่างประเทศ(โดยเฉพาะผู้อยู่ในแนวหน้า ผู้นำองค์กรนั้นๆ) ได้เข้ามาร่วมประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อ วางแผนการเผยแผ่ระยะสั้นและระยะยาวในเรื่องนั้นๆ เพื่อพัฒนาการเผยแผ่ให้มีศักยภาพ และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ นี้เป็นบรรทัดฐานการสัมมนา

๓) ควรคัดสรรพระธรรมทูตผู้มีความชำนาญเรื่องงานสารบัญ เรื่องการเขียนบทความ การบรรยายธรรม การปฏิบัติกัมมัฏฐาน ฯลฯ ให้ไปอยู่ในสำนักวัดนั้นๆ ที่อยู่ในแนวหน้า เช่น ประธานหรือรองประธานองค์กรในทวีปนั้นๆ เพื่อจะเป็นแกนนำในการเผยแผ่ในเรื่องนั้นๆ ดังกล่าวแล้ว

๔) การคัดสรรพระธรรมทูตควรเน้นผู้มีความรู้ทางภาษา ชำนาญเรื่องงานสารบัญ การใช้คอมพิวเตอร์ ผู้สามารถเขียนบทความได้ การบรรยายธรรม การสอนปฏิบัติกัมมัฏฐาน เพื่อให้การเผยแผ่ปฏิบัติศาสนกิจเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ

๕) มหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่เป็นผู้คัดเลือกส่งพระธรรมทูตมาปฏิบัติศาสนกิจ ควรคัดเลือกนิสิตที่มีคุณสมบัติที่ ตรงต่อความต้องการ และควรได้เข้าร่วมประชุมสหภาพพระธรรมทูตต่างประเทศ เพื่อปรึกษาหารือกันรับฟังนโยบาย เพื่อ พัฒนาการเผยแผ่ให้มีศักยภาพ และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ นี้ เป็นบรรทัดฐานวางแผนการ เผยแผ่ระยะสั้น และระยะยาวในเรื่องการเตรียมนิสิตเพื่อปฏิบัติงานเป็นพระธรรมทูต

๓) พระธรรมทูตต้องมีอุดมการณ์สูง และตั้งใจศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งด้านปริยัติและ ปฏิบัติให้ลึกซึ้ง ดำเนินตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ จึงจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๓.๕ สรุปผล

สรุปผลการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป พบว่า มีกลไกของกลยุทธ์ ๓ ประการ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ ๔ ประการ คือ ๑) กลยุทธ์ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์ (ชัดเจนในการรับ) ๒) กลยุทธ์ด้านธัมมปฏิสัมพันธ์ (จับประเด็นได้) ๓) กลยุทธ์ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์ (สื่อสารเป็น) ๔) กลยุทธ์ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้)

บทที่ ๔

กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

การวิจัยในบทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลยุทธ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๙ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ยกร่างกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๔.๒ ผลนำเสนอกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๔.๓ ผลการปรับปรุงกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ยกร่างกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการศึกษเกี่ยวกับสภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป และการพัฒนากลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป สรุปเป็นร่างกลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ดังแสดงในภาพที่ ๔.๑

ภาพที่ ๔.๑ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง)

ที่มา : พระมหาบุญหิน ปุณฺณธโร (เทศิโร), ๒๕๖๑

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และกลยุทธ์ (Strategy) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. วิสัยทัศน์ (Vision)

เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาคด้วยความคิดค้นการ

ข. พันธกิจ (Mission)

๑. เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป

๒. เพื่อพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านภาครับและภาคใช้

ค. วัตถุประสงค์ (Objective)

๑. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

ง. กลยุทธ์ (Strategy) คือ “ชัดเจนในการรับ จับประเด็นได้ สื่อสารเป็น สร้างความคิด ความหยั่งเห็นใหม่ได้”

กลยุทธ์ที่ ๑ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านอรรถปฏิสัมพันธ์ (ชัดเจนในการรับ)

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ การเรียนรู้หลักการ แนวคิด และทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนปัญญาแตกฉานในเนื้อความ

ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความ แยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความหมายของสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่

โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานและอภิธรรม

โครงการ : การอบรมภาคจิตภาวนา

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ในการแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

โครงการ : การสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่ ๔ ด้าน คือ การบริหาร การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หรือประเทศ ที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจ

โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านสาธารณูปการ ความรู้เรื่องศิลปกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปะต่างๆ งานช่างซ่อมแซม งานช่างออกแบบอาคาร และงานช่างต่างๆ เช่น งานช่างก่อสร้าง งานช่างไม้ งานช่างปูน เป็นต้น

กลยุทธ์ที่ ๒ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านอัมมปฏิสัมพันธ์ (จับประเด็นได้)

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในหลัก ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง

โครงการ : การส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่สามารถดึงดูดผู้สนใจ

โครงการ : การส่งเสริมกิจกรรมดึงดูดความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และชุมชน

โครงการ : การอบรมความรู้เรื่องกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายระหว่างประเทศ

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีฉลาดในสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน

โครงการ : การส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมสำคัญในวันพระประจำสัปดาห์และวันสำคัญทางพุทธศาสนา

โครงการ : การส่งเสริมกิจกรรมทำบุญตักบาตรเพื่อดึงดูดพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวออสเตรเลียเข้าวัด

กลยุทธ์ที่ ๓ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์ (สื่อสารเป็น)

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ ทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศและทักษะการใช้นวัตกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในภาษา ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน

โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร

โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการ : การส่งเสริมให้แปลหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

โครงการ : การส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการเทศน์ด้วยภาษาอังกฤษ

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ

โครงการ : การอบรมความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการ : การส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการนำปฏิบัติธรรมด้วยภาษาอังกฤษ

กลยุทธ์ที่ ๔ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้)

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ การใช้หลักการคิด เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

โครงการ : การฝึกอบรมความสามารถในการคิดเชิงมโนภาพในการซึมซับและการรับรู้แนวโน้มของสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล และมีความสามารถในการสรุปข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

โครงการ : การฝึกอบรม ความมีวิสัยคิดเชิงปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในทางสร้างสรรค์สิ่งใหม่

โครงการ : การฝึกอบรมความรู้ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปในลักษณะกว้างขวางในระยะยาว

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้หลักการสร้าง
ความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

โครงการ : การสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมด้านทุนทรัพย์และชักชวนศรัทธา

โครงการ : การอบรมความรู้ในการวางแผนการเผยแผ่เป็นขั้นตอนโดยแบ่งเป็น
ระยะอย่างชัดเจน

โครงการ : การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ในต่างประเทศ

๔.๒ ผลการเสนอกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ผู้วิจัย ได้นำร่างกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ
พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรปที่สร้างขึ้นภายใต้คำปรึกษาข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา
ดุชนิพนธ์ นำเสนอในการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๖๑ อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา จำนวน ๙ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)
(รายละเอียด ในภาคผนวก) สรุปผลการสนทนากลุ่ม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ สรุปผลการสนทนากลุ่ม

รายการ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
ภาพกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลัก ปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีป ยุโรป (ฉบับร่าง)	- ควรปรับภาพตราให้เต็มสมบูรณ์ - ควรปรับสำนวนเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ ๔ ใหม่
วิสัยทัศน์ (Vision) เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วย ความคิดทันการ	- มีความเหมาะสม
พันธกิจ (Mission) ๑. เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีป ยุโรป ๒. เพื่อพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็น ผู้มีทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านภาครับ และภาคใช้	- ควรปรับพันธกิจ คือ ๑. เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีป ยุโรป ๒. พัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็น ผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในอรรถ เข้าใจ ในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วย ความคิดทันการ
วัตถุประสงค์ (Objective) ๑. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา	- มีความเหมาะสม

รายการ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
๒. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์	
กลยุทธ์ (Strategy) คือ “ชัดเจนในการรับ จัป ประเด็นได้ สื่อสารเป็น สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้”	- ควรปรับกลยุทธ์ คือ “การสร้างปัญญาแตกฉาน เชี่ยวชาญในหลักธรรม ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ” - ควรปรับหัวข้อกลยุทธ์ทั้ง ๔ คือ ๑. กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอรรถปริสัณนิททา) ๒. กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปริสัณนิททา) ๓. กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิตติปริสัณนิททา) ๔. กลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ (ด้านปฏิภาณปริสัณนิททา)
กลยุทธ์ที่ ๑ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปริสัณนิททา ๔ ด้านอรรถปริสัณนิททา (ชัดเจนในการรับ) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ การเรียนรู้หลักการ แนวคิด และทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงหน้าถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้ แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานและอธิธรรม โครงการ : การอบรมภาคจิตภาวนา	- ควรปรับหัวข้อใหม่ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอรรถปริสัณนิททา) - ควรปรับยุทธวิธีให้ตรงกับปริสัณนิททา ๔

รายการ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีความรู้ในการแสวงหาความรู้ด้าน การศึกษาอยู่ตลอดเวลา โครงการ : การสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเผย แผ่ ๔ ด้าน คือ การบริหาร การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ ให้เหมาะสมกับสภาพ ท้องถิ่น หรือประเทศ ที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจ โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้าน สาธารณูปการ ความรู้เรื่องศิลปกรรม ปะติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปะต่างๆ งานช่าง ซ่อมแซม งานช่างออกแบบอาคาร และงานช่าง ต่างๆ เช่น งานช่างก่อสร้าง งานช่างไม้ งานช่างปูน เป็นต้น	
กลยุทธ์ที่ ๒ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน ธัมมปฏิสัมพันธ์ (จับประเด็นได้) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้ มีทักษะภาครับ คือ ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป เป็น การพัฒนาปัญญาแตกฉานในหลัก ความเข้าใจแจ่ม แจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความ ของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้ หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลที่ปรากฏก็สามารถสืบ สาวกลับไปหาเหตุได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระ ธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้ แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและ ถูกต้องตามความเป็นจริง โครงการ : การส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมปฏิบัติ ธรรมที่สามารถดึงดูดผู้สนใจ โครงการ : การส่งเสริมกิจกรรมดึงดูดความร่วมมือ ระหว่างวัด บ้าน และชุมชน โครงการ : การอบรมความรู้เรื่องกฎหมายท้องถิ่น และกฎหมายระหว่างประเทศ	- ควรปรับหัวข้อใหม่ คือ กลยุทธ์ที่ ๒ กลยุทธ์ เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปฏิสัมพันธ์) - ควรปรับยุทธวิธีให้ตรงกับปฏิสัมพันธ์ ๔

รายการ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีฉลาดในสิ่งที่เป็ประโยชน์และไม่เป็น ประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่ง ที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน โครงการ : การส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมสำคัญใน วันพระประจำสัปดาห์และวันสำคัญทางพุทธ ศาสนา โครงการ : การส่งเสริมกิจกรรมทำบุญตักบาตรเพื่อ ดึงดูดพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาว ออสเตรเลียเข้าวัด	
กลยุทธ์ที่ ๓ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน นิรุตติปฏิสัมพันธ์ (สื่อสารเป็น) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้ เป็นผู้มีทักษะการใช้ คือ ทักษะการใช้ ภาษาต่างประเทศและทักษะการใช้วัตรกรรมใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญา แตกฉานในภาษา ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถ และธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ เพื่อ พัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมี แผนงาน/โครงการ ดังนี้ แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถใช้ทักษะวิธีการให้ ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการใช้ ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการสื่อสารใน สังคมพหุวัฒนธรรม โครงการ : การส่งเสริมให้แปลหลักธรรมทางพุทธ ศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ โครงการ : การส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถใน การเทศน์ด้วยภาษาอังกฤษ	- ควรปรับหัวข้อใหม่ คือ กลยุทธ์ที่ ๓ กลยุทธ์ ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิรุตติ ปฏิสัมพันธ์) - ควรปรับยุทธวิธีให้ตรงกับปฏิสัมพันธ์ ๔

รายการ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถพุทธธรรมให้ผู้อื่น ฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ โครงการ : การอบรมความรู้ความสามารถในการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการสื่อสารใน สังคมพหุวัฒนธรรม โครงการ : การส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถใน การนำปฏิบัติธรรมด้วยภาษาอังกฤษ	
กลยุทธ์ที่ ๔ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน ปฏิสัมพันธ์ปฏิสัมพันธ์ (สร้างความคิดความหยั่งเห็น ใหม่ได้) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูต ต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ การใช้ หลักการคิด เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานใน ความคิดทันการ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความ เข้าใจชัดในความรู้ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มี ประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลาย เข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้น ใหม่ได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูต ต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้ แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการฟังความ คิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ โครงการ : การฝึกอบรมความสามารถในการคิด เชิงมโนภาพในการซึมซับและการรับรู้แนวโน้มของ สิ่งต่างๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล และมีความสามารถในการ สรุปข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ โครงการ : การฝึกอบรม ความมีวิธีคิดเชิงปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ในทางสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โครงการ : การฝึกอบรมความรู้ด้านการกำหนด วิสัยทัศน์ในอนาคตของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในทวีปยุโรปในลักษณะกว้างขวางในระยะยาว	- ควรปรับหัวข้อใหม่ คือ กลยุทธ์ที่ ๔ กลยุทธ์ สร้างปฏิสัมพันธ์นานาชาติไหวพริบ (ด้านปฏิสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์) - ควรปรับยุทธวิธีให้ตรงกับปฏิสัมพันธ์ ๔

รายการ	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศ ด้านเป็นผู้มีความรู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน โครงการ : การสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมด้านทุน ทรัพย์และชักชวนศรัทธา โครงการ : การอบรมความรู้ในการวางแผนการเผย แผ่เป็นขั้นตอนโดยแบ่งเป็นระยะอย่างชัดเจน โครงการ : การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเผย แผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ	

๔.๓ ผลการปรับปรุงกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ผู้วิจัย ได้นำร่างกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ
พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มาปรับปรุงตามผลการนำเสนอและได้ปรึกษาข้อเสนอแนะจากอาจารย์
ที่ปรึกษาคุณุภินันท์ สรุปผลการปรับปรุงกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔
สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับสมบูรณ์) ดังแสดงในภาพที่ ๔.๒

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป	
	วิสัยทัศน์ (Vision)
	พันธกิจ (Mission)
	วัตถุประสงค์ (Objective)
	กลยุทธ์ (Strategy) ๑. กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน ๒. กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม ๓. กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล ๔. กลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ

ภาพที่ ๔.๒ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรม
ทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับสมบูรณ์)

ที่มา : พระมหาบุญทิน ปุณฺณธโร (เทาศิริ), ๒๕๖๑

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับสมบูรณ์) ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และกลยุทธ์ (Strategy) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. วิสัยทัศน์ (Vision)

“เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม ข้าลงในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดค้นการ”

ข. พันธกิจ (Mission)

๑. เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป

๒. พัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในในอรรถ เข้าใจในธรรม ข้าลงในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดค้นการ

ค. วัตถุประสงค์ (Objective)

๑. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

ฅ. กลยุทธ์ (Strategy) (การสร้างปัญญาแตกฉาน เชี่ยวชาญในหลักธรรม ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ)

๑. กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ การเรียนรู้หลักการ แนวคิด และทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความหมายของสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

โครงการอบรมพัฒนาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่

โครงการอบรมพัฒนาความรู้ด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานและอภิธรรม

โครงการอบรมภาคจิตภาวนา

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ในการแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

โครงการสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่ ๔ ด้าน คือ การบริหาร การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หรือประเทศ ที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจ

โครงการอบรมพัฒนาความรู้ด้านสาธารณูปการ ความรู้เรื่องศิลปกรรม ปะติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปะต่างๆ งานช่างซ่อมแซม งานช่างออกแบบอาคาร และงานช่างต่างๆ เช่น งานช่างก่อสร้าง งานช่างไม้ งานช่างปูน เป็นต้น

๒. กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปฏิบัติ) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในหลัก ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/ยุทธวิธี ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง

โครงการส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่สามารถดึงดูดผู้สนใจ

โครงการส่งเสริมกิจกรรมดึงดูดความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และชุมชน

โครงการอบรมความรู้เรื่องกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายระหว่างประเทศ

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีฉลาดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน

โครงการส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมสำคัญในวันพระประจำสัปดาห์และวันสำคัญทางพุทธศาสนา

โครงการส่งเสริมกิจกรรมทำบุญตักบาตรเพื่อดึงดูดพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวออสเตรเลียเข้าวัด

๓. กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิรุตติปฏิบัติ) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ ทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศและทักษะการใช้วัตรกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในภาษา ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ พัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้ฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน

โครงการอบรมความรู้ด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร

โครงการอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการส่งเสริมให้แปลหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

โครงการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการเทศน์ด้วยภาษาอังกฤษ

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถพูดธรรมให้ผู้ฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ

โครงการอบรมความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

โครงการอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการนำปฏิบัติธรรมด้วยภาษาอังกฤษ

๔. กลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ (ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ การใช้หลักการคิด เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/ยุทธวิธี ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

โครงการฝึกอบรมความสามารถในการคิดเชิงโนภาพในการซึมซับและการรับรู้แนวโน้มของสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีเหตุมีผลและมีความสามารถในการสรุปข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

โครงการฝึกอบรมความมีวิธีคิดเชิงปฏิบัติความคิดสร้างสรรค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในทางสร้างสรรค์สิ่งใหม่

โครงการฝึกอบรมความรู้ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปในลักษณะกว้างขวางในระยะยาว

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

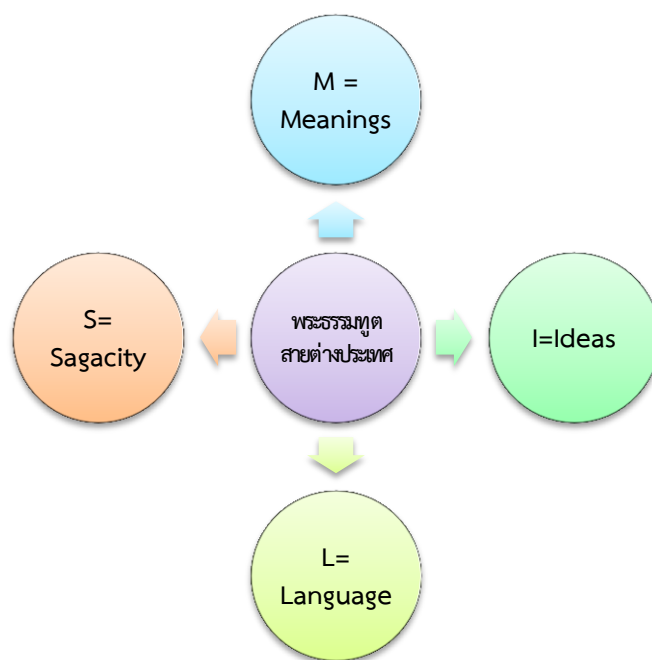
โครงการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมด้านทุนทรัพย์และชักชวนศรัทธา

โครงการอบรมความรู้ในการวางแผนการเผยแผ่เป็นขั้นตอนโดยแบ่งเป็นระยะอย่างชัดเจน

โครงการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นนำหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ มาบูรณาการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้มั่นคงในทวีปยุโรป และเป็นการพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดทันการ กล่าวคือ การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์) กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปฏิสัมพันธ์) กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์) และกลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ (ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์) สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย “MILS” ดังแสดงในภาพที่ ๔.๓

ภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย MILS

ที่มา : พระมหาบุญหิน ปุณณธโช (เทาศิริ), ๒๕๖๑

อธิบายภาพองค์ความรู้จากการวิจัย “MILS” ดังนี้

M = Meanings คือ ความหมาย เป็นการเรียนรู้หลักการ แนวคิด และทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปลวงรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ

I = Ideas คือ ความคิด เป็นความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในหลัก ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ

L = Language คือ ภาษา เป็นการใช้ภาษาต่างประเทศและทักษะการใช้วัตรกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในภาษา ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ S =

Sagacity คือ ความเฉลียวฉลาด เป็นการใช้หลักการคิด เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยมี ๑) การวิเคราะห์เอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในสวีเดน จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)) มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยมี ๑) การวิเคราะห์เอกสาร ๒) การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อเสนอกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป โดยการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๐ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ก. การวางแผน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการวางแผน สรุปผลวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีประธานสมาคมรับผิดชอบในการดำเนินงาน มีโครงสร้างในการทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคมถือว่าอยู่ในความดูแลขององค์กรที่มีความมั่นคงภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป อยู่ภายใต้สมาคมที่ตั้งขึ้นมาไม่สามารถทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีการบริหารงาน

เข้าซ้อนกับการบริหารงานวัดที่มีพระเป็นเจ้าของเจ้าอาวาส ไม่มีการวางแผนกำหนดยุทธศาสตร์ลงพื้นที่ที่ชัดเจน ไม่มีพื้นที่ที่ชัดเจน ไม่มีกิจกรรมแผนการพัฒนาในพื้นที่ระยะสั้น ระยะยาว ไม่มีแผนรองรับวัดที่ขาดพระ หรือวัดไหนขาดพระจะวางแผนกิจกรรมอะไรลงไป มีปัญหาเรื่องวีซ่าเข้าประเทศ

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนไปสู่ความพ้นทุกข์ พระสงฆ์ไทยเป็นที่ต้องการของชาวท้องถิ่น พระสงฆ์ไทยมีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความสามารถที่มีไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในการเข้าประเทศ มีปัญหาในการสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น สภาพภูมิอากาศที่มีความหนาวเย็น

ข. การอำนวยการ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการอำนวยการ สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีการอำนวยการสั่งการตามรูปแบบขององค์กรจากระดับบนลงล่างตามระดับชั้นสู่ผู้ปฏิบัติงาน

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ในการอำนวยการ ไม่มีการติดตาม ไม่มีการประเมิน หรือมีการติดตามและประเมินแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การสั่งการหรือการอำนวยการงานจึงเกิดความผิดพลาดทำให้งานออกมาไม่ดี

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างต้องการให้พระสงฆ์ไทยไปสอนพระพุทธศาสนา ถ้ามีการอำนวยการที่ดีพระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาคุณธรรมและสร้างชื่อเสียงให้ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาได้มากกว่านี้

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในด้านบุคลากรที่มีจิตอาสาสมัครน้อย ขาดงบประมาณที่เป็นแรงจูงใจให้พระเข้ามาทำงานในโครงการ เมื่อบุคลากรมีน้อยการจัดคนเข้าทำงานจึงหาคนที่มีความเหมาะสมกับงานมีน้อย

ค. การจัดหน่วยงาน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการจัดหน่วยงาน สรุปผลวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีโครงสร้างในการทำงานในรูปคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ตามที่ระบุไว้ในธรรมนูญของสมาคมซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นให้การคุ้มครองและรับรองในการทำกิจกรรมการเผยแผ่

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ไม่สามารถทำงานตามอำนาจหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรได้เพราะขาดการเอาใจใส่ไม่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ในหน่วยงานให้เกิดประโยชน์ ไม่มีการประสานร่วมมือทำงานที่ดี ไม่มีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ที่มีอยู่ในหน่วยงาน

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม แต่ชาวท้องถิ่นต้องการศึกษาพระพุทธศาสนา ผู้บริหารตลอดถึงผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบทุกคนมีโอกาที่จะช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในการเข้าประเทศ หนังสือเดินทางราชการสามารถอยู่ได้ ๓ เดือนโดยไม่ต้องขอวีซ่า โคเวตาในการขอวีซ่าทำงานให้กับพระของสมาคมมีจำกัด มีปัญหาในการสื่อสาร การใช้ภาษาถิ่นในการเผยแผ่

ง. การจัดตัวบุคคล

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการจัดตัวบุคคลสรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีบุคลากรที่เป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ผ่านกระบวนการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศตามระบบมีความรู้ความสามารถทำงานได้ดีเป็นหลัก

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ไม่สามารถดึงบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน ระยะหลังผู้ที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานในต่างประเทศน้อยลง จึงไม่สามารถคัดเลือกบุคลากรให้ตรงกับงานได้

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่นสูงไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างต้องการให้พระสงฆ์ไทยไปสอน เพราะชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม พระสงฆ์ไทยเป็นที่ต้องการของชาวท้องถิ่น พระสงฆ์ไทยมีโอกาที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาคุณธรรมและสร้างชื่อเสียงให้ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในด้านบุคลากรที่มีจิตอาสา ขาดงบประมาณที่เป็นแรงจูงใจให้พระเข้ามาทำงานในโครงการเมื่อบุคลากรมีน้อยการจัดคนเข้าทำงานจึงหาคนตรงกับงานมีน้อย

จ. การควบคุมการปฏิบัติงาน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน ในการศึกษาวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีวิธีการควบคุมการปฏิบัติงานด้วยการให้วัดที่มีพระสงฆ์อยู่ปฏิบัติศาสนกิจส่งรายงานสรุปงานในรอบปีเจ้าหน้าที่สถานทูตไทยออกตรวจเยี่ยมปีละครั้งหรือแล้วแต่โอกาส พระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีถ้ามีผลงานสมาคมจะเดินเรื่องวีซ่าให้อยู่ต่อ

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ยังไม่มีแผนการในการควบคุมการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีเวลาในการออกตรวจเยี่ยม ในการออกตรวจเยี่ยมแต่ละครั้งไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะไปควบคุมดูแลงานในเรื่องใด เอาอะไรเป็นเครื่องวัดเอาอะไรเป็นเครื่องประเมินในการทำงาน มีเรื่องใดที่จะลงไปตรวจเยี่ยมให้คำปรึกษา

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น กลุ่มคนไทย โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างต้องการให้พระสงฆ์ไทยไปสอนพระพุทธศาสนา เพราะชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม พระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่น พระสงฆ์ไทยในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปพัฒนาคุณธรรมและสร้างชื่อเสียงให้ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีปัญหาในการควบคุมการปฏิบัติงาน มีพื้นที่อยู่กระจายอยู่ห่างไกลกัน การเดินทางติดต่อสื่อสารไม่สะดวก ขาดงบประมาณในการออกติดตามควบคุมงาน

จ. งบประมาณ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ด้านการงบประมาณ สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้ คือ

จุดแข็ง (Strength) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นโครงการที่มีหน่วยงานรองรับดูแลโดยวัดต้นสังกัดจากเมืองไทย รัฐบาลโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีงบประมาณแผ่นดินและผู้มีจิตศรัทธาให้การสนับสนุน

จุดอ่อน (Weakness) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นการทำงานที่ไม่สามารถจะดึงงบประมาณแผ่นดินมาใช้ ในด้านการบริหารงานงบประมาณไม่สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โอกาส (Opportunity) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป จากสภาพปัญหาชาวไทยและชาวท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม พระสงฆ์ไทยในประเทศยุโรป เป็นที่ต้องการของชาวไทยและชาวท้องถิ่น การอนุมัติงบประมาณในการทำงานให้แก่พระสงฆ์ไทยในการทำงาน จะทำให้พระสงฆ์ไทยในประเทศยุโรป มีโอกาสที่จะพัฒนาตนและใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา

อุปสรรค (Threat) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ขาดงบประมาณ ที่มาของงบประมาณไม่ชัดเจน

สรุปผลการวิจัยโดยภาพรวมพบว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีจุดแข็งคือมีประธานสมาคมรับผิดชอบในการดำเนินงาน มีโครงสร้างในการทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีความมั่นคงภายใต้ความคุ้มครองของรัฐบาลท้องถิ่น มีจุดอ่อน คือไม่สามารถทำงานตามระเบียบข้อบังคับของสมาคม มีการบริหารงานซ้ำซ้อนกับการบริหารงานวัดที่มีพระเป็นเจ้าอาวาส ไม่มีการวางแผนการเผยแผ่ที่ชัดเจน ขาดกิจกรรมแผนการเผยแผ่ในระยะยาว ไม่มีแผนรองรับวัดที่ขาดพระธรรมทูต มีโอกาส คือ ชาวไทยและชาวท้องถิ่นมีความรู้ความสนใจพระพุทธศาสนาและพระธรรมทูตมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และมีอุปสรรค คือ การเดินทางเข้าประเทศของพระธรรมทูต การสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่มีความหนาวเย็นมาก

๕.๑.๒ ผลการพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

สรุปผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป มีกลไกของกลยุทธ์ ๓ ประการ คือ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ ๔ ประการ คือ ๑) กลยุทธ์ด้านอัตตปฏิสัมพันธ์ (ชัดเจนในการรับ) ๒) กลยุทธ์ด้านธัมมปฏิสัมพันธ์ (จับประเด็นได้) ๓) กลยุทธ์ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์ (สื่อสารเป็น) ๔) กลยุทธ์ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้)

๕.๑.๓ ผลการเสนอกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

สรุปผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับสมบูรณ์) ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และกลยุทธ์ (Strategy) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. วิสัยทัศน์ (Vision)

“เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำช่องในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดทันการ”

ข. พันธกิจ (Mission)

๑. เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป

๒. พัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในทักษะในในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำช่องในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดทันการ

ค. วัตถุประสงค์ (Objective) +

๑. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

ง. กลยุทธ์ (Strategy) (การสร้างปัญญาแตกฉาน เชี่ยวชาญในหลักธรรม ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ)

๑. กลยุทธ์การสร้างปัญญาให้แตกฉาน (ด้านอัตตปฏิสัมพันธ์) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ การเรียนรู้หลักการ แนวคิด และทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความหมายของสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

โครงการอบรมพัฒนาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่

โครงการอบรมพัฒนาความรู้ด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานและอภิธรรม

โครงการอบรมภาคจิตภาวนา

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ในการแสวงหาความรู้ด้านการศึกษายู่ตลอดเวลา

โครงการสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่ ๔ ด้าน คือ การบริหาร การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หรือประเทศ ที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจ

โครงการอบรมพัฒนาความรู้ด้านสาธารณูปการ ความรู้เรื่องศิลปกรรม ปะติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปะต่างๆ งานช่างซ่อมแซม งานช่างออกแบบอาคาร และงานช่างต่างๆ เช่น งานช่างก่อสร้าง งานช่างไม้ งานช่างปูน เป็นต้น

๒. กลยุทธ์เชี่ยวชาญในหลักธรรม (ด้านธรรมปฏิบัติสัมภิตา) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในหลัก ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง

โครงการส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่สามารถดึงดูดผู้สนใจ

โครงการส่งเสริมกิจกรรมดึงดูดความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และชุมชน

โครงการอบรมความรู้เรื่องกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายระหว่างประเทศ

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน

โครงการส่งเสริมพัฒนาให้ความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมสำคัญในวันพระประจำสัปดาห์และวันสำคัญทางพุทธศาสนา

โครงการส่งเสริมกิจกรรมทำบุญตักบาตรเพื่อดึงดูดพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวออสเตรเลียเข้าวัด

๓. กลยุทธ์ใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงเหตุผล (ด้านนิรุตติปฏิบัติสัมภิตา) เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ ทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศและทักษะการใช้วัตรกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในภาษา ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ พัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้อื่นฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน

โครงการอบรมความรู้ด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร

โครงการอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการส่งเสริมให้แปลหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

โครงการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการเทศน์ด้วยภาษาอังกฤษ
 แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ
 พุทธธรรมให้ผู้อื่นฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ

โครงการอบรมความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

โครงการการอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการนำปฏิบัติธรรมด้วยภาษาอังกฤษ

๔. กลยุทธ์สร้างปฏิภาณชำนาญไหวพริบ (ด้านปฏิภาณปฏิสัมภทา) เป็นกลยุทธ์

การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ การใช้หลักการคิด เป็นการพัฒนา
 ปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ
 และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยง
 ความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่
 พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ
 ในการฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

โครงการฝึกอบรมความสามารถในการคิดเชิงมโนภาพในการซึมซับและการรับรู้
 แนวโน้มของสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล และมีความสามารถในการสรุปข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดเป็น
 แผนปฏิบัติการ

โครงการฝึกอบรม ความมีวิธีคิดเชิงปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการ
 เปลี่ยนแปลงทั้งระบบในทางสร้างสรรค์สิ่งใหม่

โครงการฝึกอบรมความรู้ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของการเผยแผ่
 พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปในลักษณะกว้างขวางในระยะยาว

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้หลักการสร้าง
 ความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

โครงการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมด้านทุนทรัพย์และชักชวนศรัทธา

โครงการอบรมความรู้ในการวางแผนการเผยแผ่เป็นขั้นตอนโดยแบ่งเป็นระยะ
 อย่างชัดเจน

โครงการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมภทา ๔ สำหรับ
 พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์และองค์กรพุทธยังไม่มีมีการวิจัยประเมินผลการเผยแผ่
 ธรรมะ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่อาศัยอยู่หรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละ
 กลุ่มเป้าหมาย ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศีลธรรม เยาวชนไทยถูกครึ่งทางเห็น
 พระพุทธศาสนา ผู้คนส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการเผยแผ่กิจกรรมของพระสงฆ์ไทย การทำงานลักษณะ
 เช่นนี้ถือว่าการเผยแผ่เชิงรุกและได้มีการตอบรับจากประชาชนในทวีปยุโรปเป็นอย่างดี สอดคล้องกับ

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒” พบว่า^๑ บุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระสงฆ์ยังไม่มีความรู้ในเรื่องที่เทศนา ใช้เวลาไม่เหมาะสม พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ยังมีทักษะไม่พอ ไม่มีการนำพระสูตรมาตีความ เนื้อหาสาระ พระสูตร ควรจะสอนคนระดับไหน ประเด็นที่ ๑ สำคัญแค่ไหน พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม สำคัญทั้งหมดแต่ที่สำคัญสำหรับคนระดับไหน ไม่มีการวิจัยกว้างๆ ออกมา ประเด็นที่สอง เรายังไม่ได้วิจัยเนื้อหา แต่ละพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม เนื้อหามี ๓ ระดับ เราไม่ได้กำหนด ไม่ได้วิจัยว่า ส่วนไหนควรรู้ ส่วนไหนต้องรู้ ส่วนไหนรู้ก็ได้ไม่รู้ก็ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า” พบว่า แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทศวรรษหน้า มีประเด็นสำคัญ ๔ ประการ ๑) ต้องรู้สภาพการณ์ของโลกในทศวรรษหน้าอย่างชัดเจน (Future Design) ๒) ต้องรู้ผลกระทบของโลกและสังคมที่มีต่อมนุษย์ในทศวรรษหน้า (Future Impact) ๓) ต้องรู้กระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมและมนุษย์สู่ทศวรรษหน้า (Future Transformation) ต้องปรับนวัตกรรมและกลวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมอย่างเหมาะสม ๑) รู้ความคาดหวังของคนต่อสังคมและการเปลี่ยนแปลง ๒) รู้ความต้องการหรือความจำเป็นของมนุษย์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา ๓) มีวิธีการนำเสนอหลักพุทธธรรมคำสอนอย่างเหมาะสมสู่สาธารณะและสังคม ๔) มีกลยุทธ์หรือยุทธวิธีอันแยบยลที่ทำให้คนอยากรู้ อยากรับ อยากปฏิบัติตาม คำสอนในพระพุทธศาสนา สาระสำคัญของสิ่งที่ต้องรู้และควรรู้ข้างต้นทำให้ระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องมี การปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับสรรพสิ่งที่เปลี่ยนไปแม้เนื้อหาหลักธรรมคำสอนจะคงเดิมมีความ ถูกต้องเป็นจริงที่เป็นนิรันดร์ แต่กลยุทธ์ของการนำเสนอความรู้ ความดี และความจริงในหลักธรรมต้องพัฒนา^๒ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของมหาเถรสมาคม” พบว่า การศึกษาการเผยแผ่ต้องนำหน้างานด้านปกครอง ปัจจุบันคณะสงฆ์เน้นงานปกครองเป็นหลักและเจ้าอาวาสหรือผู้นำในวัดไม่ได้ใส่ใจในเรื่องการเผยแผ่มากเท่ากับการศึกษา เพราะคณะสงฆ์วัดผลงานเพื่อพิจารณาสมณศักดิ์จากงานด้านตำแหน่งทางการปกครองและงานการศึกษาเป็นหลัก^๓ สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า” พบว่า ต้องปรับนวัตกรรมและกลวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมอย่างเหมาะสม ๑) รู้ความคาดหวังของคนต่อสังคมและการเปลี่ยนแปลง ๒) รู้ความต้องการหรือความจำเป็นของมนุษย์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา ๓) มีวิธีการนำเสนอหลักพุทธธรรมคำสอนอย่างเหมาะสมสู่สาธารณะและสังคม ๔) มีกลยุทธ์หรือยุทธวิธีอันแยบยลที่ทำให้คนอยากรู้ อยากรับ อยากปฏิบัติตาม คำสอนในพระพุทธศาสนา สาระสำคัญของสิ่งที่ต้องรู้และควรรู้ข้างต้นทำให้ระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องมี การปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับสรรพสิ่งที่เปลี่ยนไปแม้เนื้อหาหลักธรรม

^๑พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจินฺโธ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙๓.

^๒พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ, “แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙). หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๙.

คำสอนจะคงเดิมมีความ ถูกต้องเป็นจริงที่เป็นนิรันดร์ แต่กลยุทธ์ของการนำเสนอความรู้ ความดี และความจริงในหลักธรรมต้องพัฒนา^๕ เจ้าอาวาสแต่ละวัดต้องมีความเข้มแข็งด้านการเข้าถึงมวลชน จะมาช่วยเสริม ช่วยกระตุ้น ทำเพื่อประชาชน เอาประชาชนของเราให้เข้มแข็ง พัฒนาชาวพุทธของเราให้เข้มแข็ง โดยการให้ธรรมะซึ่งเป็นสิ่งประเสริฐกว่าทุกอย่าง เมื่อมีธรรมะจะประกอบสัมมาชีพอะไรย่อมประสบผลได้ เนื่องจากประเทศไทยมีทรัพยากรในดิน สินในน้ำ ประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ขอให้มีความขยัน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย” พบว่าประเทศไทยเป็นสังคมที่ยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม จะทำให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง^๕ การขับเคลื่อนนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องขับเคลื่อนทั้งองค์ภาพพพ นั้นก็คือคณะสงฆ์เป็นหลัก นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัด สถาบันราชการ ตัวอย่างการขับเคลื่อนนโยบายเรื่องศีล จากส่วนกลางส่งไปยังภาค แล้วไปยังเจ้าคณะจังหวัด ส่งไปส่งเจ้าคณะอำเภอ ส่งไปยังเจ้าอาวาสทุกวัด ให้มีส่วนร่วม มีส่วนช่วย โดยอาศัยองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ขับเคลื่อนร่วมกัน สร้างพันธมิตร อาศัยพันธมิตรที่มีอยู่รอบข้างเข้าไปช่วยเหลือกัน สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า หน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีทั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและทางคณะสงฆ์ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและทางฝ่ายคณะสงฆ์ก็มีมหาเถรสมาคม วัด ศาสนสถานและพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญได้รับการพัฒนาให้การสนับสนุนในรูปแบบที่หลากหลาย^๖

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรปฏิบัติ ดังนี้

๑. ควรกำหนดหลักการ อุดมการณ์ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันเพื่อการปกป้องคุ้มครอง รักษา ขยายพระพุทธศาสนาให้มั่นคงโดยกำหนดหลักการการเผยแผ่เพื่อมุ่งประโยชน์ทั้งส่วนตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวม

^๕ พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทโธ, “แนวโน้มนโยบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙). หน้า ๑๘๓-๑๘๔.

^๖ พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒). หน้า ๑๖๙

^๖ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖), หน้า ๔๕.

๒. ควรบำรุง ยกย่อง สรรเสริญ การสนับสนุน อุปถัมภ์งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอันดับหนึ่งในภาระงานของคณะสงฆ์โดยส่งเสริมการทำงานเป็นทีมร่วมกันระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อประสิทธิภาพภาพและประสิทธิผล

๓. ควรตั้งสถาบันการเผยแผ่เพื่อจะได้ผลิตบุคลากรในการเผยแผ่ พัฒนาบุคลากร ด้านการเผยแผ่ คัดเลือกพระที่มีความรู้ความสามารถ ในการนำธรรมะไปเผยแผ่ มีความรู้ ความสามารถในการสอนญาติโยมในต่างประเทศทั่วโลก

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ

๑. พระสงฆ์ไทยที่ไปปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศควรผ่านการอบรมโครงการ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อให้มีความรู้เพิ่มเติมในการไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา มีทักษะ และมีความสามารถรอบตัว

๒. พระสงฆ์ไทยที่ปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศ ต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ภาษาของประเทศนั้นๆ ได้ เพื่อการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

๓. ควรมีการประชุมสัมมนาพระสงฆ์ไทยที่ปฏิบัติศาสนกิจในต่างประเทศเพื่อพัฒนา กลยุทธ์ในการเผยแผ่ทุกไตรมาส

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทย ได้แก่ ศาสนทายาท ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ชนินทร์ ชุณหะวัณ, นโยบายธุรกิจและการบริหารเชิงกลยุทธ์, กรุงเทพมหานคร: โครงการ ศูนย์หนังสือสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

ดนัย ไชโยธ, พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘).

ทศพร ศิริสัมพันธ์, “การบริหารผลการดำเนินงาน”, รวมบทความวิชาการ ๑๐๐ ปีรัฐประศาสนศาสตร์ไทย, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ทศพร ศิริสัมพันธ์, การวางแผนกลยุทธ์, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๓๙.

ธงชัย สันติวงษ์, พฤติกรรมบุคคลในองค์การบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๖.

บรรจบ บรรณรุจิ, อสัทธิมหาสาวก, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

บุญมี จันทรวงศ์, ยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาในภาคการเกษตร, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓.

บุญอนันต์ พินัยทรัพย์, แนวทางการพัฒนาองค์กรเพื่อการวัดเชิงกลยุทธ์เพื่อการจัดการยุคใหม่, กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.

พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธรรมเสถียร), คู่มือพระธรรมทูต, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), งานพระธรรมทูตในพระธรรมทูตในต่างประเทศ, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย”, พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), **อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์**, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบิตาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต), **บุญเป็นที่สุดแห่งการสร้างสรรค์ชีวิต**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและบันลือธรรม, ๒๕๔๓.

พระวิสุทธิภักตธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติ์จจร, **ผู้นำการบริหารยุคใหม่**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๓.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, **ศาสนาและการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย-อยุธยา**, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ณศ พรินต์, ๒๕๔๕.

มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, **รายงานสัมมนาโครงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

มหามกุฏราชวิทยาลัย, **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑**, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **“ประโยชน์และการบริการ”**, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานบุคคล, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.

เยาวภา เดชะคุปต์, ผู้แปล, (๒๕๔๑), “Multiple Intelligences” (เอกสารในการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ทักษะการคิดและรูปแบบการเรียนรู้ (Think Skill and Learning Style)” ณ ห้องประชุมชาญอิสระ, ๖-๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑).

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

วัฒนา วงศ์เกียรติ์รัตน์ และคนอื่น, **การวางแผนกลยุทธ์ ศิลปะกำหนดแผนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท อินโนกราฟฟิกส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

วัดปากน้ำ, **รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖**, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๓๖).

วิจิตร อาวะกุล, **เทคนิคการประชาสัมพันธ์ (Public Relations Techniques)**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

วิเชียร วิทยอดม, **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์, ๒๕๕๐.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, **การบริหารการตลาดยุคใหม่**, กรุงเทพมหานคร: ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๑.

สง่า พิมพ์พงษ์, **คู่มือพระธรรมทูต**, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, **สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, บทความประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้บริหารการเปลี่ยนแปลง**, กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.ร., ๒๕๔๗.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, **การบริหารเชิงกลยุทธ์**, กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๔.

สุชาติ หงษา, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน**, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พระนคร: เพ็ญอักษร, ๒๕๐๖.

สุนทร โคตรบรรเทา. ทฤษฎีพหุปัญญา = Theory of multiple intelligence.. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, ๒๕๔๘.

สุพานี สฤกษ์วานิช, การบริหารเชิงกลยุทธ์, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

สุภาพร พิศาลบุตร, หลักการวางแผน, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เอกสารและตารายาสถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๓.

สุรพล บัวพิมพ์, การวางแผนยุทธศาสตร์, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐.

เสนาะ ตีเยาว์, การบริหารกลยุทธ์, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา, กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์การพิมพ์, ๒๕๕๐.

อาทร จันทวิมล, ประวัติของแผ่นดินไทย, กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, ๒๕๔๘.

(๒) บทความ:

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตโตโสภณ), “วันวิสาขบูชา วันสันติภาพแห่งโลก”, พุทธจักร, ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๔๗): ๑๗-๑๙.

(๓) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย:

เกียรติชัย วีระญาณนนท์, “กลยุทธ์การพัฒนานวัตกรรมธุรกิจบริการสำหรับผู้สูงอายุ”, วิทยานิพนธ์การจัดการดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.

ชัยยุทธ์ ชีโนกุล, “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนใต้”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”, ปริญญาพุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖.

พระครูภัทรธรรมคุณ (อานาจ อติภทโท) “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑุพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, พุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระครูสุนทรวัชรกิจ (บุญธรรม ธมฺมโก), “กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรมนุษย์ของคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต** สาขาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาไกรวรรณ ปุณฺณันท์, “ผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.

พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของบัณฑิตอาสาบที่ราบสูง”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหานงค์ อับไพ. การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของมหาเถรสมาคม, **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๕.

พระมหาปริยณัฏฐ์ รุจิธมโม (ทองมา). กลยุทธ์การบริหารจัดการการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหามนตรี ศรีบุญสูง. “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๐)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

พระมหามนตรี ศรีบุญสูง. “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๐)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

พระมหาศุภกิจ สุภกิจโจ (ภักดีแสน), “กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาไสว สุวณฺณภาโส(ทองคำ). “การพัฒนา รูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

มณฑริกา วิฑูรชาติ, “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของสถานศึกษาเอกชนชั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๕๑.

วีรชัย อนันต์เจียร, “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ, “การพัฒนากลยุทธ์ความร่วมมือด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ”, **ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุธานศ เพชรโปรี “รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สุพิตรรา เศลวัฒนะกุล, “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานกิจการนิสิตนักศึกษา ตามแนวทศพิธราชธรรม”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

อะห์มัด ยี่สุนทร, “การนำเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาค่านิยมสำหรับนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิมสถาบันอุดมศึกษาสมบูรณ์แบบ”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุสิตบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน). **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร**. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖. (เอกสารอัดสำเนา).

รายงานการประชุมเสวนาวิชาการพระธรรมทูตไทย ๔ ทวีป (๒๕๕๖), เอกสารอัดสำเนา.

คณะกรรมการฝ่ายยกย่องการศึกษา. การประชุมพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๒. เอกสารอัดสำเนา.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ความสำคัญของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์.ระบบฐานข้อมูลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรมศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dra.go.th/dra_learn/main.php?filename=index, [๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘].

๒. ภาษาอังกฤษ

Daft, R.L. & Mareie D., **The Cost understanding Management**. 5th ed., London: Thomas Learning, 2007.

David, Fred R., **Strategic management**, 6th ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1997.

Dess and Miller. **Strategic management**, (Singapore: McGraw-Hill, Inc., 1993).

Dudas, Andrew M. “The Use of Community Opinion Surveys in Local Government Strategic Decision Making”, **Doctor of Philosophy**, (Miami University, 2005).

Thomas J. Peters & Robert H. Waterman, Jr., **Management**. 5th ed. USA: John Wiley & Sons, 1982.

Thompson and Strickland, **Strategic management: Concept and Cases**. 8th ed., New York: Business, 1995.

Wheelen and Hunger, **Strategic Management and Business Policy**. 8th ed. New Jersey: Prentice – Hall, 2002.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- แบบสัมภาษณ์
- แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
“กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔
สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป”

คำชี้แจง :

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม และผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลของท่านเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น

โดยแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำด้านเผยแผ่สำหรับพระสงฆ์ในการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

พระมหาบุญทิน ปุณณโช (เทาศิริ)

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง
“กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยใน
ทวีปยุโรป”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่ง

อายุ.....พรรษา..... น.ธ. ป.ธ.ปริญญา.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ.

สถานที่สัมภาษณ์.....

เริ่มเวลา..... น. ถึงเวลา..... น.

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔
สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป

๑. ท่านคิดว่า สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป เป็นอย่างไร

๑.๑ การวางแผน

๑) จุดแข็ง (S=Strengths)

.....

.....

๒) จุดอ่อน (W=Weaknesses)

.....

.....

๓) โอกาส (O=Opportunities)

.....

.....

๔) อุปสรรค (T=Threats)

.....

.....

๑.๒ การอำนวยการ

๑) จุดแข็ง (S=Strengths)

.....

.....

๒) จุดอ่อน (W=Weaknesses)

๓) โอกาส (O=Opportunities)

๔) อุปสรรค (T=Threats)

๑.๓ การจัดหน่วยงาน

๑) จุดแข็ง (S=Strengths)

๒) จุดอ่อน (W=Weaknesses)

๓) โอกาส (O=Opportunities)

๔) อุปสรรค (T=Threats)

๑.๔ การจัดตัวบุคคล

๑) จุดแข็ง (S=Strengths)

๒) จุดอ่อน (W=Weaknesses)

๓) โอกาส (O=Opportunities)

๔) อุปสรรค (T=Threats)

๑.๕ การควบคุมการปฏิบัติงาน

๑) จุดแข็ง (S=Strengths)

๒) จุดอ่อน (W=Weaknesses)

๓) โอกาส (O=Opportunities)

๔) อุปสรรค (T=Threats)

๑.๖ งบประมาณ

๑) จุดแข็ง (S=Strengths)

๒) จุดอ่อน (W=Weaknesses)

๓) โอกาส (O=Opportunities)

๔) อุปสรรค (T=Threats)

๒. ท่านคิดว่า กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ควรเป็นอย่างไร

๒.๑ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านอัตถปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในเนื้อความ)

๒.๒ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านอัมมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในหลัก)

๒.๓ กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านนิรุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญา
แต่กถาในภาษา)

๒.๔ กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้านปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญา
แต่กถาในความคิดทักขณ)

๓. ท่านคิดว่า แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับ
พระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป ควรเป็นอย่างไร

๓.๑ วิสัยทัศน์

๓.๒ พันธกิจ

๓.๓ วัตถุประสงค์

๓.๔ กลยุทธ์

๔. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิ

.....

ตำแหน่ง

.....

.....

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง) เป็นอย่างไรบ้าง

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
(ฉบับร่าง)

ที่มา : พระมหาบุญทิน ปุณณธโช (เทาศิริ), ๒๕๖๑

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง)

กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป (ฉบับร่าง) ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และกลยุทธ์ (Strategy) โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิสัยทัศน์ (Vision)

เผยแผ่พุทธธรรมด้วยปัญญาแตกฉานในอรรถ เข้าใจในธรรม ชำชองในภาษา แก้ปัญหาด้วยความคิดค้นการ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

พันธกิจ (Mission)

๑. เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงในทวีปยุโรป

๒. เพื่อพัฒนาพระธรรมทูตสายต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ด้านภาครับและภาคใช้

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

วัตถุประสงค์ (Objective)

๑. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. พระธรรมทูตสายต่างประเทศมีทักษะการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

กลยุทธ์ (Strategy) คือ “ชัดเจนในการรับ จับประเด็นได้ สื่อสารเป็น สร้างความคิด
ความหยั่งเห็นใหม่ได้”

กลยุทธ์ที่ ๑ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน
อัตถปฏิสัมพันธ์ (ชัดเจนในการรับ)

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ การเรียนรู้หลักการ
แนวคิด และทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในเนื้อความ ความ

เข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำ ข้อความหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถขยายความแยกแยะออกไปได้โดยพิสดาร สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความหมายของสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่

โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานและอภิธรรม

โครงการ : การอบรมภาคจิตภาวนา

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ในการแสวงหาความรู้ด้านการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

โครงการ : การสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแผ่ ๔ ด้าน คือ การบริหาร การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หรือประเทศ ที่จะไปปฏิบัติศาสนกิจ

โครงการ : การอบรมพัฒนาความรู้ด้านสาธารณูปการ ความรู้เรื่องศิลปกรรม ปะติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปะต่างๆ งานช่างซ่อมแซม งานช่างออกแบบอาคาร และงานช่างต่างๆ เช่น งานช่างก่อสร้าง งานช่างไม้ งานช่างปูน เป็นต้น

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

กลยุทธ์ที่ ๒ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน ัมมปฏิสัมพันธ์ (จับประเด็นได้)

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้มีทักษะภาครับ คือ ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในหลัก ความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักหรือข้อธรรมต่างๆ สามารถจับใจความของคำอธิบายที่กว้างขวางพิสดารมาตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลที่ปรากฏก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความจดจำเรื่องราวได้อย่างแม่นยำและถูกต้องตามความเป็นจริง

โครงการ : การส่งเสริมพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมปฏิบัติธรรมที่สามารถดึงดูดผู้สนใจ

โครงการ : การส่งเสริมกิจกรรมดึงดูดความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และชุมชน

โครงการ : การอบรมความรู้เรื่องกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายระหว่างประเทศ

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ และมีความฉลาดในการทำงานนำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์มาสู่ประชาชน

โครงการ : การส่งเสริมพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการนำพาปฏิบัติกิจกรรมสำคัญในวันพระประจำสัปดาห์และวันสำคัญทางพุทธศาสนา

โครงการ : การส่งเสริมกิจกรรมทำบุญตักบาตรเพื่อดึงดูดพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวออสเตรเลียเข้าวัด

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

**กลยุทธ์ที่ ๓ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน
นิรุตติปฏิสัมพันธ์ (สื่อสารเป็น)**

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ ทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศและทักษะการใช้วัตรกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในภาษา ความรู้แตกฉานในภาษา ความรู้ภาษาต่างๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถใช้ทักษะวิธีการให้ผู้ฟังได้เข้าใจอย่างชัดเจน

โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร

โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการ : การส่งเสริมให้แปลหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นภาษาอังกฤษ

โครงการ : การส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการเทศน์ด้วยภาษาอังกฤษ

โครงการ :

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถพูดธรรมให้ผู้ฟังได้ด้วยวิธีการแนะนำ

โครงการ : การอบรมความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

โครงการ : การอบรมความรู้ด้านการสื่อสารในสังคมพหุวัฒนธรรม

โครงการ : การส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการนำปฏิบัติธรรมด้วยภาษาอังกฤษ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

**กลยุทธ์ที่ ๔ กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ ด้าน
ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (สร้างความคิดความหยั่งเห็นใหม่ได้)**

เป็นกลยุทธ์การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศให้เป็นผู้มีทักษะภาคใช้ คือ การใช้หลักการคิด เป็นการพัฒนาปัญญาแตกฉานในความคิดทันการ ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจ คิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการ และมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ได้ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกัน สามารถสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ เพื่อพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่พระธรรมทูตต่างประเทศ โดยมีแผนงาน/โครงการ ดังนี้

แผนงานที่ ๑ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ

โครงการ : การฝึกอบรมความสามารถในการคิดเชิงมโนภาพในการซึมซับและการรับรู้แนวโน้มของสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล และมีความสามารถในการสรุปข้อมูลเพื่อนำไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

โครงการ : การฝึกอบรม ความมีวิคิดเชิงปฏิบัติ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในทางสร้างสรรค์สิ่งใหม่

โครงการ : การฝึกอบรมความรู้ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ในอนาคตของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรปในลักษณะกว้างขวางในระยะยาว

แผนงานที่ ๒ การพัฒนาพระธรรมทูตต่างประเทศด้านเป็นผู้มีความรู้หลักการสร้างความสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนกับสังคมได้อย่างผสมกลมกลืน

โครงการ : การสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมด้านทุนทรัพย์และชักชวนศรัทธา

โครงการ : การอบรมความรู้ในการวางแผนการเผยแผ่เป็นขั้นตอนโดยแบ่งเป็นระยะอย่างชัดเจน

โครงการ : การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือเชิญ

- รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการการสัมภาษณ์
- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม
- หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๕ รูป

๑. พระธรรมพุทธีวงศ์ ประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป วัดพุทธาราม เนเธอร์แลนด์
๒. พระเทพกิตติโมลี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ, ประธานสงฆ์วัดศรีนครินทรวราราม สวิตเซอร์แลนด์
๓. พระราชวิสุทธิวิเทศ เจ้าอาวาสวัดไทยธรรมาราม เบลเยียม
๔. พระวิมลศาสนวิเทศ รองประธานสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป วัดไทยนอร์เวย์ นอร์เวย์
๕. พระครูปลัดไพฑูรย์กิจ อคฺควิบุโล วัดสมเด็จ เยอรมนี
๖. พระมหาสุวรรณ ญาณธโร วัดพุทธบูชา ฝรั่งเศส
๗. พระครูศรีญาณวิเทศ วัดพุทธาราม ฟินแลนด์
๘. พระครูปิเชตน์นันทวิเทศ วัดพุทธาราม เพรดิต์ สวีเดน
๙. พระนพดล โฆสโก วัดพุทธาราม แวร์มเดอ สวีเดน
๑๐. พระสมศักดิ์ สิริปัญโญ วัดพุทธาราม แวร์มเดอ สวีเดน
๑๑. พระครูสิริพุทธีวงศ์วิเทศ วัดพุทธาราม เบลเยียม
๑๒. พระมหาสุรพงษ์ วัดพุทธบอร์โด ฝรั่งเศส
๑๓. พระครูภาวนาพุทธีวิเทศ วิ. วัดพุทธปิยวราราม เยอรมนี
๑๔. พระครูวิเทศธรรมวิฑิต วัดไทยนอร์เวย์ นอร์เวย์
๑๕. พระครูศรีญาณวิเทศ วัดพุทธาราม ฟินแลนด์ ฟินแลนด์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เมื่อวันจันทร์ ที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ อาคารเรียนรวมโชนสี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา จำนวน ๙ รูป/คน

ก. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
๒. พระครูวิรุฬห์สุดคุณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปุ่ ผู้อำนวยการหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา รองคณบดีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗. ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษา
๘. ดร.ระวิง เรืองสังข์ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙. ดร.อุตร เขียวอ่อน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข. คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

๑. พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.	ประธานกรรมการ
๒. ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์	กรรมการ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นั้สการ พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ม.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระวิเทศปัญญาภรณ์ ฉายา บุญหิน ปุณณโช นามสกุล ชาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนั้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ฉันทิ์จาร่วม
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)
รองคณบดีคณะครุศาสตร์
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปัญญาภรณ์
น.ส.มณี อาลากุล

๐๘ ๔๖๙๘ ๖๕๖๐
๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ม.(พุทธบริหารการศึกษา

ด้วย พระวิเทศปัญญานาถ ฌายา บุญหิน ปุณฺณโช นามสกุล ขาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จกเป็นพระคุณยิ่ง

ฉันได้เข้าร่วม สนทนากลุ่ม
พระครูกิตติญาณวิสิฐ
๑๐ พ.ย. ๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปัญญานาถ

๐๘ ๔๖๔๘ ๖๕๖๐

น.ส.มณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาสมปัติ ธนปญโญ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระวิเทศปญญาภรณ์ ฉายา บุญหิน ปุณฺณธโช นามสกุล ขาวชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันพุธที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ก

พระมหาสมปัติ ธนปญโญ

๑๓ พ.ย. ๒๕๖๑

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปญญาภรณ์

๐๘ ๔๖๔๘ ๖๕๖๐

น.ส.มณี อาสากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โท. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระวิเทศปัญญาภรณ์ ฉายา บุญหิน ปุณฺณธโช นามสกุล ชาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปัญญาภรณ์

น.ส.มนี อาสากุล

๐๘ ๔๖๔๘ ๖๕๖๐

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ในทหรมลภคภณ

 ๑๓ เม.ย. ๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน รศ.ดร.อินดา ศิริวรรณ อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิต

ด้วย พระวชิรญาณวโรรส ญาณ บัญฑิต ปุณณโช นามสกุล ชาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระวชิรญาณวโรรส

น.สมณิ อาสากุล

๐๘ ๔๖๔๘ ๖๕๖๐

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ได้ปรึกษามร.สมิณัททวงศ์
Rev. Dr. Somtakit Punpu

(รศ.สมิณัททวงศ์)

๑๓-๑๑-๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข หัวหน้าภาควิชาบริหารการศึกษา

ด้วย พระวิเทศปัญญารักษ์ ฉายา บุญหิน ปุณฺณธโช นามสกุล ชาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

อนึ่งทราบ

(ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปัญญารักษ์

๐๘ ๔๖๙๘ ๖๕๖๐

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.ระวีง เรื่องสังข์ อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระวิเทศปัญญาภรณ์ ฉายา บุญหิน ปุณฺณโช นามสกุล ชาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปัญญาภรณ์

๐๘ ๔๖๔๘ ๖๕๖๐

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๔๘๖

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๒๐๒

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.อุตร เขียวอ่อน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์

ด้วย พระวิเทศปัญญาภรณ์ ฉายา บุญหิน ปุณฺณโช นามสกุล ชาญชาติ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๙ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักปฏิสัมพันธ์ ๔ สำหรับพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันอังคารที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐) หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระวิเทศปัญญาภรณ์

๐๘ ๔๖๔๘ ๖๕๖๐

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

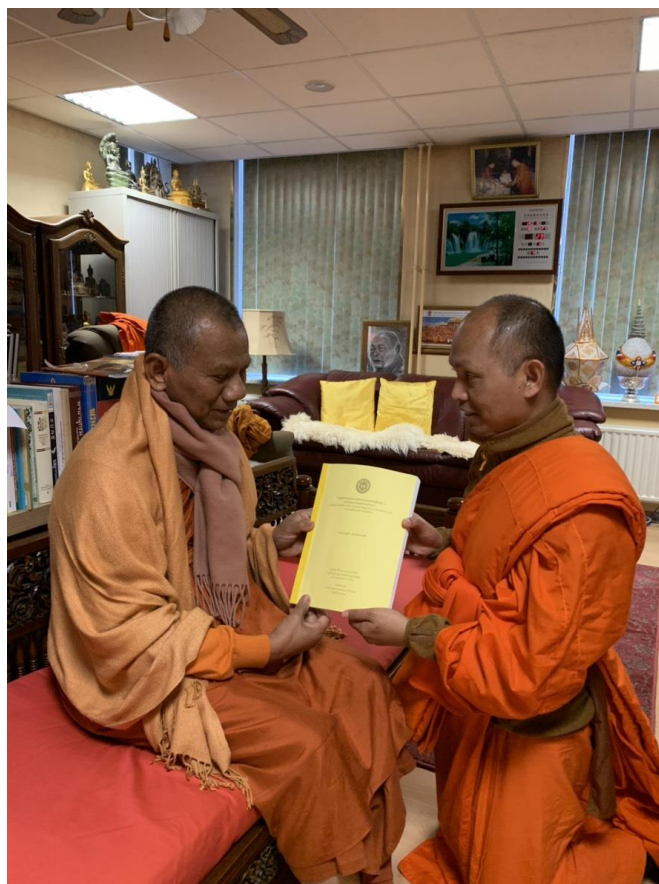
ทว / 11/11/61

ภาคผนวก ค

ภาพกระบวนการวิจัย

ภาพการสัมภาษณ์คุณชินพันธ์

ภาพสนทนากลุ่มคณาจารย์

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ อาคารเรียนรวมโซนซี (ชั้น ๕ ห้องซี ๕๑๐)
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระมหาบุญทิน ปุณฺณธโช (เทศิรี)
- ว/ด/ป (เกิด) : ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖
- ภูมิลำเนา : จังหวัดศรีสะเกษ
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม ๓ ประโยค
พุทธศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รป.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ตำแหน่ง/ประสบการณ์ทำงาน : เจ้าอาวาสวัดพุทธาราม สวีเดน
เลขานุการคณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในทวีปยุโรป
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพุทธาราม เมืองแวมเดอร์ สวีเดน
: Tel.-๐๙๘-๔๙๖๒๘๖๘